

The linked image cannot be displayed. The file may have been moved, renamed, or deleted. Verify that the link points to the correct file and location.

CRISTACHE GHEORGHIU
SINGUR PRINTRE AMERICANI

București - New York - Miami

Expresia "Cezar a trecut Rubiconul" are putere de simbol pentru că a asociat forțat două entități de dimensiuni foarte diferite: grandoarea lui Cezar și micimea Rubiconului. Dacă ar fi să aplic același procedeu, ar trebui ca numelui meu modest să-i asociez o apă foarte mare. Râurile sunt mult prea mici și chiar Atlanticul a fost deja trecut de prea multe persoane. Îmi rămâne doar să folosesc expresia pentru valoarea ei de simbol pentru o mare decizie, cu mențiunea că decizia este mare pentru mine și nu pentru omenire. Da, pentru mine și posibilitățile mele financiare, trecerea Atlanticului este o decizie mai mare chiar decât invadarea Galiei de către armatele romane, fiindcă că eu nu mi-aș putea permite să întreprind tot atâtea călătorii câte teritorii au cucerit romanii. Pe scurt, marea aventură a început.

Note de șezător pe scaun de călător

Mi-ar fi plăcut să vă invit la o șezătoare. Eu nu sunt scriitor, iar obiectivul meu nu este să fac literatură cu orice preț, ci să redau sincer impresiile acestei călătorii care începe azi printr-un zbor de la București către New York. Șederea îndelungată pe scaunul strâmt al avionului este

dificilă, aşa că, după câteva ore, starea de şezător devine senzația dominantă. De aici şi titlul. Recunosc că, în aceste condiții, a nota impresii este şi o încercare de umplere a timpului. Îmi propusesem însă, încă dinainte de a pleca, să-mi notez pe loc impresiile de călătorie pentru că numai astfel ele sunt cu adevărat autentice. Nu pot deci decât să "stau şi să cuget", deşi ar fi mai eficient să dorm, mai ales că sunt treaz de la două noaptea. Somnul însă nu vine; rămâne deci prima soluție.

Spre regretul meu, munții Alpi sunt din nou sub nori. Întinderile de apă se pare că sunt preferate de zei. Nu ştiu dacă este sau nu o coincidență, dar aproape întotdeauna când am zburat deasupra mărilor sau oceanelor, cerul era senin. Anglia, nici apă nici continent, etalează o turmă de nori mărunți, asemănători oițelor, parcă pentru a ne aminti de renumita lână de Shetland. Nu se văd de aici insulele Shetland, dar nici departe nu sunt. S-au schimbat timpurile: cândva englezii păstoreau oi, astăzi păstoresc nori. Mai către vest, oițele se transformă în dinozauri care, treptat, se transformă într-o masă lăptoasă ce ne lasă fără orice peisaj cât de cât interesant. Un somn bun ar fi soluția ideală, dacă aş putea să dorm. Sunt însă prea obosit şi rămân într-o stare de supraexcitație. Chiar şi vecinul meu de scaun a adormit, probabil obosit de trăncăneala mea. Este un român plecat în America mai demult şi care venise acum să-şi ajute familia. A avut însă ghinionul să-şi distrugă într-un accident maşina de lux pe care tocmai le-o cumpărase. Uitase probabil că stilul de circulație auto în România este diferit. Şi era tot atât de evident că lipsa de informare, atât a lui cât şi a rudelor lui, făcea ca ajutorul să fie valorificat mult sub posibilități. Oricum, nu o maşină de lux le trebuia rudelor lui.

Între timp am depăşit Anglia. Deasupra Irlandei, norii sunt atât de sus, încât chiar în aceste momente ating aripile avionului ce zboară la 33,000 feet (10.100 metri), altitudine ce tocmai a fost afişată pe ecranul avionului. Soarele străluceşte deasupra noastră cu toate cele aproape minus 50 de grade Celsius (afară).

Ieri Clinton a fost în Irlanda. Nu ştiu dacă mai e şi azi. Oricum, cu toate scandalurile cu Monica, acțiunea lui a rămas acoperită de ceață, la propriu şi la figurat. Păcat că este ceață; altfel, aveam ocazia să mă uit la el de sus. El oricum nu se uită niciodată în sus. Mai sus decât el nu e nimeni. Poate Hillary … se uită.

Am depăşit Irlanda. Ciudat lucru: Golfstrom-ul şi soarele sunt în înțelegere. M-aş fi aşteptat ca un curent de apă caldă ce pătrunde într-o zonă mai rece să formeze ceață deasupra. Aşa îmi explic eu ceața londoneză.

Dar, de această dată, n-a fost să fie. E cât se poate de senin. Nici un nor. Hotărât lucru, zeii iubesc mai mult apa decât pământul.

Traversăm oceanul. Frumos, dar plictisitor. Acelaşi peisaj sub aceeaşi aripă de avion. Şi scaunul, care devine din ce în ce mai strâmt… Avionul este un AIRBUS 310, din cele importate cu mult cântec, acum câțiva ani. Este însă singurul care poate opera pe marile aeroporturi internaționale şi, trebuie să recunosc, serviciile la bord sunt similare cu cele oferite de compania DELTA cu care am zburat data trecută, dar care s-a retras din România între timp. Nu eram noi, românii, de talia lor.

Mi-am amintit de Gara de Nord din Bucureşti. Un spectacol penibil. Zeci de indivizi de toate culorile m-au asaltat la coborârea din tren până în stația de taxiuri, propunând fiecare o cursă mai avantajoasă decât ceilalți concurenți şi, mai ales, față de taxiurile "oficiale". Poate că aşa şi era, dar după figurile lor, exista un risc mai mare: să nu ajung niciodată la aeroport, ci în altă parte şi fără bagaje. Oricum, spectacolul era cât se poate de oriental.

Groenlanda, de fapt Greenland, înseamnă pământ verde. Aşa le-a părut ea, verde, celor veniți dintre gheţuri şi au botezat-o astfel. Si totuşi, ce ironie! Peste 80% din insulă este permanent acoperită de gheţuri. Iată ce înseamnă punctul de vedere. Totul este relativ.

Uneori, atunci când sunt obosit, am tendința să filozofez. Unii colegi, mai răutăcioşi, spun că aş avea-o tot timpul. Ar fi bine, dar nu-i cred. Filozofia îşi păstrează virginitatea în ciuda numeroaselor violări, ne asigură Jose Ortega y Gasset, aşa că, pentru filozofie, n-ar exista nici un pericol. Cât despre înclinațiile mele către astfel de preocupări, ele există doar în sensul etimologic al cuvântului: iubire (filo) de cunoaştere (sofia). Da, mi-ar plăcea să ştiu mai multe decât ştiu, dar nu cred că pentru atâta lucru ar fi cineva dispus să recunoască în mine un filozof. Profesioniştii sigur nu, dar vă asigur că nici nu sufăr pentru atâta lucru.

Sofia mai înseamnă şi înțelepciune aşa că, potrivit acestui sens, suntem cu toții filozofi. Cine nu iubeşte înțelepciunea? Că nu suntem întotdeauna înțelepți este cu totul altceva. (Lumea ar fi în acest caz cel mai plictisitor lucru cu putință.) Şi apoi, ce este înțelepciunea? Se zice că Napoleon ar fi spus că proştii se ocupă de trecut, înțelepții de prezent şi nebunii de viitor. Dacă ar fi fost puțin nebun, ar fi avut mai mult de câştigat. În brațele Josephinei, ca să nu mergem mai departe, i-ar fi fost cu siguranță mult mai bine decât în inima Elenei. Un lucru e cert: avea idei foarte neclare despre înțelepciune. Nu am la îndemână un adjectiv potrivit pentru cei ce

sunt preocupați de prezent, dar sunt înclinat să cred că mai înțelept este cel care se preocupă de viitor. Dați-mi voie deci ca, alături de dumneavoastră, să fiu şi eu puțin, dacă nu chiar un filozof, măcar un fan al ei.

De ce am spus că nu mi-aş dori să fiu considerat filozof? Pentru că, de la Socrate până azi, filozofia a parcurs drumul complet de la sublim la ridicol. Pe vremea lui, filozofii erau înțelepții societății, un fel de enciclopedişti ale căror cunoştințe acopereau toate domeniile. Mai întâi, din terenul mare al cunoaşterii, s-au desprins rând pe rând, nu numai ştiințele exacte, ci şi cele mai puțin exacte, dar cu domenii suficient de bine delimitate, ştiințe ce şi-au construit mijloace proprii de investigare, definindu-se astfel ca discipline de sine stătătoare. Filozofiei i-a rămas din ce în ce mai puțin teren de investigare şi, mai grav, din ce în ce mai puțini oameni dispuşi să facă carieră ca filozofi. Filozofii rămaşi s-au străduit la rândul lor ca, după modelul ştiințelor exacte, să-şi construiască şi ei un limbaj propriu, dar din păcate, nu pentru a face exprimarea mai clară, ci dimpotrivă. Dacă Socrate făcea filozofie cu toată lumea şi pentru toată lumea, folosind un limbaj clar, adecvat interlocutorilor, dar punând în discuție problemele filozofice esențiale, astăzi filozofia este doar o paradă de limbaj, uneori parcă menită tocmai să ascundă lipsa de conținut sau de idei. "Quand un philosophe nous répond, on ne comprend plus du tout ce qu’on lui avait demandé." (André Gide) Consecința o consemnează unul dintre ultimii noştri filozofi: "autorii de texte filozofice .... sunt mai numeroşi astăzi în lume decât cititorii lor". (Gabriel Liiceanu.)

Ca cititor, prefer eseurile oamenilor de ştiință autentici care, cu trecerea anilor, au devenit filozofi fără să vrea. Ei cel puțin au trecut proba unui intelect superior. Primii filozofi erau prin definiție şi savanții timpului. Majoritatea celor serioşi de mai târziu aveau şi ei studii din cele mai serioase. Probabil că asemenea gânduri îl preocupau şi pe Schopenhauer când afirma că "cine vrea să facă filozofie serioasă e bine să adâncească măcar o ştiință exactă". Ideea nu este deci nouă, dar se pare că nu convine. De ce oare? Nu vă gândiți la binecunoscuta reclamă pentru scutecele pempers!

Între timp, la televizorul avionului a început un nou film. Un tip care seamănă cu Ciorbea se uită la un obiect ciudat, neidentificat. Obiectul dispare, dar rămâne Ciorbea uitându-se. Dispare Ciorbea, dar reapare obiectul. Parcă s-ar uita şi el, dar nu găseşte pe nimeni, aşa că dispare. După un timp, apare un desen animat care râde de noi. Filmul continuă.

Oceanul, privit de sus, cu câțiva norişori pe el, arată exact ca cerul privit de pe pământ. Aceleaşi forme, aceleaşi culori. Iată şi un caz în care două obiecte diferite par identice. Nu e singurul caz. Se mai pot găsi exemple. Şi printre noi, mulți par să fie ceea ce nu sunt.

Continentul american ne primeşte cu cer senin. Suntem deasupra Canadei. Este ora 8 seara acum în România. La televizor tocmai s-a terminat o telenovelă şi începe o alta. Aşa e pe plaiurile mioritice: deal, vale, deal, vale, şi aşa mai departe la infinit. Nimic nou sub soare. Cam asta e şi esența filozofiei lui Blaga despre români. Să vedem ce "novelă" voi face eu în "lumea nouă".

Am ajuns! O surpriză neplăcută. Valizele mele sunt aproape distruse. După ce am lăudat TAROM-ul, trebuie să acuz transportul bagajelor. Ştiu că această activitate a fost concesionată unei alte societăți, al cărui nume l-am uitat. Proastă afacere. Cel puțin una dintre valize, ultra modernă, abia cumpărată cu aproape un milion de lei, este spartă din cauza manevrelor brutale de manipulare.

Dar, fie şi cu valize deteriorate, mă aflu acum din nou pe pământ american, mai exact pe betonul aeroportului J.F. Kennedy, unde o voce de chinezoaică anunță ceva ce greu poți înțelege dacă nu ştii dinainte ce vrea să spună. Până la abordarea "marilor probleme", trebuie să mă schimb urgent de hainele de Braşovean, pentru că în New York sunt în acest moment 31 de grade Celsius.

"Chacun a son défault où toujours il revient", a zis La Fontaine pe limba lui. Echivalentul românesc ar fi proverbul cu lupul care revine unde a mai mâncat odată, dar v-ați fi gândit de ce lup şi ce anume ar fi de mâncat peste ocean. Am vrut doar să spun că este a doua excursie în Statele Unite, aşa că, fără să vreau, fac comparații.

Un alt avion, mai mic, mă va duce peste câteva ore la Miami. De data aceasta am evitat New York-ul. L-am văzut data trecută şi consider că este suficient. Din vizita precedentă îmi vine acum în minte prima noapte când, din cauza diferenței de fus orar, nu puteam să dorm iar, din cauza oboselii, eram incapabil să fac ceva folositor, astfel că priveam tavanul camerei din Gramercy Park Hotel, unde ajunsesem la recomandarea vecinului de scaun din avion, un neamț stabilit în USA. După opinia lui nu trebuia să caut cel mai ieftin hotel, pentru că s-ar putea să mă coste mai mult, fie chiar şi pentru faptul că, fiind probabil la periferie, voi cheltui mai mult timp şi bani pentru transport. Banii, dar şi timpul, erau două criterii importante de apreciere, deci i-am dat dreptate. Gramercy Park Hotel este destul de ieftin şi

este situat pe Lexington Avenue, chiar în inima Manhattan-ului. Atunci, în acea noapte, s-a născut în mine ideea să notez impresii de călătorie dar, cum orice minune ține trei zile, după ce m-am obişnuit cu orarul local, dormeam în picioare de oboseală la orice oră. Însemnarea impresiilor rămânea întotdeauna pentru mai târziu.

Îmi mai amintesc prima masă, într-un restaurant indian, cu cea mai picantă mâncare ce am gustat-o vreodată şi, bineînțeles, oraşul, nu numai cu construcțiile, dar mai ales cu respirația lui. Da, cred că respirație este termenul potrivit deşi, cu siguranță, el nu spune nimic dacă n-o cunoşti. New York-ul are o respirație aparte. Oraşul nu este foarte poluat, din cauză că oceanul îi trimite permanent o briză de aer curat, dar are un miros şi un zgomot de fond specifice. Este impresionant, pe alocuri chiar frumos, dar aproape nimeni nu-şi doreşte să locuiască acolo. Am cunoscut mai târziu mulți americani, de la Atlantic la Pacific. Mulți nu văzuseră New York-ul în viața lor, iar majoritatea nu doreau nici să audă de el. Are o faimă de ne-invidiat. Americanii obişnuiți sunt oameni paşnici, care nu vor să-şi strice tihna din localitățile liniştite în care trăiesc pentru agitația marilor oraşe.

New York-ul este fascinant o singură dată, de curiozitate. Este un oraş cu o puternică personalitate, foarte original, interesant, dar nu este deloc caracteristic pentru Statele Unite în ansamblul lor. Apoi, față de dimensiunea gigantică a metropolei, în Manhattan, cartierul pe care îl avem cu toții în vedere atunci când ne gândim la New York, în Manhattan deci lucrează relativ puțini oameni şi locuiesc şi mai puțini. După orele de lucru, cei mai săraci se retrag în cartierele învecinate, cei mai bogați, cu cât mai bogați cu atât mai departe, iar oraşul începe să semene cu un depozit uriaş de gunoaie materiale şi umane, dar care, ca printr-un miracol, se trezeşte odată cu ivirea zorilor şi redevine proaspăt şi plin de viață. Nimic din toate acestea nu se află în restul teritoriului Statelor Unite, iar oamenii, mai ales oamenii, sunt cât se poate de diferiți. Eu pe ei vreau să-i cunosc. Şi mai e ceva: regula celor cinci. În conformitate cu această regulă, în turism nu trebuie să-ți propui mai mult de cinci obiective. Cinci oraşe într-o țară, cinci monumente într-un oraş, cinci tablouri într-un muzeu, etc. Altfel, mulțimea detaliilor va transforma totul într-un talmeş-balmeş fără cap şi coadă, iar timpul se va dovedi insuficient chiar şi pentru un singur obiectiv major.

Dar să revin în actualitate. Până la decolarea avionului spre Miami am destul timp să mă bărbieresc şi să privesc lumea ce se mişcă de colo-colo. În România sunt la modă, în special pentru femei, pantofii cu talpă foarte groasă. Spre surprinderea mea, nu văd pe nimeni aici să poarte aşa ceva.

Spiritul practic al americanilor nu se dezminte nici chiar în materie de modă feminină. O sanda uşoară este cu siguranță mai comodă pe căldură decât acele încălțări ce par a fi mai curând şenile decât pantofi, excelente ce-i drept prin zloata iernilor noastre. Dacă mă uit bine, constat că nu e mare diferența în moda de acum trei ani şi cea de azi, dar - cum eu sunt departe de a fi un specialist - e mai bine să mă abțin de la remarci auto-distrugătoare cum sigur sunt cele din domeniul modei.

Uneori vocea Chinezoaicei din difuzor pare să cânte. Periculos lucru. Nu pentru că aş fi eu vre-un Ulise şi ea vre-o sirenă, dar la gradul meu de oboseală am multe şanse să adorm. Sunt mai mult de 24 de ore de când sunt pe drum. Şi ce drum... E mai prudent să mă îndrept spre poarta pentru avionul meu.

Zborul spre Miami e fără amintiri, cu excepția canapelelor ceva mai confortabile şi a perspectivei din avion asupra zonei Miami însăşi, la vreme de seară. O mare de licurici de diferite culori. Este superb! Era 10 şi jumătate seara când am aterizat.

Florida

Peregrinările mele prin Florida nu au depăşit aria restrânsă din zona de sud-est a litoralului, mai exact Miami şi mai ales Fort Lauderdale, unde am stat. Ele sunt precum Constanța şi Mamaia pentru România, bineînțeles la scara cuvenită: Miami are cam 4 milioane de locuitori, iar Fort Lauderdale 150 de mii. Nu insist asupra informațiilor cu caracter general, ce se pot găsi în ghiduri turistice. Ceea ce notez eu sunt impresii şi gânduri strict personale. Din Florida, mi-a rămas în memorie un sentiment: plăcerea băilor în apa caldă a oceanului. Pare banal, dar pentru mine nu este. Probabil voi uita multe lucruri dar nu şi senzația ce mi-a rămas în suflet. Trebuie să mărturisesc că plăcerea înotului în mare a fost una dintre slăbiciunile mele din tinerețe, dar pe care, în ultimii ani, am neglijat-o. Revenirea la o veche pasiune a fost amplificată de apa caldă. Aici, înotul nu înseamnă doar încordarea muşchilor ca într-o probă sportivă, ci trăirea senzației ce te cuprinde atunci când, fie că te laşi în voia valurilor calde ce te împresoară, fie că, dimpotrivă, te faci părtaş cu apa şi te consideri o parte a valului cu care urci şi cobori, sau, mai activ, te foloseşti de valuri pentru ca să-ți sporeşti viteza de înaintare, nu pentru că ar folosi la ceva, ci doar pentru plăcerea jocului. Este una dintre puținele activități la care participă tot corpul.

Bineînțeles că în Florida este cald, mai ales în sudul ei, chiar dacă suntem la început de Septembrie. Ceea ce nu prea se ştie este faptul că e şi foarte umed. Nori amenințători vin adesea dinspre ocean, dar de obicei se opresc înainte de țărm. Oricum, nimeni nu le dă atenție pentru că, în ipoteza că va ploua, ploile sunt scurte şi calde. După câteva minute dispare orice urmă. De mai multe ori s-a întâmplat ca la ieşirea dintr-un magazin să constat că între timp plouase, dar acum era din nou senin. Norii circulă cu viteză foarte mare. Atât de mare încât nu poți face nimic împotriva lor, aşa că cel mai simplu e să-i ignori.

Paradoxal, dar ceea ce m-a deranjat, nu numai în Florida ci peste tot în Statele Unite, nu a fost nici căldura, nici umiditatea, ci aerul condiționat, reglat la temperaturi excesiv de scăzute pentru mine. E drept că, fără aer condiționat, clima ar fi greu de suportat. Ei fac însă nu răcoare, ci frig. Se

vede că nu ştiu ce însemnă să suferi de frig. Din orice clădire ieşeam îngheţat şi începea să-mi curgă nasul. Vânzătorii sunt îmbrăcaţi cu haine călduroase. Din fericire, drumul de un minut până la maşină e suficient pentru vindecare. În maşină, acelaşi aer condiţionat, pe care aveam însă grijă să-l moderez, cu toată dezaprobarea proprietarului. Pentru ca aprecierile mele să nu fie doar subiective, iată şi o probă concretă. La ieşirea din clădiri, în zilele mai călduroase şi umede, se aburesc ochelarii, aşa cum se întâmplă în România în timpul iernii la intrarea bruscă într-o cameră încălzită. Morala? Dacă mergeţi în sud, luaţi şi ceva călduros de îmbrăcat pentru interior. Şi încă ceva; majoritatea mâncărurilor conţin orez, care constipă. Cu timpul, vă veţi adapta, dar pentru început n-ar strica o traistă cu prune.

Exista însă şi lucruri bune. De exemplu, faptul că nu există muşte, ţânţari şi alte asemenea insecte. Despre curăţenie prefer să nu vorbesc, pentru că pot fi acuzat că exagerez. Nu există termen de comparaţie decât poate în expresia, teoretică la noi, "ca la farmacie". În realitate e mult mai curat chiar şi în cele mai murdare locuri. Maşinile municipalităţii circulă permanent. Mă întreb ce curăţă, pentru că nimeni nu face murdărie. E drept, eu am umblat în partea civilizată a litoralului. Mi s-a spus că există şi o altă parte, dar n-am vizitat-o şi, dacă ea există, nu este sesizabilă de aici, aşa cum s-ar fi întâmplat în Bucureşti, unde orice mahala nu e mahala dacă nu-şi trimite reprezentanţii în centrul oraşului. Litoralul se scaldă într-o atmosferă estivală. El este într-adevăr o zonă turistică, deşi există şi oameni care lucrează normal, dar se bucură de privilegiile litoralului. Pe de altă parte, Florida a fost populată în special după al doilea război mondial şi după războiul din Vietnam, când mulţi veterani de război au venit aici datorită climei şi a taxelor mai mici. Aceştia nu lucrează şi constituie un mare procentaj din populaţia peninsulei.

Nu cred că americanii l-au citit pe Montaigne care spunea că îi pare suspect orice chip încruntat, dar ştiu îi aplică morala: zâmbesc! În consecinţă, dacă doriţi să vizitaţi Statele Unite, în special sudul, pregătiţi-vă să zâmbiţi. Nu pentru că aţi avea motive, ci pentru că aşa e politicos. Nu e obligatoriu să vi se vadă dinţii, dacă nu aţi fost dotat de la natură cu această calitate, dar e obligatoriu să vă arătaţi destins şi comunicativ. Nu ştiu cât este de adevărat, dar îmi place să cred, şi mai ales să afirm ori de câte ori am prilejul, că poporul român are un suflet deschis, este ospitalier, etc., etc. Spre ghinionul lor însă ei, românii, sunt morocănoşi şi necomunicativi la prima vedere. Doar dacă-i cunoşti mai bine, constaţi că sunt cei mai buni

oameni de pe suprafața pământului. Poate că n-o fi tocmai aşa, dar americanii sunt sigur invers. Zâmbetul este prima lor carte de vizită. După aia mai vedem.

Dacă strada nu este aglomerată, trecătorii se salută şi îşi zâmbesc. La intrarea în discuție cu oricine, pe lângă un “Hi!” sau “Hello!”, cel mai adesea urmează un “How are you?”. Este interesant că vechiul “Buna ziua” englezesc era tot o întrebare (“How do you do?”) ce înseamnă în traducere rigidă: “Ce faci?”, dar la care se răspundea cu aceeaşi întrebare. Dacă într-adevăr te interesa sănătatea cuiva, întrebarea era “How are you?”. Această întrebare necesită un răspuns concret: bine, rău, etc. Astăzi, “How are you?” împreună cu o întreagă conversație ce poate urma, este doar un salut. Totul cu zâmbetul până la urechi, pentru a arăta tuturor cât de bine iți merge. După ce te înveți cu stilul, constați că nici nu-i aşa rău. Tot zâmbind mereu de dimineață până seara pentru a-ți dovedi prosperitatea, sfârşeşti prin a crede că aşa şi e. Oricum, strădania lor de a se arăta deschişi şi amabili este nu numai folositoare pentru ei înşişi dar este şi un semn de politețe şi civism. De ce să-i necăjeşti şi pe alții cu problemele tale? Din păcate, amabilitatea lor se termină uneori brusc, prea brusc, chiar înainte să apară interesele, dar asta este altceva.

Din păcate pentru mine, nici eu nu prea zâmbesc. Am şi defecte mai mari. (Nu îndrăznesc să sper că ar fi foarte mari, pentru că, nu-i aşa,... "il n¢appartient qu¢aux grands hommes d¢avoir de grands défauts".) Mai mult chiar, găsesc mai naturală gravitatea decât veselia pentru condiția noastră de vecini ai vechii Grecii. Poate că mai repede americanii ar trebui să învețe puțin din adâncimea tragediei greceşti. Puțină tristețe nu strică şi sunt convins că viața le oferă şi lor din belşug. Dar de ce s-o arăți toată ziua pe stradă? Doar pentru ca să-i indispui şi pe alții?

Sunteți bărbat şi v-a zâmbit o doamnă sau poate o domnişoară drăguță? Nu vă faceți iluzii. Probabil că ați întârziat cu privirea asupra ei - cine ştie de ce - iar ea a interpretat privirea dumneavoastră ca o apreciere la adresa propriei ei persoane şi, flatată fiind, v-a mulțumit în acest fel. Poate v-a adresat chiar şi un “Hi!”. N-a fost decât un salut. Decât să rişte impolitețea de a nu saluta un cunoscut - de care poate că nu-şi aminteşte - e mai simplu şi elegant să vă acorde ea un “Hi!”, însoțit de nelipsitul zâmbet amabil. Nu costă nimic şi crează o atmosferă plăcută. Dacă insistați însă, s-ar putea să aveți surprize mai puțin plăcute. Nu pot să-mi imaginez ce li se întâmplă americancelor aflate temporar într-o țară arabă, unde zâmbetul unei femei este interpretat ca o acceptare la dorința, fie şi ne-exprimată, a

arabului de a fi amanta lui. Cu siguranță că sunt instruite înainte de a se deplasa acolo, dar dacă le scapă?

Dacă fotografiați pe cineva, românescul "zâmbiți, vă rog", se traduce prin "cheese", care înseamnă brânză, dar obligă vorbitorul să pronunțe un "iii" atât de lung încât lasă impresia că zâmbeşte. Astăzi este la modă să-i propuneți să spună "whiskyyy…." Cu intonația corespunzătoare, are acelaşi efect şi e mai vesel, dar trebuie poate să depindă de împrejurări, deci atenție!

Într-o zi, pe plajă, am rugat un necunoscut să se uite la hainele mele în timp ce eu voi înota. A fost foarte încântat, nu pentru că i-am dat de lucru, ci pentru că l-am luat în seamă. După înot, am avut cu el o conversație foarte lungă şi prietenească, în timpul căreia mi-a oferit şi o bere (fără alcool) din cutia frigorifică ce o purta cu el. La despărțire mi-a adresat un “Good Bye, my friend!”, ce nu suna deloc formal. L-am întâlnit peste două zile şi mi-a dovedit că era realmente bucuros să converseze. Îmi voi aminti întotdeauna cu plăcere de “prietenul meu de pe plajă”. Conversația n-a costat nimic. Amândoi însă am câştigat câteva clipe plăcute. Mare lucru!

Printre recomandările prietenului de pe plajă era şi aceea de a conduce maşina prudent, pentru că în această zonă se întâmplă multe accidente. Probabil că avea dreptate, dar - cum totul e relativ - era necesar un termen de comparație. Față de România, circulația americană e ca o poveste frumoasă, cu copii cuminți, scrisă de cei din echipa colonelului Virgil Vochină de la poliția rutieră care fac emisiunile educative la televizor. În localități, străzile nesemaforizate au câte un stop din două în două intersecții, stop la care bineînțeles că trebuie să opreşti. Este imposibil să prinzi viteză între două asemenea opriri, iar acest ritm face să-ți dispară orice avânt exagerat. Toate maşinile lor sunt bune şi merg la limita permisă de regulament. În aceste condiții, depăşirile sunt rare pentru că lipseşte motivația. Şirul de maşini se deplasează cu viteză uniformă, parcă ar fi înşirate pe o singură ață care le trage pe toate deodată. Şoferii sunt calmi, deosebit de politicoşi, şi incredibil de prudenți. Dacă un pieton păşeşte pe carosabil, maşina opreşte, chiar dacă are suficient spațiu să treacă, până când pietonul urcă pe trotuar. Este şi un mod politicos de a-i atrage atenția că locul lui nu este pe carosabil şi că deranjează circulația maşinilor. Dacă prezența pietonilor pe carosabil este inevitabilă, spre exemplu din cauza unor lucrări pe trotuar, maşinile merg cu o viteză mai mică decât a pietonilor. Incredibil, nu? Da, dar foarte adevărat. Pe autostrăzi viteza este limitată la 70 mile/oră. Pe şosele asemănătoare cu ale noastre, adică cu doar două benzi de circulație, viteza maximă este de 35 mile/oră, iar dacă

şerpuieşte printre dealuri sau munți, ea este limitată la 25 mile/oră adică 40 Km/oră. Este riscant s-o depăşiți. Americanii n-o fac.

Spuneam mai devreme că, mai departe de litoral, există şi zone mai puțin ospitaliere, chiar periculoase, în special datorită populației de origine latino-americană. Într-adevăr, nu numai veteranii de război au populat Florida, ci şi mulți latino-americani din Cuba, dar şi din toata America Centrală şi de Sud. Ei nu au fost asimilați încă şi unii probabil că nu vor fi niciodată. Aceştia pot fi realmente periculoşi, ca orice persoană ne-adaptată. Nu cei abia veniți. Nu, aceştia sunt cuminți şi doresc să se integreze. Răi sunt cei veniți mai demult, dar nu au reuşit integrarea. Şi mai sunt cei din Porto Rico, destul de numeroşi în Florida, datorită poziției geografice. Ei se consideră cetățeni americani, sau aproape, şi au pretenții. Prima pretenție a fost să li se considere originea spaniolă. Nu se mai spune Porto Rico, ci Puerto Rico. Cu această idee sunt de acord. Atunci însă când lipsa de civism sau de cultură este ridicată la rang de virtute, nu mai pot fi de acord. Puerto Rico este o insulă ocupată inițial de spanioli, folosită intens de americani în timpul celui de al doilea război mondial datorită poziției ei geografice, şi devenită membră a US commonwealth în 1952. De atunci, orice cetățean al insulei poate intra, ieşi sau locui în USA, după pofta inimii. Nu este încă un stat aidoma celor 50 de state ce formează SUA, dar cetățenii ei se bucură practic de aceleaşi drepturi. Prea multă libertate, atunci când nu are un suport cultural solid, poate fi dezavantajoasă, pentru că ignoranța produce obrăznicie, lipsă de respect față de adevăratele valori, dezordine şi până la urmă poate degenera chiar şi în comunism. Şi totuşi, cea mai frumoasă amintire concretă pe care o am din Florida este un CD cu muzică spaniolă, înregistrată, culmea, în Cuba. E plina lumea de paradoxuri! Nu ştiu dacă interpretul este cubanez sau este un disc pirat.

Preocuparea pentru practic şi confortabil îndepărtează uneori alte criterii. Mi s-a arătat odată un paralelipiped mare şi alb, ce semăna cu un depozit sau o fabrică. Surprinzătoare pentru mine a fost expresia: “uite ce casă frumoasă”! Nu era nimic frumos acolo. Era doar foarte mare şi, probabil, confortabilă în interiorul pe care eu nu-l vedeam. Exteriorul însă nu arăta absolut nici o preocupare pentru estetică, ca să nu spun că era de-a dreptul urât. În fața ideii de confort însă, americanul era capabil să-i atribuie orice adjectiv favorabil, inclusiv pe cel de frumos.

Surprizele sunt aici şi de alte feluri. Personal sunt de acord că puțină lume ştie, chiar şi în România, că “Die Shone Mullerin” nu este un nume propriu, ci titlul original al ciclului de liduri “Frumoasa Morăriță” al lui

Schubert, dar nu pot accepta această lipsă de informare din partea unui cântăreț într-un cor profesional care rosteşte cuvintele în original fără să aibă nici cea mai vagă idee despre înțelesul lor. Nu pot de asemenea să admit că un intelectual, chiar dacă între timp a devenit pensionar, are în casă mai puțin de zece cărți ce le expune ca pe bibelouri. Un adevărat intelectual nu este fost sau actual; el este sau nu a fost niciodată. Iar cel care a prins “microbul” cititului cărților nu va scăpa de el niciodată. Mitologia este pentru unii ceva ce oamenii au uitat demult, iar despre Prometeu, am constatat cu surprindere, cei mai mulți nici nu au auzit. Asta nu mai este o glumă, ci o tristă realitate în care nu credeam până nu m-am convins. Interesant este că nu ei erau în suferință, ci eu care mă întrebam ce este mai important: să ştii să faci dolari, sau să cauți răspunsuri la întrebări cu Prometeu? Cred astăzi că cel mai important este să-ți pui întrebări. Adevărurile sunt uneori pe cât de simple, pe atât de îndepărtate, iar răspunsurile poți să le afli sau nu. De aceea, nu răspunsul contează atât de mult, pe cât drumul până la el. Nici măcar Buddha, ca să nu mai vorbim despre Cristos, nu au dat soluții de viață, ci doar căi de mântuire. Căi, adică direcții, drumuri de parcurs. Dincolo de orice credință, a fi om înseamnă să-ți pui întrebări. "Numai cine n-a gândit îndeajuns are idei perfect limpezi", a zis cândva, cineva. Să trăieşti fără dileme mi se pare cel mai inutil lucru cu putință. Chiar că viața nu ar mai avea nici un sens. Iar unele dintre primele dileme încep cu Prometeu.

Se zice că trebuie să ştii de unde vii, pentru ca să ştii încotro te îndrepți. Indiferent în ce credem sau nu credem noi astăzi, credințele strămoşilor noştri, inclusiv mitologia, fac parte din istoria noastră, din fondul nostru cultural. Suntem produsul propriei noastre istorii şi nu ne putem nega originea, deci istoria, pentru că ar însemna să ne negăm pe noi înşine. Suntem consecința faptelor strămoşilor noştri, iar dacă vrem să luăm decizii corecte, trebuie să cunoaştem aceste fapte, indiferent cum au fost ele, bune sau rele. Americanii sunt, din păcate, ignoranți nu numai în privința mitologiei, dar şi a religiei.

Aşa cum era de aşteptat, puțini dintre americani cunosc termenul "alfabet chirilic". Ei ştiu doar că ruşii folosesc un alfabet diferit, că sunt ortodocşi şi, ca o consecință, mai cred că ortodoxismul şi alfabetul rusesc au plecat de la Moscova. O eroare mai grosolană cu greu ar putea fi găsită. În realitate, Chiril s-a născut în Salonic (Grecia), pe atunci parte a Imperiului Bizantin, şi a trăit între 827 şi 869. La timpul acela, Rusia nici nu exista. Imperiul Bizantin, în schimb, era cel mai puternic centru creştin din lume şi

singura zonă cultivată din Europa, locul unde, timp de 1000 de ani, s-au păstrat, alături de întunecimile Evului Mediu occidental, valorile elenismului şi ale civilizației romane, până în zorii Renaşterii. Renaşterea însăşi a fost în mare măsură opera Bizanțului, pentru că intelectualii din Constantinopole sunt cei care, de frica turcilor, s-au refugiat în Italia, locul ideal pentru refacerea tradiției antice. Împreună cu fratele său Metodiu, Chiril a participat la răspândirea Creştinismului în Moravia şi Panonia, teritorii în care se vorbea limba slavă, motiv pentru care a inventat alfabetul ce-i poartă numele. Pentru Rusia, atât Creştinismul cât şi alfabetul chirilic s-au răspândit de la vest către est. Chiar şi mai târziu, cel care a făcut din Kiev un centru creştin puternic a fost românul Petru Movilă, "arhiepiscop-mitropolit al Chievului, al Galiției şi al întregii Rusii", conform titulaturii timpului. De precizat că, pe atunci, Ucraina inclusiv Kievul aparțineau Poloniei. Arogarea de către Rusia a rolului de "răspândac cultural" a început mult mai târziu şi a culminat cu propaganda stalinistă. Interesant este că ea a prins tocmai în America, dar e tot atât de adevărat că USA este stat cu o vechime apropiată de a Rusiei şi agreează idea că istoria omenirii a început odată cu naşterea lor.

Prietenul meu din Fort Lauderdale locuieşte într-un bloc. Blocurile de locuințe sunt rarisime în Statele Unite. Aici, oamenii locuiesc în case familiale, iar o casă adăposteşte o singura familie. Dar trebuie să existe şi excepții. El, fiind singur, a optat pentru o astfel de soluție. Am intrat deci într-un bloc. Dar ce intrare! Ceva în genul celor de la hotelurile de lux de la noi, în zilele lor bune. La parter nu sunt apartamente, doar un hol mare şi câteva camere cu utilități: spălătoria (câteva maşini automate de spălat şi uscat, mese pentru călcat, etc.), crematoriul pentru gunoaie, căsuțele poştale individuale, o cutie pentru depus poşta, şi altele asemenea. Totul extrem de curat. Holul avea două tablouri (reproduceri) dintre care unul foarte frumos, chiar şi pentru gustul meu, care sunt destul de cusurgiu în materie de tablouri, apoi o oglindă mare, o canapea, două fotolii şi o măsuță. În mijloc un covor mare. Evident uşa blocului stă permanent încuiată. Există un administrator-salariat care are grijă de toate acestea, duce şi aduce poşta, încasează taxele, face curățenie şi mici reparații la instalații.

Un singur lift ar fi fost suficient, dar - pentru siguranță şi confort - existau două. Într-una din zile, probabil că cineva s-a mutat sau a transportat obiecte mai mari. Liftul a fost capitonat cu o husă specială pentru a nu fi zgâriat. Ce-i drept, nici nu avea vre-o zgârietura, deşi blocul nu era nou.

Apartamentele au instalații separate de încălzire (condiționare a aerului) şi pentru preparat apa caldă. Căldura este mai puțin interesantă în Florida, pentru că ea există de la natură, chiar prea multă. Problema lor este climatizarea aerului, fără de care viața ar fi mult mai puțin confortabilă şi, în consecință, însăşi Florida mult mai puțin populată. Climatizarea însă costă, atât vara cât şi iarna. Veniturile americanului mijlociu nu sunt deloc atât de mari pe cât ne imaginăm noi, gândindu-ne ce mult înseamnă 3000 de dolari. E mult pentru noi, nu şi pentru ei. De aceea, suma pe care oamenii sunt dispuşi s-o plătească este diferită, în funcție de veniturile reale ale fiecăruia. Soluția este simplă, şi ei o aplică: instalații individuale. Fiecare apartament cu instalația lui. Şi fiecare locatar o foloseşte atât cât doreşte. Tehnic, soluția ar fi posibilă şi la noi, dar ar încurca o mulțime de oportunişti care îşi câştigă existența pe seama disconfortului nostru.

Televiziunea americană transmite multe filme americane. Un truism, nu? Da, dar nu atât de multe ca televiziunea română. Da, televiziunea română transmite mai multe filme decât televiziunea americană. Şi mult mai proaste. Explicația este simplă. Nouă, românilor, ne-au plăcut din-totdeauna basmele, iar filmele americane nu sunt altceva decât basme moderne. Americanii, mai realişti, vor şi altceva. Mare parte din timp este ocupat de transmisiuni sportive: football american, basket-ball şi, mai ales, baseball. Zeci de ore de baseball. Dar există şi emisiuni bune, unele chiar foarte interesante. Cu totul remarcabile mi s-au părut dezbaterile publice ale unor chestiuni - chiar intime - dar cu subiecte de interes general, pentru că se pot întâmpla oricui. Într-o sala plină de curioşi, un moderator aduce două sau mai multe persoane care au ceva de disputat. Discuțiile pot deveni foarte aprinse, pot degenera chiar în bătaie, bineînțeles temperată imediat. Cazurile sunt reale şi emisiunea poate deveni de-a dreptul captivantă. Oricui i se poate întâmpla ceva asemănător. Uneori se transmit în direct procese de la tribunalele locale. Toate sunt adevărate lecții de viață. Bineînțeles că sunt selectate procesele cu subiecte promițătoare, multe de divorț. Într-o zi am asistat la un proces de divorț în care judecătoarea îi muştruluia pe fiecare în parte mai rău ca pe cei mai odioşi criminali. Cred că sărmanii tineri ar fi renunțat bucuroşi la intenția lor de divorț, dacă ar fi ştiut dinainte ce-i aştepta. Am mai văzut asemenea transmisii şi mai târziu, în alte state americane. Recunosc că pe mine m-au impresionat profund aceste emisiuni. Am fost curios să aflu care este audiența lor printre americanii cărora le erau de fapt adresate. Extrem de mare. Era de aşteptat, pentru că sunt emisiuni de câteva ore. Acolo unde totul se măsoară şi se evaluează, unde

concurența dintre posturile de televiziune este acerbă, o emisiune de câteva ore trebuie să fie extrem de atractivă, deci cu o audiență maximă.

Revenind la filme, am constatat că multe dintre ele au un caracter juridic. Chiar şi printre filmele americane ce rulează în România, multe au acest caracter, deşi scopul lor nu este întotdeauna prea bine înțeles la noi, unde se reține doar suspansul subiectului. Există două categorii. Unele se încadrează în acelaşi domeniu educațional ca şi emisiunile despre care tocmai am vorbit. De aici, cei dispuşi să încalce legea aflã că, până la urmă, legea învinge. Este continuarea modernă a filmelor cu cowboys care aveau şi ele în primul rând un rol educativ. Altele însă, vizează însăşi legea fundamentală a statului, constituția. Pentru noi, românii, asemenea exprimări sună pompos, rigid şi fără acoperire. Nu şi pentru americani. Ei cred în constituția lor şi în idea că SUA este un stat constituțional, adică un stat în care legea de bază, legea din care decurg toate celelalte, este constituția. Ea nu se schimbă din 25 în 25 de ani, dar, ca orice lucru făcut de om, nu este perfectă, şi deci poate fi îmbunătățită. Acesta este şi scopul unora dintre filmele cu subiecte mai ciudate. Nu, America nu este o țară a ciudaților. Ei doar dezbat acele situații care sunt la limita legii, tocmai cu scopul de a îmbunătăți legea.

Cu bune şi cu rele la un loc, în Florida există un singur regret major: plecarea. Mi s-a întâmplat şi mie. Din fericire, odată plecat, alte evenimente îți ocupă timpul, astfel că amintirile se pierd repede. Nu uit însă că aici am lăsat şase tablouri expuse într-o galerie de artă, tablouri ce le adusesem din țară, cu speranța că prin vânzarea lor voi recupera cheltuielile de călătorie. Expunerea tablourilor şi stabilirea unor contacte cu distribuitori americani în vederea exportului de artă românească în Statele Unite este de altfel obiectivul concret al excursiei mele, evident pe lângă cel turistic pur.

Georgia

A fost un zbor scurt, până la Atlanta. Îmi amintesc doar de o tânără ce avea locul în apropierea mea şi care tot timpul a ținut deschis la maximum jetul de aer rece al instalației de aer condiționat de deasupra capului ei. Părul îi flutura ca pe timp de furtună. Am apreciat rezistența ei, mai puțin ignoranța. Asemenea exagerare nu rămâne fără urmări, din păcate prea târziu observabile. Dacă ajungeți pe acolo, luați-vă pentru orice eventualitate ceva de acoperit capul. Nu e numai aerul condiționat; mai sunt şi ventilatoarele uriaşe amplasate în mijlocul încăperilor şi care, pentru un român neantrenat, sunt boală sigură. Moda şepcilor, fie şi purtate copilăreşte cu cozorocul la spate, nu este întâmplătoare. Dacă mă gândesc bine, strămoşii noştri purtau iarna căciulă şi vara pălărie. În fotografiile şi filmele în care acțiunea se petrece înainte de război se vede clar că moda la bărbați, în toată Europa occidentală, era cu pălărie, fie şi în plină vară. Am urmărit aceasta idee şi nu am văzut nici măcar un singur bărbat fără pălărie. Moda capului descoperit a apărut după război. Generația mea a fost probabil prima victimă.

Aeroportul din Atlanta pare să fie imens. Ca pasager nu-ți poți da seama decât din exterior, judecând după numărul avioanelor ce brăzdează cerul. În interior, de la poarta de intrare şi până în sala de unde se ridică bagajele, a fost mai comod să mergem cu trenul subteran. Am evitat cuvântul metrou, deşi în România el are un înțeles precis. În Statele Unite însă se pot crea confuzii, pentru că metro este o prescurtare de la

metropolitan, adică ceva ce ține de municipalitate. Nume ca Metropolitan Bus, Train, etc., spun că societatea respectivă aparține municipalității. În Los Angeles, spre exemplu, “Metro” este numele societății de autobuze. Expresia “subway”, recomandată de dicționar pentru Statele Unite, nu este nici ea prea sigură, deoarece tocmai aici, în Statele Unite, există rețeaua de restaurante cu acest nume, răspândite pe întreg teritoriul, şi cunoscută deci chiar şi de către cei ce nu au văzut trenuri subterane în viața lor. “Subway Train” este mai sigur. Nu este singurul caz în care prescurtările româneşti nu funcționează. Clasic este cuvântul “blugi”, necunoscut oriunde în lume în afară de România. Originalul este “blue jeans”, unde “blue” înseamnă albastru, iar “jeans” pantaloni. Se poate spune “jeans”, dar în nici un caz “blugi”, care nu înseamnă nimic. (Îi rog pe cunoscători să mă ierte pentru această mică lecție de engleză.)

Deci, cu "Georgia On my Mind" (sper că vă amintiți de Ray Charles), să pornim la drum. Cântecul îl am în urechi, nu în minte. În minte o am pe Scarlett O’Hara din "Pe aripile vântului", iar în nări Savannah. Ultimul este numele săpunului favorit al soției mele. De fapt, Savannah este un oraş fondat în 1733 de către nu mai mult de 100 de oameni, dar prin apropiere se aflã Cherokee Rose, numit şi "statul florilor". Într-adevăr, săpunul miroase frumos. Cherokee este numele unor triburi de indieni şi mai este şi titlul unei superbe melodii, cântată de o necunoscută pentru mine: Rita Coolidge.

Georgia a fost pentru mine plăcută din două motive: este o zonă plăcută prin ea însăşi, dar în special pentru că aici i-am cunoscut pe Bill şi pe soția lui Alma, doi oameni minunați. Amândoi mă aşteptau la aeroport şi, din prima şi până în ultima clipă cât am stat acolo, principala lor preocupare a fost să se întrebe ce mi-ar mai trebui mie pentru ca să mă simt bine. Uneori, parcă îmi doream să fiu mai puțin în atenția lor. Alma, o femeie tăcută - incredibil dar adevărat - din timp în timp, aducea sau făcea ceva ce dovedea că fusese permanent atentă la tot ce se întâmplase, şi găsise o modalitate de a se face utilă sau de a face altora o plăcere. Amândoi sunt graşi, chiar foarte graşi, dar surprinzător de mobili. Sunt în aceeaşi măsură activi şi amabili. Pensionari fiind, nu au mai mult timp liber decât înainte, tocmai pentru că se angajează benevol în tot felul de activități, mai puțin în interesul lor, cât din dorința de a fi utili altora. Bineînțeles că ar putea slăbi, dar pentru asta ar trebui să mănânce mai puțin, ceea ce nu se potriveşte deloc cu modul lor de a privi viața. Mâncatul este pentru ei o plăcere, iar abținerea de la această plăcere ar fi mai presus de puterile lor. Mănâncă un singur fel. Dar ce fel… O farfurie întinsă, mare, este umplută până la refuz

cu tot felul de bucate, de la aperitive până la desert. Totul la un loc. Dacă mai trebuie, se completează şi, de obicei, mai trebuie.

Bill are un Ford Mercury Grand Marquis, adică o maşină destul de puternică, pe care îl conduce însă, ca toți americanii, cu mult calm, încet şi sigur. Ziua pot să scriu în maşină aproape ca la birou. E drept că asfaltul este ca în palmă. (Ciudată expresie! Palma nu e netedă deloc; asfaltul lor este însă cu adevărat neted.) Casa, ca majoritatea caselor americane, este din lemn şi are cinci dormitoare (ei numără dormitoarele, nu toate camerele). Este situată pe un teren de trei acri, amplasat în Marietta, o localitate vecină Atlantei.

¤

Astăzi, Bill şi Alma au plecat la dentist, astfel că eu am rămas singur. Plouă, motiv pentru care m-am mutat de sub umbrela de soare din curtea din spate, în veranda din față. Este un fel de a vorbi despre față şi spate, pentru că spatele arată ca fațada principală, iar fața priveşte către ceva ce nu ştiu dacă trebuie să-l numesc pădure sau parc. Oricum l-aş numi este foarte frumos. Arbori bătrâni alături de alții tineri, fiecare de altă esență, au efectul unui tablou compus cu multă artă. Iepurii umblă în jurul casei la fel ca veverițele prin parcurile noastre din unele stațiuni de odihnă. Există şi aici veverițe, cărora Alma le dă de mâncare ca unor animale domestice. Veranda însă e grozavă. Are cam doi metri lățime şi vre-o zece lungime. Suficient pentru patru şezlonguri, două leagăne plus şevaletul meu. Pereții din lemn îmi permit să înşir mai multe tablouri, terminate şi neterminate, ceea ce este foarte folositor pentru corecții mai mici sau mai mari. E o adevărată mini-expoziție. Aerul curat şi cald face ca ploaia să pară un accident de moment, aproape amuzant. Un iepuraş s-a adăpostit de ploaie sub un arbore la mai puțin de zece metri. Se uită la mine şi, curios, nu pare deloc speriat. Din când în când muşcă puțină iarbă şi apoi mestecă câteva minute bune la ea. Între timp, ploaia s-a oprit. Aproape că îmi pare rău. Chiar şi iepurele a plecat. În schimb, zeci de păsărele cântă de parcă ar dori să recupereze timpul pierdut. Interesant, dar am auzit şi cuci, ceea ce este foarte curios. Cântecul cucului aparține primăverii. În România, după Sfântul Ilie, păsările nu mai cântă. Acum suntem deja la sfârşitul lunii Septembrie iar cântecul păsărilor se aude peste tot.

Prin împrejurimile Atlantei.

Vârful dealului pe care ne aflăm acum pare înconjurat de o pădure. Aici, sunt câteva case foarte elegante, dar de jur împrejur nu se văd decât

copaci ce par a fi seculari. La coborâre, noi şi noi case apar, iar aşteptata pădure întârzie. De fapt, casele sunt înconjurate cu multă vegetație, astfel că misterul se transformă treptat în admirație pentru o zonă cu adevărat rezidențială. Dacă nu ați ghicit ce e, vă spun eu: este zona învecinată Atlantei. Am ajuns s-o cunosc datorită lui Bill căruia, se vede că îi place şi lui nu numai s-o privească, dar să se şi mândrească cu ea. Are şi de ce. Timp de două săptămâni, cât am stat aici, am parcurs sute de kilometri în asemenea zone, una mai frumoasă decât alta.

Cei din Georgia sunt mândri pentru orice. Până ce şi dialectul şi-l poartă cu mândrie, deşi este greu de înțeles chiar şi de către americani. (Vorbesc de parcă au permanent nasul înfundat, majoritatea vocalelor le transformă într-un “e” cu diferite nuanțe, iar consoanele finale nu se mai pronunță. Pentru Atlanta, încercați un "elana" cu nasul blocat şi consoanele cât mai şterse). Bill însuşi este mândru de accentul lui, pe care şi-l cultivă, nu fără interes. De curând, a intrat în politică şi, prin accent, vrea să-şi convingă concitadinii că el este un autentic reprezentat al Georgiei. Tot în acest scop şi-a adoptat porecla “redneck” (gât roşu), care indică un muncitor, adică om care lucrează sub cerul liber şi are gâtul ars de soare. N-a fost niciodată muncitor, dar scopul scuză mijloacele, mai ales în politică. Deoarece numerele de înmatriculare ale maşinilor nu mai sunt obligatorii decât în spate, el şi-a pus în față o placă pe care scrie cu roşu “REDNECK”. Accentul îl mai cultivă şi pentru că, zice el, oamenii sunt obligați să depună un efort pentru a-l înțelege şi, în acest fel, le menține atenția trează. Un mic şiretlic dintre multe altele pe care se străduieşte să le învețe şi să le aplice, uneori cu succes. Atunci când aveam dificultăți în a-l înțelege, mă linişte a spunându-mi că, dacă-l înțeleg pe el, voi înțelege orice american. Nu e chiar aşa, se poate şi mai rău, dar asta-i altă poveste.

Particularitatea Atlantei şi a zonelor învecinate este preocuparea pentru casă ca atare. Este posibil, ca european, să fiu subiectiv, dar aici există cea mai mare densitate de case din cărămidă din America. Oricât îşi doresc americanii să fie originali, în sinea lor păstrează un sâmbure de considerație pentru vechea Europă. Nici nu-i condamn; cum am mai spus, trebuie să ştii de unde vii, ca să ştii încotro te îndrepți. E cert că ei au mers mai departe decât europenii. Şi nu poți atunci să nu remarci că, fie chiar şi micile case doar cu parter ale oraşelor României, dacă ar fi îngrijite, ar fi de invidiat în Statele Unite. O casă din cărămidă cu un etaj este deja prea mult pentru americanul obişnuit. O astfel de casă are de regulă un teren de tenis prin preajmă, piscină şi cel puțin trei hectare de vegetație, deci aparține unui

proprietar relativ înstărit. Casele lor din lemn însă, nu sunt cu nimic mai puțin confortabile. Dimpotrivă, sunt călduroase iarna, răcoroase vara, şi datorită elementelor prefabricate uşoare au finisaje mult mai bune, ieftine şi uşor de realizat.

Nu au garduri, dar asta nu înseamnă că fiecare trece pe unde vrea. Dimpotrivă, proprietățile sunt strict respectate. A încălca o proprietate străină este similar cu săritul gardului la noi, chiar dacă acest gard nu există. Dar adevărata mândrie a proprietarului este pajiştea din fața casei. Ea, pajiştea, trebuie îngrijită cu maximă atenție. Practic, nu există pajişte neîngrijită. Cei mai bogați sau comozi angajează în acest scop pe cineva de specialitate, persoană sau firmă, dar cei mai mulți se ocupă singuri, trecând stropitul şi tăiatul ierbii printre hobby-urile lor. Efectul este însă acelaşi şi el se apropie de perfecțiune. Nu există obiecte lăsate în dezordine, rufe la uscat sau orice altceva de acest gen. Pajiştea şi veranda din față sunt cartea de vizita a proprietarului, iar ordinea este criteriul de apreciere.

Căsuțele poştale sunt la şosea, suficient de aproape pentru a fi controlate din maşină. Aş putea fi răutăcios şi să mă gândesc că, în România, un camionagiu vesel ar rade într-o singură cursă toate cutiile de pe o stradă, ceea ce la ei încă nu s-a întâmplat. Nu pentru că ar fi ei mai civilizați decât noi, ci pentru că orice copil a crescut cu o asemenea cutie în fața casei, chiar dacă a locuit la țară, şi a învățat s-o respecte pentru utilitatea ei. Nici lui nu i-ar conveni ca altcineva să-i distrugă cutia lui de acasă. Civilizația se construieşte prin educație, iar educația începe cu cei şapte ani de acasă.

Tipic pentru spiritul lor practic este modul de folosire al cutiilor poştale. Ele au o dublă utilizare: atât pentru primit, cât şi pentru expediat corespondența. Fiecare cutie are un steguleț care, atunci când este ridicat, îi indică factorului poştal că în interior se găseşte corespondență de expediat. În acest mod, cutiile poştale colectoare de la noi şi activitatea de colectare nu mai sunt necesare. Factorul poştal care distribuie corespondența colectează şi corespondența de expediat, prin aceleaşi cutii poştale şi în aceeaşi cursă. Mult mai eficient şi mai ieftin. Oamenii merg la poştă numai pentru operații speciale.

Atlanta

Atlanta este femininul de la atlant sau, dacă vă place mai mult, de la Atlantic. Alegerea vă aparține, mai ales că n-am reuşit să aflu de ce au ales acest nume. Este un oraş mare, dar fără să impresioneze prin gigantismele clasice americane. Există câteva clădiri înalte, dar nu foarte multe şi nu

foarte mari. Totul pare să păstreze limitele bunului gust. Poate că este puțin exagerată comparația, dar aş îndrăzni să spun că, în arhitectură, Atlanta a realizat ceva similar Renaşterii europene: după goticul primilor zgârie nori, a urmat o revenire a formelor după criterii estetice, dar îmbogățite cu noi valori, extrase din experiența anterioară. Să mă explic. Denumirea de gotic a căpătat relativ recent conotații pozitive. Ea a fost inventată de italieni, cu sens peiorativ, în timpul Renaşterii, tocmai pentru a ironiza stilul barbar al Evului Mediu. Goții, Ostrogoții, Vizigoții, etc., erau barbari. Europa aparține culturii greceşti, unde omul este măsura tuturor lucrurilor. Simțul măsurii, al proporțiilor, sunt caracteristicile culturii greceşti. Dominanta goticului este doar înălțimea. Ea ține de barbaria sfârşitului Evului Mediu, când avântul Europei occidentale părea fără limite. Renaşterea este cea care a adus lucrurile în matca lor normală, şi Europa a redevenit civilizată. Adevărul este că multe monumente gotice sunt groteşti. Astăzi, noi recunoaştem şi frumusețile acestui stil, dar apreciem mai mult proporțiile formelor echilibrate ale Renaşterii. Atlanta se străduieşte să realizeze aceeaşi reaşezare pe criterii estetice după prima explozie de zgârie-nori.

Micul parc din centrul Atlantei, renumit pentru bomba care a explodat acolo în timpul olimpiadei din 1996 fusese amenajat cu puțin timp înainte, prin demolarea unor blocuri vechi care, zic ei, nu arătau tocmai bine. Adevăratul beneficiar este în mod sigur CNN-ul care îşi vede astfel clădirea, ce mărgineşte o latură a părculețului, mult mai bine pusă în evidență. Cum, dat fiind tinerețea lui, parcul nu are încă arbori înalți, singurul lucru remarcabil din parc este o fântână arteziană, într-adevăr foarte frumoasă.

Mare parte din viața oraşului se desfăşoară în subteran. În centru, aproape toate blocurile au subsoluri comerciale şi sunt legate între ele printr-un labirint de coridoare şi zeci de magazine şi restaurante de toate categoriile. Circulația automobilelor nu este afectată, pietonii nu sunt incomodați de automobile. Iarna sau vara, îmbrăcămintea este aceeaşi, şi anume cea din birou, pentru că atât birourile cât şi subsolul beneficiază de acelaşi aer condiționat. Temperatura şi umiditatea sunt identice, oriunde te-ai afla. Ceea ce în oraşele Europene se desfăşoară pe zeci de kilometri pătrați şi este nevoie de automobil, tramvai sau metrou pentru a te deplasa de la o instituție la alta, aici este concentrat în câteva clădiri înalte cu lifturi rapide, astfel că deplasarea se face în câteva minute şi fără schimbarea hainelor. Pentru masa de prânz, se coboară la subsol. Pentru o întâlnire de afaceri, se coboară într-un restaurant de la acelaşi subsol. Pentru cumpărături în drum spre casă, există destule magazine tot la subsol. Parcarea maşinii e ceva mai

departe, dar tot la subsol. Nu există practic motiv pentru părăsirea acestui spațiu. De dimineață până seara, nimeni nu vede soarele sau ploaia, pentru că şi birourile au ferestrele fixe. Aerul condiționat este suveran. Din subsol, fiecare intră în maşina lui cu aer condiționat, de unde coboară acasă unde, dacă nu cumva are garajul încorporat în casă, se grăbeşte să parcurgă cei câțiva metri până în casă, unde nu se poate lipsi de acelaşi aer condiționat. Veranda casei este unul dintre puținele locuri fără aer condiționat, dar americanul are prea puțin timp să se bucure de ea.

Ținuta de serviciu este aproape o uniformă, mai ales la bărbați. Oricât de noncomformist şi zurbagiu ar fi el, atunci când e vorba de serviciu, orice american devine brusc extrem de serios. Iar la serviciu regulile sunt stricte. Cu excepția ziariştilor şi a altor foarte puține categorii profesionale, toți intelectualii şi orice salariat ce are relații cu publicul poartă costum, cravată şi cămaşă albă, eventual cu dungi sau pătrățele discrete, albul rămânând însă culoare dominantă. În zilele extrem de călduroase se poate renunța la haină, iar cămaşa poate fi cu mâneca scurtă, dar niciodată cravata nu poate lipsi.

Este posibil ca, vorbind despre Georgia, şi în particular despre Atlanta, superlativele să pară excesive. Nu ar fi însă o exagerare. Să nu uităm că Atlanta este capitala câtorva societăți internaționale gigant, începând cu CocaCola şi terminând cu tehnica electronică de vârf, sau invers. Aici lucrează mulți oameni cu venituri mari. Tot Atlanta a fost capitala spirituală a Sudului înainte de războiul civil, şi continuă să păstreze şi azi o atitudine de superioritate, vizibilă prin eleganța şi stilul pe care le afişează. Ei nu țin să fie americani în sensul comun. Consideră că sunt americani superiori. Au pierdut războiul de secesiune, dar nu şi mândria. Simbolul statului Georgia este filmul "Pe aripile vântului", după nu mai puțin celebrul roman omonim al lui Margaret Mitchell. Scene cu Scarlett O'Hara şi Rhett Butler, chiar în interpretarea din 1939 a lui Vivien Leigh şi respectiv Cark Gable, sunt astăzi la fel de actuale şi proaspete ca atunci, pe panouri de dimensiuni uriaşe, de cele mai multe ori în scopuri publicitare, dar nu numai. Tot din Atlanta a fost şi Martin Luther King, iar memoria lui se păstrează încă pe afişe. Prin el, Atlanta este considerat leagănul mişcării pentru drepturile omului. Nu vreau să mă hazardez în afirmații necontrolate, dar nu sunt convins că toți albii din Georgia se mândresc cu amintirea lui.

Suportul material al superiorității celor din Atlanta este categoric dat de prosperitatea economică. Locuințele se răspândesc pe sute de kilometri pătrați, pentru că fiecare doreşte să aibă, nu o simplă locuință, ci o

reşedinţă. Ea trebuie să fie ferită de privirile vecinilor. Nu există garduri, nu numai aici, ci pe întreg teritoriul Statelor Unite. Există însă multă vegetaţie între clădiri. În jurul caselor de orice fel roiesc veveriţe, iepuri sălbatici şi alte asemenea vietăţi. Clădirea contează mai puţin. Spaţiul înconjurător este totul, cu atât mai mult cu cât starea materială a proprietarului este mai bună. Pe lângă vegetaţie, cei mai modeşti au un coş de baschet, cei mai avuţi, un teren de tenis, chiar dacă rareori vezi pe cineva jucând. (Trebuie totuşi să meargă la serviciu.) Adevăraţii bogătaşi, doctori, ingineri de marcă, oameni de afaceri, etc., au terenuri de golf pe câteva hectare de iarbă perfect întreţinută. Aici mai totdeauna joacă cineva. În vechea Anglie se juca cricket, despre care nu ştiu prea multe decât că, spre deosebire de golf, era un joc de echipă. Golful, în schimb, este pentru cei foarte bogaţi şi snobi, aşa că nu mai este un joc de echipă; snobismul nu se potriveşte cu colectivul. Numele de cricket (greiere) i s-ar potrivi însă mai bine pentru că se joacă la firul ierbii, iar gropile de introdus bila sunt aproape identice cu cele pe care le sapă greierii. Expresia "ne jucăm de-a greierii" pare să fie perfectă pentru golf, nu pentru cricket. Mai demult, a juca cricket era echivalentul de azi pentru a juca fair-play, adică cinstit.

Totuşi, pentru ca să mai spulber puţin din credinţa noastră că americanii sunt cu toţii putrezi de bogaţi, mă simt obligat să ridic puţin cuvertura poleită şi să mai dezvălui câte un mic amănunt: parcarea în Atlanta pentru câteva ore, într-o parcare improvizată pe un spaţiu temporar liber, de fapt un maidan, ne-a costat 3,5 dolari. Ea poate ajunge şi la 15 dolari în marile garaje acoperite. Parcarea la întâmplare este practic imposibilă în marile oraşe, aşa că e bine să luaţi în calcul şi asemenea "mici" cheltuieli care, prin adunare, pot deveni foarte importante. Mi-am amintit că, la Viena, în prima mea ieşire în vest, am plătit pentru trei ore în parcarea de la operă echivalentul unei perechi de pantofi. Am tras atunci concluzia că sunt nefolositoare comparaţiile, cum că un anumit obiect sau activitate este ieftin sau scump, prin raportare la preţul lui din România. Este aşa cum este. Fiecare ţară are sistemul ei de valori şi preţuri, iar sistemele trebuiesc luate în consideraţie în totalitate şi nu fragmentar. Orice american are cel puţin o maşină. Fără maşină el este similar unui invalid. Este mai sărac decât un sărac, pentru că nu se poate deplasa, iar deplasarea aici este vitală. Ceea ce se consideră a fi în România un simbol al prosperităţii - maşina - în USA este condiţia limită inferioară pentru orice adult. Explicaţia este modul total diferit de organizare a societăţii. Oraşe în care există un centru comercial ca la noi, de unde poţi cumpăra aproape orice într-o deplasare de

câteva sute de metri, practic nu există în Statele Unite. Din cauza spațiului disponibil mare, ei s-au întins pe suprafețe imense. Magazinele sunt răspândite de-a lungul şoselelor. Într-o parcare există câteva mici magazine, de unde se poate cumpăra câte ceva, dar nu totul. Într-o altă parcare, la zece, douăzeci de kilometri distanță, există alte magazine, de unde se poate cumpăra altceva. Magazinele mari, mai ieftine, se găsesc la distanțe foarte mari (sute de kilometri), şi sunt specializate pe tipuri de produse: alimentare, gospodăreşti, etc. De acolo se fac aprovizionări periodice, în general săptămânale. Acestea pot fi atât de mari încât, într-un magazin de produse gospodăreşti spre exemplu, raionul cu articole de Crăciun era cât o sală de cinematograf, deşi l-am vizitat în luna septembrie. Mall-urile, adică conglomerate de magazine de mai multe tipuri, sunt în general scumpe şi se găsesc numai în oraşele mari. Omul obişnuit, pentru cumpărături obişnuite, parcurge zeci de kilometri pe zi. Serviciul la 20-50 kilometri distanță de casă este, de asemenea, obişnuit. Iată de ce maşina este indispensabilă. Şi nu orice fel de maşină, ci una care merge. Sigur, zilnic, şi fără să scoată fum, pentru că orice polițist, chiar dacă nu observă depăşirea de viteză, fumul eşapat îl vede sigur şi nu iartă. Fac excepție latino-americanii imigrați de curând care locuiesc în cămine şi sunt duşi şi aduşi de la muncă de către firma care i-a angajat. Aceasta este o însă o situație provizorie, şi nici nu cred că pe ei pot să-i consider cu adevărat americani. De fapt nici nu sunt. Vor deveni când vor căpăta cetățenia americană, dar până atunci îşi vor fi cumpărat cu siguranță o maşină.

Angajarea unei asistente medicale pentru supravegherea acasă a unei persoane bolnave, sau a unui bătrân, se plăteşte cu 4000 de dolari pe lună. Probabil că o asistentă medicală se bucură la acest gând, dar pentru cei ce au un invalid în familie, bucuria se transformă în tragedie, pentru că membrii valizi ai familiei trebuie să lucreze şi nu au timp disponibil. Ei pleacă dimineața şi se întorc seara.

Pentru că americanii sunt practici, marea majoritate a restaurantelor sunt practice: se mănâncă rapid, curat şi ieftin. Dar pot fi şi pretențioşi. Atunci intervine protocolul. La intrare te întâmpină o tânără care te salută, ca şi cum te-ar cunoaşte de când lumea, şi îți explică ce dor i-a fost de tine de când nu te-a mai văzut. Nu toate întrebările sunt chiar fără rost. Cele referitoare la soție, copii, prieteni, etc., sfârşesc prin a afla câte persoane vor fi la masă. Urmează alt şir de întrebări despre locul mesei: în zona pentru fumători, sau nefumători, deşi toate încăperile au aer condiționat şi fumul oricum nu s-ar simți. Între timp vine o alta ceva mai tânără şi mini-jupată,

care te conduce la o masă liberă. Dacă nu există o astfel de masă, trebuie să aştepţi până se eliberează una. O masă liberă înseamnă una la care s-a făcut curăţenia cuvenită. La restaurantele mai pretenţioase este folositoare o rezervare prealabilă. Pentru meniu vine o a treia şi, eventual un bărbat pentru băuturi. Masa este servită de altcineva. Între timp, o picoliţă are grijă să umple permanent cana de cafea, care e gratis. Nu am greşit, cafeaua nu se bea cu ceşcuţa, ci cu cana. Din fericire nu e tare. Pentru desert vine, evident, altcineva. Către sfârşit apare patronul care întreabă dacă te-ai simţit bine, dacă nu mai doreşti ceva, etc., etc. Când nu mai e nimic de făcut vine cea care a preluat comanda cu nota de plată într-o mapă. Se întoarce după câteva minute şi ia mapa în care se presupune că ai pus banii sau cartea de credit. În cazul cărţii de credit mai face un drum cu mapa în care lasă cartea de credit şi un exemplar al notei de plată. Uzanţa cere ca în aceeaşi mapă să laşi un bacşiş de circa 10%. (În unele restaurante mai modeste, plata se face la ieşire. Aici restul se dă la centimă, pentru că bacşişul se lasă întotdeauna la chelner. În ţara cu cea mai severă fiscalitate, bacşişul în restaurante este cel mai natural lucru. În magazine, în schimb, nici un vânzător nu riscă să primească nici măcar un cent. Oriunde există o casă de marcaj, restul se dă exact.) În drumul spre ieşire, orice membru al personalului, indiferent dacă te-a servit sau nu cu ceva, te salută manifestându-si speranţa că te-ai simţit bine şi vei mai veni. Sfârşeşti prin a crede că are dreptate, dar după asta simţi nevoia să te odihneşti puţin. În restaurantul unde am mâncat un peşte foarte gustos, dar cumplit de picant, există un loc de odihna deosebit de frumos, chiar pe malul râului unde fusese construit restaurantul. E un mic parc cu două bănci, la doi paşi de autostradă. O adevărată oază de linişte.

Apropo de fiscalitate. Menţinerea în permanentă actualitate a afirmaţiei că Al Capone a fost condamnat pentru evaziune fiscală şi nu pentru numeroasele lui fărădelegi cu mult mai grave, nu este întâmplătoare. În acest mod, statul atrage permanent atenţia cetăţenilor că plata taxelor este o chestiune serioasă. Efectul este vizibil. Americanii nu cumpără produse despre care nu au certitudinea că sunt legal distribuite. Este mai mult decât simţul datoriei; au o adevărată teamă să nu greşească. Poate părea paradoxal dar teama de a greşi este unul dintre sentimentele cele mai caracteristice ale americanilor. Libertatea induce responsabilitate.

Bill, care este un mare gurmand, pentru că i-am spus ca mie îmi place muşchiul de vită, m-a dus într-o zi la un alt restaurant, să-mi arate ce

înseamnă un adevărat muşchi de vită. Nu ştiu dacă a fost tocmai muşchi, pentru că era imens, dar într-adevăr foarte bun.

Pentru gurmanzi există şi altfel de restaurante: cu cinci dolari, chiar mai puțin, poți mânca toată ziua cât vrei şi ce vrei. Iar oferta este de necuprins. Se plăteşte o singură dată, la intrare, şi poți sta oricât. Stilul este cu autoservire. Oricât de puțin ai mânca din fiecare fel, nu poți să le guşti pe toate deşi, prin ineditul lor, mai toate iți trezesc curiozitatea şi îți pare rău că ziua e prea scurtă şi stomacul prea mic.

In general, americanii nu mănâncă pâine. Pâinea este folosită doar pentru sandwich-uri, ca suport. Din curiozitate, m-am interesat despre mămăligă pentru că, nu-i aşa, eram în patria porumbului. Din păcate, consumul mămăligii este considerat un semn de extremă sărăcie. Spun din păcate pentru că, trebuie să recunosc, mie îmi place mămăliga şi aş fi vrut să gust una făcută de specialişti. Există în schimb destule produse din porumb, începând cu floricelele îmbogățite cu tot felul de adausuri şi arome.

¤

Iată un act caritabil, distractiv şi folositor în acelaşi timp. Pare aproape de necrezut şi totuşi este posibil. Se întâmplă din două în două săptămâni. Este caritabil pentru că se desfăşoară într-un cămin de bătrâni şi are drept scop ridicarea moralului lor. Căminul este o clădire dintre cele mai elegante, probabil fundația cuiva, adăposteşte numai femei şi, cel puțin la prima vedere, oferă condiții superioare chiar nivelului mediu american de trai. Este distractiv pentru că, de fapt, este o reuniune de dans. Participanții sunt, la rândul lor, persoane de vârsta a treia, sau aproape, ce vin să danseze. Este folositor pentru că o parte din dansuri sunt adevărate lecții. Lecții de dans pentru vârsta a treia. Iată o idee ce merită reflecții mai profunde. Unul dintre participanți este furnizorul muzicii şi fost profesor de dans, iar cuvintele câtorva melodii sunt indicații de dans: doi paşi înainte, trei lateral, etc. Majoritatea dansurilor sunt colective, unele cu mişcări destul de complicate pentru mine, dar probabil că nu şi pentru ei. Presupun că ei sunt familiarizați cu genul, cel puțin în linii mari. Se dansează pe muzică country dar şi melodii universale. Scopul lecțiilor este deprinderea unui stil de dans atât agreabil, cât şi suficient de liniştit pentru persoane mai în vârstă. Interesant că se pot recunoaşte în dans unele dintre gesturile devenite comune în viața de toate zilele, cum ar fi atingerea palmelor la înălțimea umerilor, la întâlnirea partenerilor. Gestul este însoțit de un zâmbet de bun-găsit, ca un salut. În acest fel, întregul dans este o manifestare de bucurie,

pentru că partenerii se schimbă permanent. De fapt nu prea există un partener stabil, chiar dacă perechile vin la dans împreună şi pleacă în aceeaşi formaţie. Nu se termină bine un salut, că urmează altul. Bucuria colectivă a dansului este de altfel un obiectiv evident. Există o mulţime de gesturi care o subliniază. La sfârşitul dansului, partenerii ce se întâlnesc întâmplător schiţează tot felul de gesturi de salut, ca şi cum nu s-ar fi văzut până atunci. Uneori dansul însuşi se încheie cu o regrupare într-un cerc în care toţi partenerii se înclină către centru, deci fiecare în faţa tuturor, ca mulţumire pentru participare. Pentru a nu lăsa nici un dubiu, se rosteşte un clar “thank you”. Deşi sunt mai multe femei decât bărbaţi, ele nu dansează niciodată între ele. Chiar în dansurile colective, paritatea sexelor participanţilor este strict respectată. Aici am învăţat o expresie: "numai bărbaţii transpiră; femeile strălucesc". Asta înseamnă că transpiraţia străpunge fardul şi e pe punctul să provoace un dezastru. La informaţia că i-ar luci nasul, orice femeie se repede la toaletă pentru aş repara machiajul. Dintre pensionarele căminului, cele mai active participă la dans. Cele foarte în vârstă sau invalide se mulţumesc să privească. Am fost curios să aflu ce se ascunde în sufletul lor, atunci când îi privesc pe cei ce încă pot dansa, în timp ce ele stau pironite într-un scaun cu rotile. Le-am urmărit cu atenţie mimica feţii. N-am observat nici un gest de invidie. Dimpotrivă, zâmbeau, amintindu-si probabil propriile lor momente de fericire. Nu sunt atât de naiv să cred că invidia este absentă aici, dar probabil că persoanele predispuse pentru aşa ceva pur şi simplu nu au venit. A fost nu numai o lecţie de dans, dar şi o lecţie de civism. Am fost impresionat nu numai de idee, dar şi de multitudinea de valenţe sociale implicate în această acţiune. Am avut şi am multe semne de întrebare asupra modului de viată american, dar aceasta lecţie - lecţie nu atât pentru ei, cât pentru mine - îmi va aminti mereu că o societate unde există asemenea activităţi are prosperitatea asigurată încă pentru mult timp.

Există la noi, românii, credinţa că noi suntem buni, calzi, ospitalieri, în timp ce alte naţiuni, în special nordicii, ar fi reci şi neprimitori. Fals! Suntem buni şi înţelegători cu cei leneşi şi ne-educaţi. Faţă de hoţi avem chiar ne-permis de multă, mult prea multă înţelegere şi îngăduinţă. Această atitudine explică prosperitatea cerşitului profesional şi a hoţiei la toate nivelele. Dar cine se interesează în România de bolnavi, bătrâni sau invalizi? În vest, cerşetorii sunt dispreţuiţi şi, de cele mai multe ori, etichetaţi ca drogaţi, chiar dacă nu sunt. Cerşitul nu este încurajat. Pentru handicapaţi în schimb, societatea cheltuieşte sume importante din dorinţa de a le crea

condiții cât mai bune. E suficient să privim trotuarele, cu pasaje de trecere pentru handicapați, şi în general tot ceea ce ține de circulație. Orice hotel are la parter camere rezervate pentru handicapați, şi exemplele pot continua.

¤

Comerțul este una dintre cele mai vechi meserii, şi am fi naivi să credem că el se desfăşoară la întâmplare, atunci când intră în joc profesioniştii. El reclamă nu numai cunoştințe ci şi talent. Eu nu dispun de nici unele. Bill, în schimb, este un as în ambele. A fost un om al comerțului, este azi politician, unul local, dar tot politician se cheamă, iar negocierea este pentru el nu numai o cerință practică, ci şi o pasiune teoretică. De aceea, nu m-a lăsat până nu i-am ascultat primele adevărate conferințe pe această temă şi, mai ales, nu am citit un mic ghid, aproape un curs, axat pe ce anume trebuie să observi la partenerul de negociere încă din primele momente, în vederea abordării lui eficiente. Unele, să le zicem tehnici, sunt de bun simț, dar neglijarea lor poate compromite negocierea. Un prezbit, spre exemplu, se simte în largul lui dacă partenerul de discuție se află la o distanță mai mare, în timp ce un miop preferă să-şi vadă partenerul de aproape. Trebuie să intuieşti însă această stare a lui, chiar dacă nu are ochelarii pe nas şi, mai ales, atunci când nu-i are, pentru că tocmai atunci disconfortul distanței nepotrivite este mai mare. Ghidul era însă plin şi de informații ce nu mai țin de bunul simț, ci sunt necesare cunoştințe însuşite din experiența altora. (Deştepții învață din experiența altora, proştii nici din a lor.) Aşa spre exemplu, aflăm că arabii, japonezii, francezii, grecii, italienii, şi alții preferă să discute aproape şi discret; englezii şi în general cei din nordul Europei adoptă o distanță moderată, în timp ce americanii din nord, ca şi Australienii şi Neo Zeelandezii se simt bine discutând de la o distanță apreciabilă. Iată cum, un element atât de simplu ca distanța față de partener devine o chestiune importantă, dacă ea contribuie la succesul sau insuccesul negocierii.

A privi în ochi pe cineva este o dovadă de sinceritate şi corectitudine pentru un european sau american, dar este o jignire pentru japonezi. Privirea corectă pentru ei este la nivelul gâtului.

Orice discuție trebuie să înceapă şi să se termine cu câteva glume. Glumele fac bine nu numai pentru destinderea atmosferei, dar indică un om cu o gândire ageră şi elastică, deci un om cu care se poate negocia şi care lasă o portiță deschisă şi pentru tratative viitoare, pe aceeaşi temă sau pe

alte teme pe care viața le poate scoate în față. O anume negociere poate să eşueze, dar ideea negocierii rămâne.

Tehnica "primelor cinci secunde", adică ce trebuie să observi la partener în primele cinci secunde este într-adevăr extrem de utilă. Caracteristici psihice, modul în care se îmbracă, configurația feței, mişcările buzelor, a degetelor sau a feței şi foarte multe altele spun mult despre persoana respectivă. Dacă reuşeşti să-i vezi maşina sau biroul, te poți considera un om fericit. Obiectele de pe birou, eventuale fotografii, spun enorm despre pasiunile lui. Dacă ai aflat ceva despre hobby-urile lui, poți spera că ai câştigat bătălia. Probabil că ştie şi el la fel de bine aceste mici şi esențiale mărunțişuri, dar nu există plăcere mai mare pentru un bun negociator, decât să ştie că tratează cu un adversar pe măsura lui. Este gata să cedeze fie chiar şi pentru această plăcere.

Există şi metode mai parşive. O problemă tehnică la care el crede că se pricepe, e bine s-o discuți cu soția lui, arătându-i că şi ea poate înțelege ceea ce părea a fi monopolul soțului. Succes garantat!

Comerțul cu amănuntul este cel pe care-l cunoaştem şi nu este foarte diferit de al nostru ca idee. Comerțul en gros însă se desfăşoară mai mult în spatele uşilor închise. De aceea, cel care oferă trebuie să fie extrem de abil pentru a obține un "appointment", o întâlnire, ceea ce înseamnă că uşa unui birou normal închisă se va deschide pentru el şi cineva este dispus să-i acorde câteva minute. Discuția se poate prelungi de la câteva minute la câteva ore, sau chiar la o afacere pe termen nelimitat, dar obținerea primului "appointment" este cea mai dificilă. O soluție este publicitatea, dar munții de anunțuri le anulează valoarea, pentru că nimeni nu le mai citeşte. Un anunț trebuie să fie deosebit pentru a atrage atenția. O soluție mai eficientă este telefonul. El are dezavantajul că se adresează unui singur interlocutor, deci este scump şi răpitor de timp, dar tocmai adresabilitatea lui unică îl face mai eficient. Oamenii se simt măguliți atunci când cineva li se adresează personal şi nu printr-un anunț general. Problema nu este însă nici pe departe rezolvată, pentru că un om de afaceri primeşte mai multe telefoane decât ar putea să răspundă. Selecția lor este de aceea deosebit de dură. Cum să faci ca telefonul tău să fie acceptat? Aici e cheia! Trebuie să ştii să-l atragi. Asta este deja o artă, iar Bill este un maestru.

O chestiune ce nu e tratată în tehnica "primelor cinci secunde", dar trebuie ştiută, este punctualitatea. Sudiştii sunt renumiți şi chiar îşi fac un titlu de glorie din a nu fi punctuali la întâlnirile galante. Atenție însă, când motivul vizitei este serios, mentalitatea se schimbă brusc şi într-un mod

foarte radical. Cât despre nordici, lipsa punctualității îl exclude irevocabil pe făptaş de la orice contact ulterior în lumea civilizată. Mai bine vă duceți fără pantaloni, dar la timp. Nu există scuze, pentru că, oricum, nu le-ar asculta nimeni. Un om educat este punctual. Cine nu reuşeşte această performanță nu are ce căuta în lumea celor ce pot, pentru că el dovedeşte astfel că nu aparține acelei lumi.

¤

Rosewell este numele unei mici localități în apropiere de Atlanta. Nu pare să aibă o industrie proprie, sau ea nu se vede. Pare mai curând o zonă rezidențială pentru cei ce lucrează în altă parte, probabil chiar în Atlanta. Am ajuns aici datorită unei expoziții ce se organizează anual în corturi instalate într-un părculeț din centrul oraşului. Participă laolaltă artişti amatori şi profesionişti, pictori, fotografi, artizani. Mulți neaveniți, dar şi câțiva foarte buni. Singurul selecționer este publicul. Mulțimi de flori: în ulei, acuarele, creion, guaşă, fotografii, etc., chiar şi flori-flori, artificiale şi naturale. Cel mai mult mi-au plăcut uleiurile unui pictor negru, deşi era puțin cam prea obsedat de sex. Un altul, tot negru, avea un Christ, de asemenea negru. De ce nu? Într-o altă piațetă din Rosewell există mai multe busturi, între care domină statuia lui Rosewell însuşi. Am aflat astfel că tipul a fost un distins locuitor al oraşului, ce a trăit 100 de ani (1839-1939) şi căruia urmaşii îi poartă recunoştința faptelor lui bune în folosul urbei. Aşa se construieşte o tradiție şi o istorie. Stima mea este îndreptată către locuitorii de azi, care ştiu să-şi cinstească înaintaşii.

Astăzi am vizitat un mic muzeu unde se păstrează o locomotivă ce a făcut epocă în timpul războiului de secesiune. Ea a devenit celebră prin ceea ce este cunoscut ca "The Andrews Raid", o mică istorioară de război, dar - datorită penuriei de istorie americană - e bună şi asta. Atât de bună că, printre altele, a dat subiectul mai multor filme. Ceea ce m-a impresionat pe mine a fost o scenă reală, ce a avut loc chiar în prezența mea, în imediata vecinătate a muzeului. Aici, o şosea îngustă, cu numai două benzi de circulație, intersectează o linie ferată. Există evident semnalizări de tot felul şi bariere la care toate maşinile opresc în mod firesc. Surpriza a venit din partea trenului. După ce a sunat îndelung şi de la distanță de credeam că vin pompierii, cu 10 metri înainte de barieră a oprit şi el. Numai după ce s-a asigurat că toate maşinile stau cuminți, a îndrăznit să plece mai departe. Norocul lor este că asemenea intersecții sunt foarte rare. Trenurile însele sunt rare, transportul pe cale ferată fiind aproape o curiozitate.

Există foarte multe cimitire ale celor decedați în timpul războiului de secesiune. Din cauza lor aveam aproape permanent în minte celebra cuvântare a lui Lincoln pe care o reținusem pentru scurtimea ei. Ea a fost ținută însă la cimitirul Gettysburg care nu e în Georgia, ci mult mai la nord, în Pennsylvania. Cuvântarea nu este celebră numai prin scurtimea ei, ci şi prin mesajul care venea într-un moment extrem de important pentru întreaga istorie viitoare a Statelor Unite. Prea puțini americani o cunosc astăzi, dar îi respectă mesajul de care sunt convinşi, pentru că aşa au fost educați. Chiar dacă nu au reținut detaliile, cunosc foarte bine idea, şi asta pentru că de educația lor patriotică nu se ocupă câțiva politicieni dubioşi, ci întreaga clasă de profesori, învățători şi educatori care, la rândul lor, au fost recrutați din rândul celor dispuşi să-şi ia în serios profesiunea de intelectuali în general, şi de educatori în particular. Patriotismul lor nu este un slogan propagandistic, ci un element de identificare personală, de recunoaştere a apartenenței lor la o anume colectivitate de care este mândru. Omul este o ființă socială şi, de aceea, în afara societății sau, mai rău, împotriva ei, el încetează a mai fi om şi, implicit, nu mai beneficiază de toate bucuriile pe care i le oferă statutul de om, dar pe care probabil că nici nu-l realizează. Ce ştie un surd despre un cântec, sau un orb despre frumusețea culorilor. Nu poți cunoaşte bucuria dragostei dacă nu ai fost măcar o dată îndrăgostit. Unul dintre rosturile educației este tocmai acela de a le arăta tinerilor direcțiile pe care, dacă mergi, poți culege bucurii altfel ascunse. Pentru aceasta este însă nevoie de pedagogi, de dascăli pasionați de profesiunea lor.

Chattanooga este azi numele unei localități. Renumele ei însă este dat de câmpul de bătălie din timpul războiului de secesiune (ei îi spun războiul civil). De aceea, denumirile celor mai multe firme şi instituții sunt legate de cuvântul "battle". Chiar şi şcoala, ca şi cum aici ar fi învățat carte soldații ce s-au confruntat în luptă în urmă cu un secol şi jumătate. Bineînțeles că există şi un muzeu, din păcate foarte mic şi sărac, atât de sărac încât mă gândeam că am putea să le împrumutăm noi ceva exponate. Mi-a trecut însă când am vizitat parcul în care este amenajat. Acesta, parcul, este de fapt muzeul. Se întinde pe o suprafață imensă şi se parcurge cu maşina. Din loc în loc monumente de tot felul amintesc de regimentele care au luptat aici. Iarba este perfect tunsă şi totul extrem de curat. În România ar fi un teren tocmai bun de "ieşit la iarbă verde". (Nu au lebede.)

¤

Ca peste tot pe unde am umblat, obiectivul meu principal a fost arta. Aşadar, am căutat mai întâi pe Internet orice răspunde la cuvântul artă. Cum erau mult prea multe, am limitat zona de căutare la o arie din ce în ce mai restrânsă. Am avut surpriza să constat că pe o rază de cinci mile de punctul în care mă aflam în Marietta, nici măcar centrul Atlantei, se găsesc 16 asemenea obiective. Plăcerea primei surprize s-a risipit repede când am constatat că majoritatea nu aveau nimic comun cu arta plastică; cuvântul este folosit pentru orice domeniu, de la arta meşterilor cismari, până la arta culinară. Au rămas însă destule şi cele de artă adevărată. Pe mine mă interesau nu numai galeriile de artă, ci, mai ales distribuitorii de artă, pentru că nu puteam sta acolo timp îndelungat să expun şi să aştept până când tablourile mele vor fi vândute. Eu căutam negustori de artă, cărora să le vând nu numai cele câteva tablouri ce le adusesem cu mine, dar şi tablouri pe care să le export ulterior din România. Aici am avut ajutorul lui Bill, care a dat telefoane şi m-a condus cu maşina la mai multe asemenea locuri posibile. Dezamăgirile au apărut pe măsură ce le vizitam. Clienții importanți ai unor asemenea negustori sunt instituțiile care cumpără în cantități mari tablouri de mari dimensiuni pentru decorarea sediilor lor. Achizițiile din partea persoanelor particulare sunt nesemnificative în bugetul negustorilor de artă. De aceea atenția lor este îndreptată către tablouri mari, unde ceea ce contează este în primul rând rama: lată, încărcată, pretențioasă şi scumpă. Adevăratul negoț al acestor societăți este rama şi nu tabloul. Unele rame conțin doar postere, adică hârtie, iar altele, majoritatea, sunt copii după tablouri celebre - în special Monet - sau tablouri făcute în serie. Am aflat că pentru asemenea lucrări, executate în special de către chinezi şi coreeni, se plătesc între 10 şi 20 de dolari, ceea ce este mai puțin decât extrem de puțin. În SUA nu s-ar putea trai cu asemenea venituri. Rama acestor tablouri costă cel puțin de zece ori mai mult. Galeriile adevărate, ca cele din România, sunt extrem de puține. În multe oraşe, chiar dintre cele mari, ele pot lipsi cu desăvârşire. Explicația este simplă: americanii nu cumpără tablouri, decât într-o foarte mică măsură. În multe case nu am văzut tablouri deloc. Unele au tablouri, dacă proprietarul le-a primit cadou de la vreo mătuşă care, din lipsă de ocupație, s-a apucat de pictat. Rezultatul este ceva între naiv şi kitch, sau ambele. Numai cei mai pretențioşi dintre americani cumpără tablouri de la galerii adevărate, şi numai de la un anumit nivel social în sus. Iar dacă nivelul este foarte sus sau nesiguranța în propriul gust artistic este prea mare, atunci snobismul îi conduce la selecții după criterii artificiale: stil modern, pictor renumit, sau

recomandat de un critic de artă. În ceea ce mă priveşte, “recolta” mea de “business connections” a fost destul de slabă. Ce-i drept, aria investigată a fost destul de restrânsă în Georgia, dar aprecierile despre pictură la americani sunt valabile pentru întreg teritoriul. Există şi zone speciale, despre care însă voi vorbi la momentul potrivit.

Cineva m-a întrebat ce am împotriva criteriilor pe care le-am etichetat drept artificiale. Cumpărătorul de artă, atunci când este lipsit de informațiile de bază, nu se poate pronunța asupra stilului, iar numele pictorilor renumiți îi sunt necunoscute. El apelează deci la specialişti. Să-i analizăm deci un pic pe aceşti "specialişti" şi să vedem cum au devenit ei specialişti?

1. Mai întâi trebuie observat că pictura nu a fost niciodată, şi nu este nici azi, o profesiune sigură şi rentabilă. Nici în România, marea majoritate a absolvenților institutelor de arte plastice nu trăiesc de pe urma tablourilor vândute. De aceea, orice tânăr ce termină liceul urmează o carieră artistică numai dacă nu are altă alternativă intelectuală.

2. Dacă totuşi a făcut-o, a abandonat ideea de a deveni artist, pentru că, între timp, a aflat că talentul cu care a presupus că este dotat s-a dovedit a fi insuficient pentru un artist profesionist. În acea clipă s-a hotărât pentru cariera de critic, sau profesor, dar în acelaşi timp, psihologia lui s-a modificat. În loc să slujească arta, se slujeşte de ea, atât pentru a-şi câştiga existența, dar şi pentru a se răzbuna pe cei care au reuşit acolo unde ei au eşuat. Ei sunt cei care, din proprie nepricepere sau din răutate, ajung să încurajeze non-valorile.

3. Cum tot dintre ei se recrutează şi profesorii, chiar şi viitorii artişti realmente talentați, sunt influențați în timpul studiilor de îndrumările lor.

Despre critici, în stilul său caracteristic, Mircea Dinescu are o expresie pentru care îmi cer scuze, dar este prea savuroasă pentru ca s-o ignor: "criticii vorbesc doar despre mucii din batista Desdemonei".

¤

In Georgia, totul a fost prea frumos pentru ca să se termine fără pată. Am plecat cu autobuzul seara târziu. Înainte de plecare însă, după ce am cumpărat biletul şi am depus bagajele, am uitat biletul la toaletă. Deşi îmi place să cred că sunt un om cu sânge rece, de data aceasta am intrat în panică. Am tras prea repede concluzia că cineva şi l-a însuşit şi va încerca să obțină bagajele cu el, pentru că tichetele de bagaje se menționează pe

bilet şi erau anexate acestuia. Îmi reproşez şi astăzi că am căutat cu superficialitate în coşul de gunoi al toaletei, unde probabil a fost aruncat, pentru că am plecat de la premisa că cel care l-a găsit, dacă era om corect, l-ar fi predat la ghişeu. Cum la ghişeu n-a ajuns, rămânea valabilă ipoteza hoţului. A trebuit să cumpăr alt bilet, dar riscul furtului bagajelor continua să existe. Pentru ca ghinionul să fie complet, autobuzul a plecat cu întârziere, astfel ca la Memphis, unde urma să schimb, exista riscul să nu prind următorul autobuz către Harrison, staţia unde mă aştepta următoarea mea gazdă. Pierderea întâlnirii ar fi fost aproape o catastrofă, deoarece eu nu ştiam unde stă şi nici nu cunoşteam pe nimeni în tot statul Arkansas. Harrison este o mică localitate în munţi, care probabil că nici hotel nu are. Cât despre bagaje, ele ar fi circulat mult şi bine, deoarece în Harrison nu le-ar fi scos nimeni din portbagajul maşinii şi ar fi călătorit până la capăt de linie. Începea deci pentru mine o noapte de coşmar.

Arkansas

Drumul prin noapte este plictisitor indiferent pe unde treci. Aş fi dormit dacă evenimentele neplăcute de la plecare nu m-ar fi ținut treaz. Din fericire, la Memphis, unde am ajuns dimineața, două dintre incertitudinile mele s-au risipit. Mi-am revăzut bagajele, deci nu le furase nimeni, iar autobuzul pentru Harrison ne-a aşteptat. Rămânea de văzut dacă şi gazda mea din Harrison mă va aştepta, dar era de presupus că da, de moment ce alt autobuz nu venea mai devreme. Până să aflu eu toate acestea însă, a durat destul de mult, aşa că primele ore ale dimineții nu au fost deloc uşoare.

Memphisul văzut în fugă din stația de autobuz, nu pare deloc interesant. Clădirile ce se văd de aici sunt chiar modeste. Mă amuză un tramvai cu un singur vagon şi acela destul de demodat. Este totuşi oraşul unde s-a lansat şi a murit Elvis Presley. Acum, Mississippi pare să fie cel mai remarcabil lucru ce i se întâmplă. Totuşi, Memphis-ul este un nod de comunicație extrem de important şi cu siguranță că merită mult mai multă atenție, dar eu nu sunt în dispoziția necesară pentru asemenea cercetări. O voi face mai târziu. Acum mă mulțumesc să notez că, în conformitate cu un ghid turistic, are peste 600.000 de locuitori, este poarta de intrare în delta Mississippi, ceea ce nu este deloc de neglijat, este centrul comercial pentru o vastă arie agricolă, una din cele mai importante din Statele Unite. Acest lucru este vizibil la periferia Memphis-ului, care pare să nu se mai termine, atât de multe şi mari sunt depozitele şi întreprinderile de transport. Şi aici, ca în marea majoritate a oraşelor, după o zonă economică urmează un inel de locuințe, de data aceasta elegante, moderne, cu mult spațiu în jur şi foarte bine îngrijite. Aici locuieşte lumea bună.

Eu îmi continui drumul spre Harrison, ceea ce înseamnă că imediat după Memphis intru în statul Arkansas, nume cu ample rezonanțe în urechile mele, dar nu ştiu de ce. Probabil din filme. Îl voi traversa de la Est la Vest, prin partea lui de Nord. Pentru început, străbatem o zonă de câmpie, anostă, în care cu greu se poate nota ceva interesant, fără riscul de a deveni plictisitor. Am toată considerația pentru locuitorii câmpiei, dar nu e vina mea că, oricât cuprinzi cu ochii, nu se află nimic pe care să-ți propteşti privirea. Ce-i drept, acum este toamnă, recoltele sunt culese, iar câmpul este un platou gri perfect uniform. În România ar mai fi rămas ceva buruieni, zone ne-culese, în sfârşit ceva neregularități, dar aici nimic. Rareori apar

mici pâlcuri de case, unele mai sărăcăcioase, altele mai înstărite, dar, şi unele şi altele, fără nimic altceva în jur decât strictul necesar pentru muncă şi odihnă, adică automobile şi maşini agricole. Extrem de rar, la câțiva metri de casă există doi, trei pomi, aproape fără umbră. Patru pomi e deja un lux. Uneori, ce-i drept rar, pe lângă case se văd maşini vechi şi fiare ruginite. Frumusețea şi bogăția Georgiei au rămas departe.

Eu sunt un om de munte. Asta explică lipsa mea de înțelegere pentru câmpie. E vina mea, nu a lor, a oamenilor de şes. Despre rolul muntelui în formarea caracterelor vorbeşte Octavian Paler într-un filmuleț, de fapt un foarte frumos eseu, în care compară muntele cu Partenon-ul ca măsură a tuturor lucrurilor. Muntele este Partenon-ul românilor zice el, şi mai zice că munții au un rol mai important în morală decât în geografie. Eu sunt de acord cu el, am chiar şi argumente, dar asta nu înseamnă că cei de la şes nu au morală. O au şi îi apreciez că reuşesc s-o găsească în țărâna câmpului. Probabil că lor, celor de la şes, le-au lipsit fie Partenon-ul, fie oameni de talia lui Paler. Astfel s-ar explica lipsa unei literaturi a şesului.

Gândindu-mă la Octavian Paler, mi-am adus aminte o întâmplare relatată de el în notele sale de călătorie prin Izmir, în timpul unei excursii colective. Mai multe persoane din grup, printre care şi el, au fost atraşi de oferta unor puşti de a le lustrui pantofii gratis. Insistentele micilor lustragii, tentația gratuității, atmosfera estivală, sunt tot atâtea cauze şi scuze ce i-au determinat să intre în joc. Spre mirarea lor însă, la sfârşit, micuții au pretins bani; nu ca o taxa fixă, ci ca o atenție, un bacşiş lăsat la aprecierea clientului. Deoarece insistența lor era aceeaşi ca la oferta inițială a serviciilor, turiştii au trebuit să-şi deschide băierile pungilor. Atunci s-au simțit păcăliți. Povestitorul notează că toți cei "păcăliți" erau ardeleni şi se întreabă dacă nu cumva e ceva adevăr în glumele cu lipsa de agerime a acestora. Nu voi rezolva eu dilema agerimii, remarc doar greşeala lui Paler: turcii au mizat pe generozitatea turiştilor în timp ce turiştii s-au gândit doar să profite de pe urma generozității puştilor ce le ofereau un serviciu ne-taxat. Problema nu este de agerime, ci de comportament. Cei care voiau să păcălească nu erau turcii, ci turiştii.

Jonesboro este singura localitate mai importantă. Încet, încet ne apropiem de munți. Altă viață. Şoseaua este una îngustă, cam ca la noi. Apare şi vegetația, chiar abundentă. Autobuzul este aproape gol. La un moment dat eram doar şase persoane. Zona devine din ce în ce mai pitorească şi bine valorificată din punct de vedere turistic. Există numeroase lacuri cu sute de ambarcațiuni de agrement, vile şi case de odihnă.

Ambarcațiunile se pot închiria, dar se pare că este mai rentabil să le cumperi. Acum îmi explic de ce în multe localități fără apă, chiar în plin deşert, am văzut multe ambarcațiuni pe lângă case. Oamenii şi le-au cumpărat pe când se aflau într-o astfel de stațiune şi, dacă tot le-au cumpărat, le-au dus acasă, în speranța că vor mai avea ocazia să le folosească mai târziu. De cele mai multe ori au rămas doar cu speranța pentru că, între timp, barca s-a degradat.

Cu cât înaintăm printre munți, stațiunile sunt tot mai rare, în schimb apar mici localități de munte, din ce în ce mai mici şi mai sărace. Unele sunt atât de sărace încât mă întreb cum de este posibil aşa ceva în centrul Statelor Unite. La marginea şoselei apar tarabe cu tot felul de obiecte de vânzare la mâna a doua, sau chiar a 3-a. La început am crezut că erau indieni. Erau şi câțiva indieni, dar majoritatea erau albi şi nu vindeau artizanat, ci obiecte uzate, unele foarte uzate. Artizanatul nici n-ar fi avut căutare, pentru că depăşisem zona turistică. Ne aflam pe o şosea secundară, îngustă, fără circulație turistică. Destinatarii nu puteau să fie turişti, ci alți localnici, încă mai săraci decât vânzătorii.

Îmi place că la intrarea în localități sunt plăcuțe mici şi discrete care anunță nu numai numele localității, ci şi numărul de locuitori. Aceste plăcuțe nu sunt indicatoare rutiere de avertizare, ci doar de informare. Viteza limită este precizată de indicatoare rutiere speciale, atât în localități cât şi în afara lor.

În sfârşit, am ajuns la Harrison. Este un orăşel care are stație de autobuz şi cam atât. Stație e un fel de a spune, este doar un birou în fața căruia autobuzul opreşte pentru câteva minute. Deşi e munte, e cald. Ultima mea incertitudine s-a risipit: Shela mă aştepta în stație de mai bine de o oră. Sunt salvat!

Femeia bionică

Dacă o întrebi câți ani are, spune că a uitat. După înfăţişare, pare de 90, dar este evident mult mai tânără, probabil în jur de 68, potrivit calculelor mele. După vioiciunea cu care se mişcă, nu are vârstă. I-am spus femeia bionică. Vorbeşte tot timpul, chiar şi singură, şi dă din ambele mâini în timp ce conduce cu peste 100 de kilometri/oră un Datsun vechi, pe o şosea îngustă, ce şerpuieşte printre munți. Bineînțeles, fără centură de siguranță, deşi este obligatorie. Scrumul țigărilor ce le aprinde din 15 în 15 minute îl aruncă pe fereastra permanent deschisă, pentru că instalația de aer condiționat este o noțiune 'uitată' odată cu vârsta şi obligația de a respecta regulile de circulație.

Locuieşte în Green Forest, o mică localitate (2050 locuitori), la 25 mile de Harrison, în nordul statului Arkansas. Are o pisică birmaneză şi este pasionată de Internet, prin intermediul căruia de altfel ne-am cunoscut. Este deosebit de activă, nu numai fizic, ci şi intelectual. Se descurcă binişor pe Internet, şi se bucură ca un copil atunci când află ceva nou. Singură fiind, vorbeşte curent cu pisica, cea mai leneşă dintre pisicile pe care le-am văzut vreodată: o masă de blană din care doar o mică limbă roşie, permanent afară, îți atrage atenția. Dacă atingi blana, se întredeschid doi ochi, dar numai pentru mai puțin de o secundă, după care îşi continuă somnul cvasi-permanent.

În curte, o aşteaptă multe păsări şi animale pe care le hrăneşte în schimbul conversației şi a unei mici surse de venit, pentru că pensia, dacă are vreuna, pare a fi foarte mică. Nu are dinți, ceea ce îi afectează dicția, care rămâne încă suficient de clară pentru a fi inteligibilă, chiar mai inteligibilă decât a altor americani cu mai mulți dinți, dar care vorbesc în dialect. Fața ei are unele trăsături asiatice, deşi nu ştiu să aibă asemenea strămoşi. În SUA însă, nimic nu-i imposibil. Poate că nici ea nu ştie.

Green Forest era un punct pe harta traseului excursiei mele între coasta de Est şi cea de Vest, iar Shela un nume pe lista prietenilor cu care corespondez prin poştă sau Internet de mai mulți ani. Ea îmi cunoştea aproape pe dinafară pagina de prezentare din Internet. Eu, mi-am dat seama mai târziu, ştiam prea puține lucruri despre ea, inclusiv faptul că locuia singură, ceea ce se va dovedi a fi o mare greşeală. Are două fiice, ambele însă căsătorite şi plecate pe la casele lor. Mama ei, despre care vorbeşte jenant de des, şi pe care parcă uneori o simte în camera ei de la etaj, nu mai este acolo demult.

Am avut o seară plăcută, în care am discutat despre o mulțime de lucruri. Dorința ei de cunoaştere este încă vie pentru cele mai diferite domenii. Internet-ul este totuşi subiectul cel mai arzător, dat fiind noutatea lui. Ne-am dus la culcare nerăbdători să reluăm discuția a doua zi. După o noapte pe drum şi o zi mai mult decât obositoare, eu am dormit buştean. Nu însă şi ea.

Dimineața, SURPRIZA! Mă trezesc cu Shela însoțită de un polițist. Ea îmi declară dezinvolt că prezența mea o tulburase, ceea ce a determinat-o să-l solicite pe polițist care, cu un aer aproape vinovat, îmi controlează bagajele, destul de formal, dar până la fund. Presupun că, în timpul nopții, a vorbit la telefon cu una dintre fiicele ei, care a speriat-o. "Ce-ți veni să-l aduci pe omul ăla în casa noastră? Cine ştie cine e? Dacă o fi hoț, escroc, spion, etc.?

Dă-l imediat afară! Cheamă poliția!" Ceea ce a şi făcut. Influența altei persoane este singura explicație ce-mi trece prin minte pentru schimbarea ei bruscă de atitudine. În fond, ea mă invitase după ce mă cunoscuse prin corespondență suficient de bine, iar eu oricum aş fi plecat după ce am constat situația ei reală. În nici un caz, nu era nevoie de polițist.

După plecarea polițistului şi până la prânz, când venea autobuzul, s-a străduit să fie cea mai bună gazdă cu putință, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Mi-a pregătit cea mai gustoasă prăjitură pe care ştia s-o facă, mi-a arătat cele mai frumoase peisaje din zonă, etc., etc. Toată dimineața, în aşteptarea autobuzului care a întârziat aproape o oră, am discutat prieteneşte despre o mulțime de lucruri, în special despre diferențele dintre stilurile de viață american şi român.

Ne-am despărțit cât se poate de călduros. Cu greu îşi ascundea lacrimile din ochi, şi cred că, în clipa în care s-a întors cu spatele la mine, a plâns puțin. Bătrânețea o face temătoare, influențabilă, dar rămâne o femeie bună la suflet, inteligentă şi încă neaşteptat de ageră.

Spre vest

Eşecul e locul de unde te ridici pentru a merge mai departe, zice C. Noica. Nu e pe gustul meu chiar tot ceea ce spune Noica, dar asta îmi convine.

L. Smalwood este numele primului şofer care-şi pune ecusonul pe peretele din față al autobuzului, în locaşul special, unde scrie: Your operator ..... safe, reliable, courtenous. În excursia precedentă, în urma cu trei ani, toți şoferii au respectat această regulă. Nu-mi dau seama dacă este o decădere, sau este de vină zona prin care circulăm. Atunci am călătorit mai mult prin nord, iar acum mă aflu în sud. Cu certitudine, nordul este mai "englezesc" decât sudul în toate privințele, dar mai ales în privința respectării normelor. În sud, întârzierea la o întâlnire este aproape firească, în timp ce în nord ar fi o impolitețe de neiertat. Pe lângă safe, reliable şi courtenous, eu aş adăuga şi pasiunea pentru baseball a şoferului, pentru că cere unor tineri cu aparate de radio şi căşti să-l țină la curent cu evoluția unui meci. În schimb nu se prea încurcă cu legile de circulație. Fiind în întârziere, trage tare pe şoseaua de munte, îngustă şi sinuoasă. Conduce foarte bine, mie îmi place, dar este neaşteptat pentru stilul american. Totuşi, din şirul calităților, trebuie să-i retrag chiar una dintre cele pentru care este plătit: courtenous. Într-o pauză, i-am cerut să repete o frază ce o rostise prea

repede pentru viteza relativ mică a posibilităților mele de recepție. A repetat-o, dar încă şi mai repede. Nu cerusem să reformuleze fraza; poate că ar fi fost prea mult pentru el. Exprimarea unei idei în forme diferite, folosind cuvinte diferite, este un apanaj al intelectualilor. Oamenii simpli, de regulă, repetă prima exprimare, chiar dacă ea conține cuvinte necunoscute mie. Este de aceea mult mai uşor să comunici cu intelectuali. Aici însă nu era vorba de nivel intelectual, ci de rea voință.

Cu cât înaintăm spre vest, şoseaua coboară, ieşim dintre munți şi în final din Arkansas. Localitățile sunt mai dese, în măsura în care se poate vorbi despre aşa ceva aici unde nu numai localitățile, ci şi casele sunt rare. Creşterea vitelor pare să fie ocupația principală. Foarte multe bivolițe. Fermele sunt din ce în ce mai organizate şi mai ordonate. Unele seamănă cu bine-cunoscuta pentru noi fermă South Fork din serialul Dallas. Apar şi foarte mici crescătorii de cai de rasă. Parcă am intrat din nou în Statele Unite, după o raită printr-o altă lume. Chiar şi şoferul mi-a redevenit simpatic; acum foloseşte microfonul ca un ghid de turism şi dă informații despre locurile prin care trecem. Este primul care face acest lucru.

Tulsa (Oklahoma) este numele primei localități importante, în drumul meu spre Albuquerque, New Mexico. Până acolo însă mai e mult, cumplit de mult. El, Tulsa, este un orăşel drăguț, dacă 350.000 de locuitori se potriveşte cu termenul de orăşel, situat pe râul Arkansas. Are un mic centru cu patru clădiri înalte şi alte câteva de dimensiuni mijlocii, dar pare să fie agreabil tocmai pentru că încearcă să armonizeze modernismul cu tradiția.

Deşi am străbătut statul Arkansas, pentru că am făcut-o prin partea lui de nord, traversez râul Arkansas abia acum, în statul Oklahoma. Râul este aici destul de mare, chiar navigabil pentru ambarcațiuni mici, dar el vine din munți, după un traseu de-a lungul căruia este uneori foarte furios. Am în mână un pliant ce face reclamă pentru excursii în bărci pneumatice prin apele învolburate de cascade, stânci, canioane şi tot felul de bolovani. Ceea ce îmi atrage atenția este jocul de cuvinte folosit aici cu multă dibăcie. Văzusem şi în Atlanta multe plăcuțe pe care scrie "white water". Apa nu era acolo mai albă decât în alte părți. Majoritatea sensurilor cuvântului alb folosite în limba română sunt valabile şi în engleză. De pildă pe acela de gol. Spunem pată albă pentru o zonă nelocuită, spațiu alb pentru o rubrică de formular necompletată, etc. Şi nu numai în română. Belarus însemna Rusia albă, nu pentru că ar fi albă din cauza zăpezii. Rusia-Rusie (dacă vreți roşie) are mai multă zăpadă şi nu se numeşte albă. Belarus are acest nume pentru că, demult, era foarte puțin populată, pentru că acolo nu se afla nimic

interesant. Aici însă, în Statele Unite, white are şi un alt sens: pe acela de curat, sigur, fără risc. Plăcutele cu pricina spun că acolo se găseşte un bazin, sau un lac sigur, nepericulos, fără vietăți nedorite şi fără pericol de înec, în special pentru copii. Americanii îşi iau însă libertatea să schimbe oricând sensul unor cuvinte. Aşa de exemplu, "cool" înseamnă rece, dar acum este la modă exact sensul opus, de fierbinte, incitant, foarte bun, ca o cola rece. Revenind la apă, în reclama pentru excursii cu barca pneumatică în apele râului Arkansas, expresia "white water" este folosită cu dublu sens. Unul este cel de apă albă din cauza spumei pe care o face atunci când se învolburează, dar cel important pentru autorii reclamei este evident cel subînțeles de apă sigură: ... dacă faceți excursia cu firma xxx care, dat fiind experiența ei în domeniu, transformă o aventură riscantă într-o veselă şi mai ales sigură escapadă, bla, bla, bla... cu circa 200 de dolari pentru două zile şi 300 pentru 3 zile. Ce-i drept, ideea e "cool", rece şi fierbinte în acelaşi timp, dar nu pentru mine. Până aici totul este în regulă, dar mai apare o nuanță: dacă albul este aşa de bun, atunci, prin contrast, negrul devine opusul ideii de curat şi sigur. Mă tem că nu vom şti niciodată cât de întâmplătoare este această nuanță.

¤

Omul are capacitatea să treacă peste dificultățile vieții prin mai multe modalități. Una dintre ele este uitarea. Uită episoadele neplăcute şi merge mai departe. Predilecția bărbaților pentru bancuri cazone are tocmai această explicație: uitarea. Rămân în memorie doar micile întâmplări amuzante, ca şi cum stagiul militar n-ar fi altceva decât o distracție continuă. Mare eroare! Şi totuşi, această eroare va trebui s-o comit şi eu, pentru că episodul Shela trebuie uitat, cel puțin din motive psihologice. Cred că, din acest punct de vedere, am depăşit deja momentul critic; rămâne de văzut cum voi depăşi efectele concrete asupra programului excursiei. Mizasem pe faptul că, acolo, printre munți, voi picta şi, de ce nu, îmi voi pune la punct notele de călătorie chiar în limba engleză. Pictatul era chiar necesar, deoarece mica zestre de tablouri cu care venisem din țară s-a subțiat foarte serios cu cele şase pânze mari, dintre cele mai bune, pe care le-am lăsat la Fort Lauderdale, în Florida. Ceea ce a rămas este prea puțin pentru o expoziție, prea puțin chiar şi pentru prezentarea în fața negustorilor de artă. De acum înainte va fi tot mai greu să pictez, pentru că prietenii mă găzduiesc un timp limitat - călătorului îi stă bine cu drumul, nu-i aşa - iar hotelurile costă mult. Vom

vedea. Vorba lui Scarlet din "Pe Aripile Vântului": mâine va fi o altă zi. Deocamdată trebuie să uit ceea ce ar putea fi un balast.

Vorbind despre uitare, întotdeauna mi s-a părut interesantă o anumită apropiere de sensuri între a uita, adică a nu-ți aminti, şi a te uita înapoi tocmai în scopul de a nu uita. Bineînțeles că această asociere este valabilă numai în limba română. Nu am idee dacă ea funcționează şi în greaca veche. Este posibil să fie aşa, dacă mă gândesc la legenda lui Orfeu. Grație calităților şi originii sale de semi-zeu, el obținuse privilegiul s-o readucă la viată pe Euridice, proaspăta lui soție ce tocmai murise în urma muşcăturii unui şarpe. Condiția impusă de Persefona era ca, pe drumul de întoarcere din Avern, Orfeu să nu se uite înapoi. Totul îi reuşise, când, aproape de ieşire, din grijă pentru soția lui iubită şi pentru a se asigura că ea îl urmează, într-o clipă de rătăcire, Orfeu îşi uită angajamentul, uită legea Persefonei şi ... se uită înapoi. Gestul este fatal. Euridice se topeşte ca un fum în întunericul Avernului în care dispare pentru totdeauna. Întors pe pământ, Orfeu nu-şi mai revine din greşeala ce o comisese. În final, el cel care prin cântecul lui făcuse mai agreabilă viața argonauților în lunga lor călătorie pe mare, Orfeu cel adulat de femei, moare rupt în bucăți chiar de către femei şi este aruncat în râul Hebru. Capul, despărțit de trup, continuă să cânte, pentru că a cânta înseamnă a te supune amintirii. Murind, Orfeu se uneşte cu principiile naşterii sale, râul şi muza (tatăl său a fost un râu, iar mama o muză), pentru că, la greci, totul se încadrează într-un ciclu, totul revine de unde a plecat.

Veşnica reîntoarcere este principiul fundamental al tuturor credințelor vechi, căruia nici măcar grecii nu i s-au putut sustrage. Ruperea ciclului au făcut-o evreii şi au finalizat-o creştinii, care au creat istoria, adică ceva ce are un început, un drum, şi va avea şi un sfârşit, vai! Grecii, cu toată concepția lor materialistă, în care lumea este formată din atomi, au avut noțiunea de infinit numai pentru timp, nu şi pentru materie. Atomii, oricât de numeroşi, erau în concepția lor în număr finit. Rezultă de aici că, oricât de mare este numărul combinațiilor posibile dintre aceşti atomi, din când în când, ei vor forma combinații identice, deci orice formă de viață va reveni la ea însăşi după un timp. De aici idea de ciclu care de altfel se regăseşte în natură într-o infinitate de forme ce confirmă idea veşnicei reîntoarceri. Ceea ce trebuie să uit eu este episodul cu Shela, iar reîntoarcerea ar trebui să fie revenirea la stare normală.

¤

Dar filozofez prea mult pentru un călător obosit, mai ales că, între timp s-a înnoptat. Oklahoma City, Amarillo, sună bine, dar acum sunt doar stații în noapte pentru schimbat autobuzele. Am început să mă obişnuiesc să dorm în autobuz. Prin Amarillo luăm un scurt contact cu Texasul. Este scurt pentru că traseul nostru traversează statul Texas pe o mică porțiune din nord, Este scurt, dar este puternic. Cel puțin în zona stației de autobuz există o abundență de produse specifice zonei, ca şi de materiale publicitare. Fiecare stat american ține să-şi facă cunoscute particularitățile şi avantajele, cu scopul de a câştiga turişti şi investitori. Texasul însă parcă este mai activ decât alte state, aproape agresiv. Traseul meu prin Texas este însă scurt nu numai în spațiu ci şi în timp, aşa că nu pot nota decât impresii fugare în noapte, deci foarte superficiale. Poate voi avea ocazia să revin mai târziu. Deocamdată călătoria continuă spre New Mexico.

New Mexico

Albuquerque

Cred că am tras un pui de somn sănătos, deşi autobuzul nu este locul ideal de dormit. Pe de o parte, mă simt odihnit, dar pe de altă parte, când mă uit pe fereastră, cred că am halucinații. Zeci de baloane multicolore plutesc în aer cât vezi cu ochii. Nu sunt balonaşe, ci baloane-baloane mari, cu nacelă. Unele sunt sus de tot, dar altele se deplasează printre blocurile oraşului de care ne apropiem. Mă ciupesc, să văd dacă nu visez, mă mai uit odată, mă uit şi la vecini şi încerc să mă dumiresc. Da, ele sunt baloane, iar noi intrăm în Albuquerque, New Mexico. Este ora 7 şi 55 de minute în dimineața zilei de 27 Septembrie 1998 şi aici, în Albuquerque, m-am dumirit, a început Baloon Fiesta.

In general, Albuquerque este considerat a fi patria zborului cu balonul, dar această săptămână este în mod special o sărbătoare a baloanelor. Ce nu fac americanii pentru o trăsnaie... Totul a început în urmă cu 25 de ani, cu 13 baloane şi 10.000 de spectatori. Astăzi baloanele sunt cu sutele, iar pe spectatori nu-i mai numără nimeni. Unele baloane au forme din cele mai ciudate, cu cât mai originale, cu atât mai bine. Diminețile sunt rezervate zborurilor propriu zise, Se pleacă foarte devreme, pentru a prinde curenții favorabili de aer. Cu ceva bani, oricine poate face o plimbare. Cât? Nu ştiu. Telefonați la 01-800-351-9588. Rezervări cu 24 ore înainte. Seara se organizează spectacole de sunet şi lumini, când milioane de mici baloane din

plastic sunt lansate în aer. Gratis! (pentru privitori) Ele sunt aduse de fani ce vin de la mii de kilometri distanță, pe banii lor, doar pentru frumusețea spectacolului. Dacă vi se pare ciudat, vă invit să vă mai gândiți. Sufletul americanilor se vede aici mai clar ca oriunde şi nu-i vom înțelege cât timp nu ne vom putea bucura alături de ei şi la fel ca ei. E uşor să etichetăm asemenea spectacole drept copilăreşti. Prea uşor şi mult prea simplist. Oare nu cumva una dintre cheile succesului lor constă, printre altele, tocmai în păstrarea unei fărâme din această bucurie copilărească? Din păcate prea puțini oameni maturi ştiu să se bucure, deşi se pare că există o relație direct proporțională între valoarea lor intelectuală reală şi intensitatea cu care se bucură.

Johan Huizinga a scris o carte despre joc: Homo Ludens. Huizinga este un savant foarte serios, iar subtitlul cărții este "Încercare de determinare a elementului ludic al culturii". Jocul este executat în cea mai deplină seriozitate. El are regulile lui proprii. Prin joc, omul se izolează în timp şi spațiu de viața obişnuită. Trăieşte pentru moment într-o altă lume. Huizinga ne convinge că tot ceea ce face omul, oricât de serios, este ceea ce a învățat în copilărie în timpul jocului, şi că, în toată viața lui, el va aplica metodele şi va respecta regulile învățate atunci. Chiar şi cel mai crud război este tot un joc. (Acum îmi aduc aminte o maximă a unui grec, nu-mi amintesc numele: "atunci când copiii aruncă din joacă cu pietre în broaşte, broaştele nu mor din joacă, ci cu adevărat".)

Pentru omul obişnuit, jocul este cel care îl învață să respecte regulile. O face cu voie bună, fără stress şi din proprie inițiativă. Pe de altă parte, jocul este exaltare şi extaz. Principala lui funcție este stimularea imaginației. Să vă spun ce înseamnă imaginație în activitatea economică sau ce înseamnă să respecți regula jocului în comerțul dintre parteneri serioşi? Sunt convins că nu e cazul. Doar că americanii au baloane. Unii din alea mari, ce costă cât o maşină sau chiar mai mult, alții mai mici de plastic ca la noi. Fiecare după posibilități, dar cu toții se bucură la fel. Ba parcă baloanele mici produc mai multă bucurie şi mai puține probleme decât cele mari. La ei, în Albuquerque.

¤

Elaine şi James erau plecați de acasă când am ajuns eu. De aceea, pentru o noapte am tras la hotel, de fapt la un motel din rețeaua Motel 6. Toate motelurile din această rețea arată aproape la fel pe tot cuprinsul Statelor Unite şi sunt foarte bune, în sensul că sunt confortabile, curate şi

cu toate utilitățile unui motel modern în interior. Prețurile nu sunt la fel; ele depind de zonă, dar sunt mai mici decât la hoteluri. Există moteluri şi hoteluri mai ieftine dar ele nu formează o rețea, deci nu poți să ştii dinainte cum arată, care este gradul lor de siguranță, prețul, etc. Avantajul rețelelor este tocmai informația. Ştii dinainte la ce te aştepți. Dezavantajul motelurilor este acela că sunt la marginea oraşelor şi deci transportul până în centru poate fi o problemă. Ele sunt frecventate de automobilişti deci, pentru ei, mijlocul de transport în comun nu prezintă interes. Aici am avut norocul să existe în apropiere o linie de autobuze, dar nu este o regulă. Mult a fost până să găsesc pe cineva care să mă informeze. Este necesară o precizare: la asemenea moteluri nu trag camionagiii, ci numai automobiliştii.

Albuquerque este cel mai mare oraş din statul New Mexico. Deşi este un oraş vechi, dezvoltarea lui este de dată relativ recentă, astfel că aici contrastul dintre vechi şi nou este cel mai puternic. Slaba dezvoltare anterioară este datorată climatului semideşertic, inospitalier. Dezvoltarea actuală este datorată aceluiaşi climat semideşertic, dar în care, cu apa adusă din munți şi cu instalații moderne de climatizare, viața poate fi mai confortabilă decât în "oraşul în care plouă de trei ori pe săptămână. Adevărata explicație este însă faptul că întreg statul New Mexico a cunoscut o dezvoltare explozivă după al doilea război mondial. Termenul exploziv se potriveşte aici mai bine ca oriunde. Într-adevăr, aici, lângă Alamogordo, a început la 16 iulie 1945 "era atomică", odată cu experiența reuşită a primei bombe nucleare. Interesant este că locul exploziei se numea în limba spaniolă "Jornada del Muerto", ceea ce înseamnă "călătoria mortului". Trebuie să recunoaştem că avea un nume predestinat, dar nu pentru New Mexico. Aici viața, mai exact dezvoltarea economică a regiunii, abia a început. Laboratoarele ştiințifice de la Los Alamos, şi nu numai, continuă să fie şi astăzi în topul institutelor de cercetări nucleare. E suficient să ne gândim că o întreprindere, să-i zicem secretă, poate fi păzită mult mai eficient în deşert, adică acolo unde, pe o rază de câțiva zeci de kilometri, nu mişcă nimic. E limpede că inteligența tehnico-ştiințifică americană nu se află în New York şi nici la Hollywood. Pentru amatori de informații suplimentare, Muzeul Atomic Național este deschis zilnic vizitatorilor între orele 9 şi 17, de unde, ca peste tot în Statele Unite, puteți cumpăra T-shirts, şepci şi căni cu inscripționări specifice.

Dar, să revenim la Albuquerque. Aici există şi un muzeu al păpuşilor, de unde cred că se pot cumpăra chiar şi păpuşi (atomice???), dar nu sunt sigur pentru că nu l-am vizitat. De altfel, nici Muzeul Atomic nu l-am vizitat,

deşi mi-ar fi plăcut să le plasez poanta cu schimbul unei bombe atomice pe un specialist român în organizare, mult mai eficient prin puterea lui de distrugere. E drept că arsenalul nuclear a evoluat mult din 1945 şi până astăzi, dar nici politicienii români nu s-au lăsat mai prejos.

Pentru ca diferența dintre vechi şi nou să fie şi mai evidentă, oraşul are două centre. Unul este cel nou, despre care nu pot spune mare lucru, decât că este nou şi frumos, chiar foarte frumos, fără exagerări şi cu bun gust. Cel vechi se numeşte oraşul vechi, este la câțiva kilometri distanță, păstrează nealterată întreaga arhitectură spaniolă şi este într-adevăr original. Plăcuța de la intrarea în biserica San Filipe de Neri ne informează că aceasta a slujit neîntrerupt comunitatea din anul 1706, dar localitatea este mult mai veche. Ştim astfel că, în 1680, era deja cunoscută ca reşedință a unor familii bogate de spanioli, pe care revolta țăranilor din acel an i-a obligat să fugă. În 1692, localitatea a fost din nou populată şi de atunci a crescut continuu. În 1912, odată cu întreg statul New Mexico, a intrat în componența USA.

Spuneam că oraşul vechi păstrează arhitectura spaniolă în care a fost construit. Din păcate numai arhitectura. În interior, cu excepția bisericii, toate clădirile sunt transformate în magazine de artizanat indian. Am petrecut mai mult de 4 ore hoinărind prin magazine şi nu am văzut nici un singur obiect spaniol. Numai şi numai artizanat indian. Mii şi mii de obiecte, într-o varietate infinită de materiale, forme şi idei incredibil de diverse, dovedind o imaginație ce te uluieşte, dar care sfârşeşte, ca tot ceea ce e prea mult, prin a te obosi. Fascinant la primul contact, devine insuportabil după scurt timp. Vă imaginați un magazin românesc de artizanat multiplicat de 100, 1000, sau poate de 10.000 de ori. Am ieşit de acolo copleşit, dar cu o părere de rău pentru risipa de talent ce nu poate fi valorificat tocmai datorită abundenței. Nu puteam să nu mă gândesc atunci la artizanatul românesc şi să fac comparații. Chiar dacă nouă ne lipsesc materialele semiprețioase, abundente aici, cusăturile şi broderiile româneşti pot sta oricând alături de artizanatul din alte țări. Iile noastre sunt mai frumoase, iar costumele feminine cu năframe din borangic, din zona Muscel, sunt cu adevărat excepționale. În magazinele din România ele sunt însă înăbuşite de articole fără valoare, iar nelipsitele covoare multicolore olteneşti seamănă prea mult cu cele mexicane sau cu cele din zonele muntoase din America de Sud. Într-o oarecare măsură ştiam acest lucru din țară când vizitatorii străini, cărora încercam să le atrag atenția asupra artizanatului românesc, nu se arătau deloc entuziasmați. M-am convins aici că lumea este obosită de prea mult

artizanat, şi bun şi rău, ce se găseşte în toate țările şi pe toate străzile principale din toate marile oraşe. Asemenea obiecte sunt considerate sub-produse şi nu atrag atenția decât ca eventuale suveniruri, dacă sunt mici şi uşoare sau dacă sunt obiecte de artă autentică.

Drumul de întoarcere din oraşul vechi în centru l-am parcurs tot pe jos, deşi un indian din India, mă îmbia cu o ricşă. Ar fi fost tentantă plimbarea cu ricşa pentru numai doi dolari ce cred că, prin negociere, se puteau reduce la unul, că tot nu avea clienți, dar eu doream să merg pe jos tocmai pentru ca să cunosc oraşul. Iar oraşul se dovedeşte interesant prin originalitatea lui. Aici se păstrează stilul arhitectonic vechi. El nu este spaniol, ci mexican. Americanii îi spun "adobe". Mai pe înțelesul nostru, sunt case din chirpici. Dacă, din greşeală, zidul a ieşit prea drept, el se modelează astfel încât să pară strâmb. Culoarea este peste tot aceeaşi: culoarea naturală a pământului galben. Mi-a trebuit mult timp până să pot discerne din exterior între o casă elegantă şi una sărăcăcioasă. Şi astăzi distincția poate fi dificilă. Trebuie observată cu atenție acuratețea cu care este executată feroneria uşilor şi ferestrelor, curățenia din jur şi modul în care este îngrijită peluza din fața casei. În rest sunt aproape identice. Bineînțeles că interiorul este radical diferit, dar eu mergeam pe stradă, nu prin case.

Există un oarecare snobism în conservarea acestui stil, modest pe din afară, dar elegant în interior. Pe de o parte, este evidentă ideea că bogăția nu trebuie afişată ostentativ. Pe de altă parte, cred că ea vine şi din epoca medievală, când locuințele erau pe jumătate fortărețe ori, pentru partea de America ocupată de spanioli, stilul medieval s-a conservat încă multă vreme. Realizările lor cele mai elegante nu sunt nici măcar renascentiste, ci arabe.

Ceea ce mi-a atras atenția în mod deosebit în această zonă elegantă a oraşului a fost numărul deosebit de mare al firmelor de avocatură, mai ales a celor specializate în procese familiale: divorțuri, partaje, etc. Se pare că se trăieşte bine din aşa ceva. Atât de bine, încât mulți americani nici nu se mai căsătoresc. În special femeile preferă să-şi crească copii singure. Ştiu astfel că cel puțin copilul nu mai trebuie să-l împartă cu nimeni.

Până la urmă, ziua s-a terminat şi a trebuit să mă întorc la motel unde, după scurt timp, a venit James să mă ducă acasă la el. Am apucat să văd un apus de soare ce pare să aibă un colorit aparte aici. Albuquerque este situat pe un platou, la poalele unui munte. Platoul însă nu este o câmpie. El se află la peste 5000 de picioare altitudine, deci înălțimea medie a

munților Bucegi. În plus, ca mai peste tot în această parte a continentului american, solul este roşcat, ceea ce probabil modifică culorile apusului.

Locuința lor este la 25 mile nord de Albuquerque, într-o zonă muntoasă. Casele sunt la distanță apreciabilă una de altă, astfel încât perdelele nu sunt necesare. Nimeni nu se poate uita din exterior. James pleacă în fiecare dimineața la lucru în Albuquerque - e inginer la un institut de cercetări aero-spațiale şi se ocupă de ceva, n-am înțeles prea bine ce, dar ceva fără de care racheta n-ar zbura unde trebuie. Soția lui, Elaine, e profesoară şi pleacă în direcția opusă, circa zece mile. Se întâlnesc seara, când primesc şi comentează veşti de la cele două fiice aflate una pe coasta de vest iar cealaltă pe coasta de est. Pentru sfârşitul de săptămână au o pasiune comună: excursii în zone pitoreşti şi, mai ales, în rezervații indiene.

Între locuința lor şi oraş există o fabrică de ciment în funcțiune. Am trecut de multe ori pe lângă ea şi m-am uitat întotdeauna cu interes. Niciodată nu am observat nici cea mai mică urmă de praf. Mediul din vecinătate este, de asemenea, curat. Atât de curat, încât nu am crezut că fabrica este realmente în funcțiune. Ei bine, este! Dar în Statele Unite.

Una dintre pasiunile lui James este barbecue, adică un grătar în aer liber, cu deosebirea că grătarul este amplasat într-o sferă ce are cărbunele în partea de jos, iar partea de sus serveşte drept grătar acoperit. Pasiunea lui James are o explicație: unul dintre bunicii lui s-a ocupat cu pregătirea şi comercializarea produselor din carne, astfel că el ştie cum să aleagă carnea bună pentru grătar. Pentru mine fusese întotdeauna un mister cum se face că dintr-o halcă imensă de carne de vacă bătrână - după aprecierea mea - iese o friptură fragedă şi gustoasă. Secretul constă în modul de alimentare a vitei şi acesta se cunoaşte după micile inserții albe de grăsime pe care trebuie să le aibă. După o asemenea friptură şi un pahar de vin, eveniment rar în Statele Unite, un somn bun era necesar pentru o nouă etapă ce a început a doua zi cu refacerea unor tablouri deteriorate din cauza transportului. Am început şi un tablou nou, dar asta nu a îmbunătățit în mod semnificativ colecția mea de artă. Într-o singură zi nu se pot face prea multe. În următoarea zi am plecat cu James de dimineață: el la serviciu, eu într-o nouă hoinăreală prin Albuquerque.

James este un om foarte drăguț, nu numai la propriu, dar mai ales la figurat. Este destul de înalt şi mai ales suplu, cu o ținută sportivă, ceea ce face ca, la cei aproape 60 de ani ai săi, să arate foarte bine. Este întotdeauna atent la cei din jur, gata să le sară în ajutor. Era îngrijorat pentru mama lui de peste 80 de ani pe care o vizitează foarte des, deşi locuieşte la mare

distanță. Într-o seară era cu deosebire fericit pentru că fiica lor cea mică fusese admisă la doctorat în urma unui concurs foarte selectiv. La anul el va ieşi la pensie şi se întreabă cu ce îşi va umple timpul. Eu am pictura, dar el ce va face? Sunt convins că nu va avea asemenea probleme. Este un om activ şi oameni ca el nu se plictisesc niciodată. Am avut de multe ori prilejul să constat că, după ieşirea la pensie, cei care au fost ocupați devin şi mai ocupați pentru că îşi propun mereu mai multe obiective decât pot să realizeze. Au probleme doar cei care au desfăşurat o activitate de rutină, condusă de altcineva, fără inițiativă proprie.

Remarcabilă este însă dorința lui de a se informa, motiv pentru care ştie să discute, să asculte şi să pună întrebări. Nu e la îndemâna oricui să pună întrebări pertinente. Aş zice chiar că poți identifica mai uşor calitățile intelectuale ale unui om după întrebările care le pune, decât după răspunsurile pe care le dă la întrebările puse de alții. James este unul din cei care ştiu să pună întrebări, astfel că înțelegi repede ce ştie şi ce nu ştie, deci care este zona în care trebuie să se situeze răspunsul. Aceasta presupune că el însuşi este conştient de ceea ce ştie şi, mai ales, de ceea ce nu ştie. Mare şi rară calitate! În majoritatea serilor cât am stat la ei, discutam până târziu în noapte, deşi el mergea a doua zi la serviciu, iar pentru mine discuțiile prelungite erau deosebit de obositoare, pentru că efortul de a conversa în limba engleză subiecte delicate, subiecte la care răspunsurile sunt dificile chiar în limba română, şi uneori chiar față de români, ei bine, acest efort trebuia să-l depun la sfârşitul unei zile ce fusese deja obositoare. După ora 12 noaptea, mie mi se închideau ochii de somn, iar James dorea încă să mai pună întrebări. Dar modul deschis şi antrenant în care făcea acest lucru crea o atmosferă plăcută, astfel încât eu însumi mi-aş fi dorit ca discuția să continue, deşi simțeam că nu mai sunt în stare să mă concentrez.

Într-o astfel de seară am ascultat împreună CD-ul pe care-l adusesem din țară cu muzică interpretată de Maria Tănase. Aveam emoții înainte, dar am avut plăcerea să constat că James este şi un om sensibil la muzică. A ascultat cu atenție şi l-am observat cum simte şi reacționează la pasajele cele mai originale şi bine interpretate. Spuneam că am avut emoții pentru că nu eram la prima experiență de acest gen. Majorității prietenilor mei străini le-am făcut cadouri discuri cu muzică românească sau în interpretarea muzicienilor români valoroşi, dar reacțiile lor au fost foarte diferite. Cu părere de rău a trebuit să remarc că muzica nu trezea în ei nici un sentiment, iar după câtva timp se gândeau la altceva. Eu plecasem de la

ideea că muzica este unul dintre domeniile în care succesele româneşti sunt incontestabile. Există numeroase dovezi ce pot susține chiar teza conform căreia poporul român ar fi foarte dotat pentru muzică: numeroşi cântăreți celebri pe marile scene ale lumii, premiile cucerite de tineri muzicieni, numărul mare de instrumentişti de origine română în formații celebre ca cele din Viena, etc. Însuşi Iehudi Menuhin şi-a ales un maestru român ca profesor - George Enescu - pentru perfecționarea lui ca violonist. Pe de altă parte, încercam mai demult să discern între muzica populară şi cea uşoară, în cazul muzicii spaniole. Mărturisesc că îmi place foarte mult muzica spaniolă, în special cea latino-americană. Am înțeles că nu există o astfel de distincție. Cauza? Stilul muzicii populare spaniole s-a impus atât de mult, încât muzicieni cultivați compun muzică uşoară în stil popular, astfel că nu există o diferență clară între muzica populară şi ce uşoară. Muzica populară românească, deşi are trăsături particulare puternice, nu s-a impus pe plan internațional, ba nici chiar pe cel național. Majoritatea cântecelor de muzică uşoară românească nu au aproape nimic național. Ele ar fi putut fi compuse oriunde în lume. Desigur, poporul român nu se poate compara numeric cu cel latino-american, dar există şi popoare mai numeroase decât cel român care, fie că nu au o muzică populară proprie, fie că au una, dar ea nu s-a impus. Oricum, teza dotării muzicale excepționale a poporului român nu se susține. Şi atunci, de unde vin succesele muzicienilor noştri educați? Ele se explică prin existența unei bune şcoli muzicale, care formează profesionişti de valoare. Dar asta n-are nici o legătură cu poporul român în ansamblul lui şi cu muzica populară. Acelaşi lucru se poate constata şi cu şcoala românească de matematică sau de gimnastică. Matematica este o ştiința ieftină - se poate face doar cu hârtie şi creion - şi a fost o supapă de ieşire din condițiile de izolare din anii comunismului pentru cei dornici să realizeze ceva. Gimnastica feminină românească a debutat într-un orăşel cvasi-izolat, unde doi profesori inimoşi au mobilizat energia unor copii. Acolo, la Oneşti, s-a format Nadia Comăneci, iar profesorii ei au devenit antrenorii echipei de gimnastică a României şi, mai târziu, a Statelor Unite. Mai târziu s-au creat mai multe asemenea scoli de gimnastică, dar asta nu înseamnă că în România toate fetițele sunt dotate pentru gimnastică. Dimpotrivă, după opinia mea fac prea puțin sport.

Revin la muzica populară românească. Adevărul trebuie privit din față. Ea are calități incontestabile, pe care le recunosc şi străinii, dar numai după ce îşi impun s-o asculte o vreme, pentru că dezavantajul ei este tocmai neîncadrarea în sistemul de valori internaționale. Cei mai mulți străini nu

depun acest efort şi de aceea nu ajung să-i cunoască valorile specifice. Este dezavantajul lor, dar şi al nostru. Noi nu vom impresiona niciodată prin exces de originalitate ci, dimpotrivă, prin încadrarea noastră în ceea ce este comun pentru toți, în valorile patrimoniului universal, pe care putem să-l îmbogățim cu valorile noastre specifice. Cu regret trebuie să constat că muzica populară românească, spre deosebire de cea spaniolă, nu poate fi acceptată ca atare de către străini, decât după o prelucrare prealabilă. Maria Tănase poate fi un reprezentant al muzicii populare româneşti. Marea majoritate a cântăreților actuali, din păcate, nu. Şi nu pentru că nu ar avea încărcătură sentimentală ci, dimpotrivă, pentru că redau doar sentimente, într-o formă primară, fără să se ridice la nivele artistice superioare.

Hoinărind prin magazine

Astăzi am vizitat o zonă din partea nouă a oraşului. E într-adevăr frumoasă: curată, aerisită, elegantă, civilizată, cu multă verdeață perfect întreținută, într-un cuvânt modernă. Are chiar şi trotuare. Nu râdeți, americanilor de multe ori le scapă acest amănunt; există străzi fără trotuare pentru că nu prea există pietoni. Pentru mine însă este o adevărată plăcere să mă plimb pe trotuare incredibil de curate (pe care poate că n-a păşit nimeni), printre peluze de un verde proaspăt - doar sunt udate zilnic - şi tunse regulat. Magazinele trebuie să le bănuieşti, pentru că nu se vede mare lucru din exterior. Sunt mall-uri în care poți pierde câte o zi în fiecare. Mall-ul este o clădire, sau un grup de clădiri ce adăpostesc mai multe magazine diferite, mici sau mari. Un magazin de muzică m-a impresionat în mod deosebit prin dimensiunile lui. De la intrare nu i se vedea capătul opus, atât era de mare. El se compunea din numeroase standuri de aproape 3 metri fiecare, fiecare stand cu câte trei perechi de căşti pentru a asculta mai întâi muzica pe care doreşti s-o cumperi. Pentru operațiunea propriu zisă de vânzare-cumpărare există o singură tejghea, doar ceva mai mare decât casa de marcat, în fața unui depozit, nici el prea mare, dar bine organizat. Sala este destinată doar pentru audiții.

Dimineața a fost înnourată, ceea ce nu era deloc rău pentru plimbarea mea. Între timp a şi plouat puțin - eu eram într-un magazin - iar acum încearcă să iasă soarele. Dacă ar fi ars astfel de la începutul zilei, ar fi fost o căldură insuportabilă. După ploaie, în mai puțin de cinci minute, totul era uscat. Vremea poate fi foarte schimbătoare aici. De vină este vecinătatea munților care acum încă mai păstrează o căciulă de nori, dar probabil că nu pentru mult timp.

Pe mine localnicii mă recunosc imediat ca fiind străin, încă înainte de a vorbi. Am aflat-o de la un vânzător. L-am întrebat ce-l face să creadă că sunt străin şi mi-a răspuns că hainele. Mi s-a părut curios pentru că hainele americane sunt de o diversitate infinită, astfel că ale mele nu îmi păreau să aibă ceva specific. E drept, nu sunt în totalitate americane - cu excepția bluzei şi a pantalonilor tip blue-jeans - dar nici nu aparțin unei zone anume. Pantofii sunt italieneşti, jacheta este chinezească - dar acum este în geantă - şi, da, geanta austriacă care este destul de mare pentru ca să atragă atenția. Ea poate fi cauza, mai ales pentru vânzătorul în cauză care are la vânzare genți, deci se pricepe. Pot să fiu şi eu mândru de ceva. Cam slabă mângâierea, dar e mai mult decât nimic, şi o grijă în plus la traversarea zonelor nesigure, unde trebuie să mă feresc de borfaşi. Pentru ca să rămân totuşi realist, nu hainele sunt cauza, sau singura cauză, ci mai curând atitudinea mea de vizitator care se uită superficial la mărfuri, fără să caute ceva anume, şi care vrea ca dintr-o privire să cuprindă totul.

La un alt magazin, unul de confecții de lux pentru femei, mi-a atras atenția firma: "GIORGIU". Este aproximativ numele meu (Gheorghiu), dar scris astfel încât să poată fi citit relativ corect de către americani, cu excepția primului "I" care însă, dacă ar fi fost scris "e", ei l-ar fi citit "ge" şi nu "ghe". Terminația în "U" indică un român sau un grec şi are semnificația că posesorul numelui este fiul lui x, aparține familiei x. Un Gheorghiu se trage deci dintr-un Gheorghe care, la rândul lui, înseamnă agricultor, vine de la Ghea, zeița pământului şi soția lui Uranus, din care s-au născut toți ceilalți.

Mi-am cumpărat un reportofon, pentru a înregistra pe loc impresiile şi gândurile ce-mi trec prin minte. Uneori se uită câte cineva la mine cum vorbesc cu obiectele, dar cred că ciudățenia mea este minoră față de multe altele pe care le văd eu la ei. Ceea ce mă indispune este confuzia ce se poate face cu telefonul mobil, foarte la modă în România acum şi care, prin abuz, a devenit un simbol de mitocănie. Vorbind despre ciudățenii, într-un mall, am văzut o doamnă ce făcea un soi de jogging cu mişcări foarte puțin normale. Nici nu-i trecea prin minte că putea face acest lucru mult mai bine afară, pe trotuarele despre care tocmai vorbeam. E drept că afară nu avea aer condiționat. Cât despre mişcări, este în stilul americanilor să nu-şi facă probleme cu opiniile celor din jur. Ideea de libertate le este extrem de prețioasă, doar că unii dintre ei înțeleg prin libertate dreptul fiecăruia de a face tot ce-i trece lui prin minte. Întâmplarea poate face însă ca mintea unora să producă idei ce nu sunt pe deplin acceptabile şi pentru alții. Atunci când, spre exemplu, dintr-un mini-jupe ies o pereche de picioare

dizgrațioase, grase, bătrâne, pline de vene ce-mi provoacă repulsia, ca să nu zic mai mult, pe mine mă deranjează, dar nu-i pot reproşa fiindcă urâțenia nu este condamnată de lege. Proprietara însă şi le poartă la vedere pentru că aşa se simte ea bine. (Frumusețea e trecătoare, urâțenia nu.) Teoretic, orice om este liber să facă ce vrea, atât timp cât nu deranjează pe alții. Până la urmă libertatea, atâta câtă poate fi acceptată, este limitată de o linie de demarcație plasată acolo unde o societatea găseşte de cuviință s-o facă.

În general, oamenii sunt drăguți, serviciile ireproşabile, dar nu există nici o galerie de artă. De altfel, în întreg Albuquerque n-am găsit alte galerii de artă decât cele din oraşul vechi, orientate pe artizanat indian. Poate că sunt obosit astăzi după o zi de hoinărit prin magazine şi din acest motiv sunt puțin deprimat, dar am început să-mi pierd speranța, cel puțin în Albuquerque. Mai e o şansă în Santa Fe. Toată lumea spune că acolo se găsesc multe galerii de artă modernă. Posibil, dar cum se face că un oraş atât de mare nu are propriile lui galerii de artă? Ciudat, dar aşa e! Cele câteva magazine de unde se pot cumpăra tablouri, vând mai mult rame cu postere sau reproduceri în serie mare după tablouri clasice.

In afara oraşului vechi şi a stilului "adobe" din zona despre care am vorbit, Albuquerque este un oraş cât se poate de american, nu numai în ceea ce priveşte arhitectura, dar mai ales în privința societății. Media de vârstă este foarte mică, pentru că majoritatea locuitorilor sunt veniți din alte părți şi aproape toți vorbesc engleza. O engleză curată, uşor de înțeles. Spaniola este aproape necunoscută.

Deoarece la americani totul trebuie să fie "cel mai", aici se află cel mai lung teleferic din lume. El leagă Albuquerque de vârful Sandia Peak. Nu-ți poate scăpa din vedere pentru că numeroase denumiri de firme, străzi, etc., poartă denumirea "Tramway", ceea ce aici nu înseamnă tramvai, care nici nu există, ci acest teleferic, deşi nu s-ar spune că localnicii sunt lipsiți de imaginație când e vorba să-şi boteze firmele. Iată câteva denumiri:

"Două domnişoare serioase" - antichități;

"Corpul Martei" - cadouri;

"Ooh! Aah!" - bijuterii.

Pe maşinile poliției din Albuquerque scrie: "On step with our community". Iată un slogan ce-mi place. Cred că dacă polițiştii din România ar trebui să privească măcar o dată pe zi un asemenea slogan, ar deveni şi ei mai polițişti, adică oameni puşi să vegheze asupra ordinii din cetate, în interesul cetății, adică a locuitorilor ei. Sunt conştient că acest lucru n-ar fi

posibil dintr-odată şi nu pentru toți, iar multora le-ar crea nedumeriri insurmontabile, dar idea merită?

În Albuquerque, dar nu numai, ci în mai toate oraşele americane există foarte multe biserici, în pofida faptului că extrem de puțini americani sunt interesați de "cele sfinte". Majoritatea bisericilor sunt mici, dar bine îngrijite. Prezența lor în număr atât de mare surprinde, pentru că par a fi în contrast cu pragmatismul americanilor. S-ar putea însă ca tocmai pragmatismul să fie cauza; cei mai puțin dotați pentru luptă, sau cei ce nu au reuşit în afaceri, îşi caută un refugiu psihologic în religie. Că nu este vorba de tradiție o dovedeşte ponderea relativ mică a bisericilor catolice, anglicane, sau chiar baptiste. Că statisticile înregistrează un număr relativ mare de credincioşi ai cultelor clasice, este tot atât de adevărat pe cât de adevărat este că noi românii suntem ortodocşi în proporție de 85%. Dar câți dintre noi merg cu regularitate la biserică, la slujbele duminicale? Dimensiunea redusă a bisericilor şi diversitatea credințelor, dovedesc că interesul pentru religie există, în pofida faptului că nici unul dintre culte nu întruneşte acceptul majorității. În acelaşi timp, ele mai sunt şi o dovadă că religia nu va dispare niciodată. Se spune că cea mai bună dovadă că biserica e de la Dumnezeu este faptul că nici chiar preoții n-au reuşit s-o distrugă. Religia îşi schimbă forma de manifestare, suportul ideatic, dar rămâne ca sursă de răspunsuri gata confecționate la întrebări fără răspuns, un refugiu psihologic al celor mai puțin dispuşi să lupte cu viața. În cazul USA, un stat cu o populație prin excelență pragmatică, religia apare ca o componentă necesară pentru echilibrarea rezultantei. Cum la români pragmatismul este cvasi-inexistent, religia ca mijloc de regăsire a echilibrului psihic nu are motivație. Noi avem în schimb sărăcia şi atunci oamenii îl invocă pe Dumnezeu să-i ajute cu un câştig fabulos la nenumăratele jocuri televizate sau nu.

Santa Fe

Astăzi este sâmbătă, Elaine şi James sunt liberi şi mergem la Santa Fe. Este foarte drăguț din partea lor să facă special pentru mine acest drum. Deşi este un oraş mic (50.000 locuitori), Santa Fe este un nume cu ample rezonanțe nu numai pentru că este capitala statului New Mexico, ci din cel puțin încă alte două motive.

Un prim motiv este de ordin istoric. Santa Fe este simbolul căilor ferate americane încă din perioada construcției liniei trans-continentale, linie ce, plecând de pe coasta de est, se adâncea tot mai mult în inima continentului american, pentru a sfârşi pe coasta de vest. Dar până să

ajungă acolo, au trecut mulți ani dificili, ani din aventurile cărora s-au hrănit multe din filmele western ce le mai gustăm şi azi. Iar ele nu au fost numai subiecte pentru filme de acțiune, ci adevărate manuale de educație şi formare a caracterului americanului de azi. Partea nostimă este că prin Santa Fe nu a trecut niciodată calea ferată şi nu trece nici azi. Deşi localitatea a figurat ca punct terminus în proiectul unuia dintre primele tronsoane, mai târziu, proiectanții şi-au dat seama că terenul muntos ar fi creat probleme inutile, astfel că linia ferată trece mai la sud, prin Albuquerque. Aşa se explică dezvoltarea ulterioară mai accentuată a acestuia din urmă, dar Santa Fe rămâne capitala şi, mai ales, simbolul.

Al doilea motiv este renumele lui de oraş al artei, iar acest renume nu este nici întâmplător şi nici gratuit. În Santa Fe există o stradă în care toate casele, dar absolut toate, au fost transformate în galerii de artă: mici, mari, individuale, colective, cu vânzare, fără, de toate formele şi dimensiunile, un întreg cartier rezervat artei. Cohorte de turişti de toate culorile şi naționalitățile îl vizitează zilnic. N-am văzut pe nimeni să cumpere. Cu siguranță că unii o fac, dar din păcate prea puțini. Este practic imposibil să vizitezi tot; sunt mult prea multe. Noi am petrecut aproape o zi completă acolo şi am văzut mai puțin de 10%. Galeriile sunt de toate formele şi dimensiunile. De la unele mai mult decât modeste, amenajate în foste anexe ale fostelor locuințe - şi ele modeste - şi până la cele mai spațioase reşedințe, se găseşte orice. Calitatea nu are nici o legătură cu dimensiunea sau cu aspectul exterior al casei. Spațiile modeste sunt ocupate de pictori independenți care cred în talentul lor, real sau nu. Spațiile luxoase aparțin unor proprietari care organizează galerii după diverse criterii, nu întotdeauna artistice. Din acest motiv, în marile galerii se găsesc cele mai valoroase lucrări, semnate de celebrități, dar tot aici este şi cea mai mare cantitate de non-artă produsă de cabotini. Cele mici trebuiesc cercetate cu atenție, pentru că ... nu se ştie niciodată de unde sare iepurele.

Încă odată însă m-am convins că ceea ce le reuşeşte americanilor foarte bine este sculptura realistă; în materie de pictură nu sunt deloc convingători. Picturile cele mai bune sunt realizate de europeni. Dacă sculptura europeană a sărit direct de la stilul monumental dar static al statuilor de mari personalități intrate în istorie la stilurile moderne, majoritatea decorative dar reci, în schimb, sculptura americană este realistă, poate prea realistă, dar atrăgătoare şi vie. Multe, foarte multe sculpturi reprezintă oameni în mişcare. Copii ce se joacă sau adulți care muncesc, totul realizat cât se poate de natural. Asta nu înseamnă că nu au sculptură

modernă. Există şi încă din abundență. În materie de idei trăsnite sunt chiar mai productivi decât europenii, dar nu pentru asta i-am apreciat eu. O colecție frumoasă ce mi-a rămas în suflet era foarte bine pusă în valoare într-un mic parc, un fel de Cişmigiu în miniatură, amenajat în grădina din spatele unei galerii dintre cele mai mari. O oază de linişte şi recreare din care cu greu m-am desprins pentru a-mi continua drumul.

Dintre tablouri, cum spuneam, cele mai bune sunt europene. Am remarcat câteva pânze iscălite de pictori cu nume ruseşti, realizate în maniera clasică rusă. Una dintre ele mi-a rămas în minte. Este semnată Nikolai Karakarskov şi reprezintă portretul unui soldat rus. Prețul era şi el pe măsură: 59.000 dolari. Pentru comparație, un apartament costă între 45.000 şi 50.000 dolari, iar o casă între 100.000 şi 300.000, în funcție de zonă. (Valoarea zonei este mai mare decât a casei.) În aceeaşi galerie mi-au plăcut câteva acuarele reprezentând oameni şi cai, semnate William Matheus, parcă pentru a-mi dovedi că există şi pictori americani.

Revenind la Santa Fe, ca şi Albuquerque, el şi-a schimbat soarta. În loc de centru feroviar, a devenit un Mecca al artelor. Să nu credeți însă că Santa Fe nu are tren deloc. Are, dar unul de agrement. Cu o oră înainte de apusul soarelui puteți face o plimbare prin împrejurimi. Dacă aveți sub doi ani, e gratis; dacă nu, taxa urcă treptat până la 21 de dolari. Atenție, are şi vagon restaurant, ceea ce poate să coste mai mult decât vă aşteptați.

Între Albuquerque şi Santa Fe se află o altă localitate căreia soarta i-a schimbat destinația, făcând-o interesantă. Ea a fost o mică localitate miniera, dar odată cu abandonarea mineritului din zonă, a fost părăsită. S-a nimerit să fie în perioada "hippy". Atunci, sute de tineri, profitând de locuințele libere, veneau pe timpul verii aici să trăiască după principiile lor libertine. Moda a trecut, dar localitatea şi-a păstrat stilul şi este astăzi "reşedința" artiştilor, a amatorilor de viață boemă, dar şi a drogaților, din păcate prea mulți. Chiar şi cuvântul hippy a fost părăsit. Astăzi se spune "alternative folks" pentru o idee destul de asemănătoare, dar cu mai puțină originalitate şi mai multe droguri. Preocupările artistice sunt susținute de faptul că, uneori, aici se toarnă exterioarele unor filme western, dar şi de oportunitatea folosirii unui adăpost (locuință ar fi prea mult spus) de către unii artişti lipsiți de finanțe. În ceea ce priveşte aspectul exterior, producătorii nu trebuie să depună nici un efort de imaginație; el este aidoma celui din filmele western clasice. Realizatorii unor asemenea filme nu trebuie să modifice nimic, ci doar să filmeze. Probabil că figuranții sunt recrutați tot din zonă. Totul este interesant, amuzant, dar după 30 de minute, simțeam

nevoia să părăsesc locul, pentru că aveam deja sentimentul că mă aflu în afara societății normale.

Statutul de capitală a statului New Mexico, şi mai ales cel de oraş turistic, face din Santa Fe un oraş scump. O cameră la un hotel din centru costă peste 200 de dolari pe noapte. E drept că se află într-o clădire veche, stil adobe, iar tradiția aici se plăteşte. Întreg oraşul Santa Fe este construit în acest stil. La prima vedere seamănă cu un târg românesc. Nu, am greşit! Ar fi un compliment pentru acest stil şi o insultă la adresa târgurilor; nu, este mult mai urât. Seamănă cu unele case de mahala, făcute din chirpici de proprietarul însuşi. Pereții sunt ondulați, nu prea înalți şi întotdeauna de culoarea lutului galben. Dar nu vă faceți iluzii. Aceasta este doar prima impresie. Totul este în mod voit făcut astfel. Este lesne de imaginat că posibilitățile financiare şi tehnologia modernă i-ar fi permis să construiască oricum ar fi dorit. Dacă aşa a ieşit, înseamnă că aşa au vrut.

Ca să închei relatarea despre Santa Fe, nu mă pot abține de la o concluzie banală, deşi probabil că este evidentă şi fără s-o exprim explicit: a fost o zi memorabilă. Memorabilă şi plăcută; nici un nor pe cer, un soare blând de toamnă şi un vânticel abia simțit, atât cât să ne aerisească puțin pentru ca să ne simțim şi mai bine. Elaine şi James două prezențe utile dar discrete, mă lăsau să savurez ceea ce găseam eu de cuviință că merită şi nu ceea ce ar fi considerat ei că trebuie. N-am încheiat nici o afacere concretă (scuzați cuvântul afacere), doar câteva promisiuni de perspectivă, dar mi-a plăcut. Mă simt azi mai împlinit cu o zi, cu una din acele zile despre care poți spune că a meritat să fie trăită.

Route 66

Dacă sunteți un fan al muzicii uşoare, atunci trebuie să ştiți cântecul "Route 66". Este el mai vechi, dar datorită numeroaselor re-interpretări se cântă şi azi cu mult succes, ca dovadă că a trecut proba timpului. Fie că sunteți sau nu fan, rămâne întrebarea ce este Route 66? Aşa cum indică şi numele, este vorba despre un drum, mai exact despre o şoseaua interstatală ce lega cândva nordul cu sudul şi estul cu vestul Statelor Unite, de la Santa Monica la Chicago, sau invers (plăcerea alegerii vă aparține). Evident că şoseaua era importantă şi atrăgătoare mai ales din punct de vedere turistic. Numele ei era deci asociat cu vacanța. Am vorbit despre ea la trecut din cel mai simplu motiv cu putință: ea nu mai există astăzi. Interesant este faptul că tocmai dispariția a făcut din ea un mit, o legendă, adăugând amintirii, nostalgia. Route 66 nu mai există pentru că a fost înlocuită cu autostrăzi moderne care însă poartă alte nume, alte numere. Nu ştiu din ce motive, dar

numărul 66 nu a mai fost atribuit altor şosele interstatale, astfel că în mintea oricărui american Route 66 este un nume pentru ceva ce a fost şi nu mai este, şi deci riscul confuziei nu există. Există în schimb ca excelent prilej pentru americani ca, în penuria lor de istorie, să găsească un punct în trecut care să le dea sentimentul tradiției. Efectul este un nesfârşit şir de nume de firme comerciale şi reclame pentru orice fel de produse, mai cu seamă legate de călătorii, dar nu numai. Printre altele, este şi numele unuia dintre cei mai mari furnizori de servicii Internet. Găselnița este strălucită fiindcă, în mintea oricărui american, Route 66 sugerează idea de comunicație, distanță, etc., dar şi plăcerea de a călători, fie şi în spațiu virtual. Vechea şosea străbătea întreg continentul, dar simbolul s-a păstrat în special în Albuquerque, probabil pentru că aici oraşul este încă mai lipsit de istorie decât altele. Trebuie să recunosc însă că ideea nu mi-a displăcut, ba Route 66 este chiar şi pentru mine un nume plăcut. Poate fiindcă îmi imaginez nostalgia celor pentru care el este încă o amintire.

In căutarea istoriei pierdute.

Astăzi, Duminică, am vizitat un sat indian. A fost plăcerea lui Elaine, care are un adevărat hobby în această privință, dar şi curiozitatea mea. Reclamele sunt deosebit de atrăgătoare, dar orice român ştie că la pomul lăudat să nu te duci cu sacul. Mult lăudatele dansuri şi costume indiene lipsesc cu desăvârşire, iar ceremoniile religioase, atunci când există, se spune că sunt secrete şi accesul non-indienilor ar fi interzis. Eu mă îndoiesc că ele mai există.

Din satul pe care l-am vizitat, marea majoritate a locuitorilor erau plecați la oraş. Rămăseseră 10-20 de familii, majoritatea ocupate cu activități de prezentare a satului în fața turiştilor. Îmbrăcămintea lor este comună, mai exact comună oamenilor săraci. Şi totuşi vizita este interesantă prin ineditul ei, chiar dacă nu este şi plăcută. Cât despre costume, mi-am amintit că într-o expoziție din Santa Fe am văzut două rochii indiene foarte frumoase din piele asemănătoare cu cea căreia noi îi spunem piele de căprioară, dar foarte mari. Practic fața şi spatele rochiei erau confecționate din câte o singură piele imensă, frumos ornată.

Satul este situat pe o ridicătură naturală. Accesul este atât de dificil, aproape vertical, încât o cetate europeană cu ziduri de piatră şi şanțuri cu apă pare un fleac. Şanțul cu apă a fost amenajat, dar zidul este natural. Între timp, s-a construit un drum care nu strică prea mult din peisajul original şi permite celor două sau trei microbuze speciale să transporte turiştii în sat. Accesul autoturismelor străine este interzis.

Fotografiatul este şi el interzis, ca în majoritatea satelor indiene, de altfel. În unele sate el este permis dar cu o taxă. Peste tot însă este interzis în timpul ceremonialelor religioase. (Care?) Oricum, restricția asupra fotografiatului trebuie reținută deoarece riscul unor neplăceri este real.

Indienii par prăpădiți la prima vedere, şi probabil că în majoritatea lor şi sunt aşa, dar pe de altă parte, sunt şi foarte bine organizați. Oricum, se pricep foarte bine să scoată bani din condiția lor de indieni. Modul în care este organizată vizita satului o dovedeşte. În primul rând, totul se plăteşte. De la parcarea din mini-autogara unde se fac rezervările şi se scot biletele de transport şi vizitare, şi până la micile suveniruri şi prăjiturele oferite în condiții de insalubritate totală, totul se plăteşte, uneori la prețuri amuzant de piperate. Iar jocul nu se termină aici. În prețul biletului mai intră o cană şi o fisă pentru un joc la cazino. Cazinoul însă nu este în sat, ci la o distanță destul de mare, pe şosea, deci accesibil oricui, nu numai celor ce au vizitat satul. Şi nu este deloc mic (cazinoul). Are exact patru sute de automate de joc, iar când l-am vizitat era aproape plin. Ideea este acea că posesorul biletului pentru un joc, odată intrat în cazino, nu se va limita la un singur joc, şi nu există posibilitate mai mare de câştiguri pentru organizatori decât jocurile de noroc. Şi astfel, turistul amator de informații devine jucător la cazino. Statul crează indienilor tot felul de facilități, printre care şi dreptul de a avea acest cazino, altfel interzis, precum şi scutirea de unele taxe şi impozite.

Să revenim însă la sat. Ghidul care ne-a luat pe noi în primire, a fost un indian cu addidaşi, şapcă şi 100 de kilograme în plus față de greutatea normală pentru înălțimea lui. Nu înțelegeam decât puține cuvinte din cele pe care le pronunța, aşa că a fost sarcina bietului James să-mi traducă din engleză în engleză. Am constatat că nu eram singurul care avea nevoie de traducere. Mai mulți americani se întrebau unii pe alții ce vroia să spună. Trebuie totuşi să spun că toți indienii sunt cel puțin bilingvi, deoarece toți ştiu un fel de engleză şi cel puțin unul dintre dialectele indiene, de fapt limbi diferite. Mulți dintre ei ştiu şi limba spaniolă.

Plimbarea prin sat a durat o oră şi jumătate. Nu pentru că satul ar fi atât de mare, ci pentru că atât a vorbit indianul. Drumul ca atare s-ar fi putut străbate în cinci minute. Turiştii români care cunosc cetatea țărănească de la Râşnov, îşi pot face o idee asupra dimensiunii satului, amplificând puțin suprafața cetății. Mai sunt şi alte deosebiri. Multe. În primul rând praful. Nu pare important până când nu-l cunoşti, dar este. Este incredibil de unde poate să apară atâta praf, iar vântul puternic ți-l

bagă nu numai în nas şi în ochi, dar şi în chiloți. Nu e de râs! Vântul şi praful sunt două fenomene a căror amploare noi, românii, n-o cunoaştem prea bine, din fericire.

Nu ştiu dacă americanii au un alt cuvânt decât adobe pentru stilul arhitectonic al acestor construcții. Seamănă mult pe dinafară cu cele din oraşe dar sunt radical diferite pe dinăuntru. Aici cuvântul primitiv ar fi mai potrivit. Clădirile sunt, surprinzător, dar explicabil datorită spațiului limitat, cu două sau mai multe nivele. Accesul la etaj se face prin scări exterioare, ceea ce lasă impresia unui şantier de construcții cu schele. Alte scări, probabil cele tradiționale, sunt modelate din pământ, pentru că lemnul trebuie adus de la distanță foarte mare. Vorbind despre lemn, ghidul indian povestea că, pentru biserică, construită din ordinul spaniolilor, au adus cu brațele bârne de la câteva zeci de kilometri distanță. Condiția ara ca lemnul să nu atingă pământul, pentru a fi astfel pângărit. Echipa care scăpa bârna era aspru pedepsită, iar bârna abandonată. O alta trebuia adusă în loc.

Indienii sunt catolici, pentru că aşa au vrut spaniolii, dar ei şi-au păstrat intactă religia lor inițială. Şi nu poate exista dovadă mai limpede că, dacă religia oficială poate fi impusă, credința nu. Ei îşi păstrează şi azi credința lor, parțial obiceiurile şi uneori ceremoniile religioase. Scopul ceremonialelor religioase este dobândirea armoniei cu natura, pentru că armonia cu natura este esența credinței lor.

Indianul a consumat mult timp vorbind despre atrocitățile comise de spanioli asupra indienilor. Nu mă îndoiesc de veridicitatea lor, dar nu pot să nu remarc lipsa oricărei aluzii la ceea ce le-au făcut americanii, în speță englezii, irlandezii, etc. Aceştia nu i-au persecutat, ci i-au omorât. Şi cum morții nu vorbesc, nu avem poveşti despre ei.

În aparență, spaniolii au fost mai blânzi pentru că nu i-au masacrat pe băştinaşi, ci s-au amestecat cu ei. În realitate au fost mai parşivi. Au reintrodus sclavia pe care Europa o abandonase de peste 1000 ani.

Biserica, în stil clasic pentru colonialismul spaniol din epocă, arată ca un monstru. Nu am văzut ceva mai urât în materie de arhitectură. În interior însă m-a surprins prezența unui panou de icoane. Icoane şi nu tablouri. Să nu uităm că spaniolii erau catolici şi încă dintre cei mai habotnici. Ce-i drept, panoul era plasat în spatele altarului, şi nu în fața lui, ca în bisericile ortodoxe, dar era un iconostas în toată puterea cuvântului şi, pentru ca mirarea mea să fie şi mai mare, cinci dintre sfinții reprezentați erau îmbrăcați în cele mai clasice veşminte bizantine. De asemenea, mormintele din cimitirul de lângă biserică au cruci, ceea ce nu este uzual pentru catolici.

Prin deşert

În Albuquerque mi-am cumpărat un reportofon pe care încerc acum să-l folosesc. Scopul achiziţionării a fost acela de a avea la îndemână un instrument pentru consemnarea impresiilor sau ideilor ce-mi trec prin cap atunci când nu am condiţii să scriu, iar evenimentele ulterioare mi le-ar şterge din minte. Ceea ce urmează este transcrierea aproape fără modificări a înregistrării efectuate pe drumul de la Albuquerque la Las Vegas. Este deci un experiment. Cu siguranţă că relatarea va fi dezlânată, inegală şi cu o mulţime de alte defecte chiar mai grave, dar mai autentică şi, din acest motiv, poate mai interesantă. Cine ştie… Let's try it!

În Stația de Greyhound mă amuză exprimarea prin care cineva întreabă dacă poate obține un bilet către Santa Fe cu preț redus. În traducere, expresia ar suna "vreau Sfânta Credință la preț redus".

Noi românii, sau cel puțin eu, suntem tentați ca atunci când terenul este plat să ne gândim la o câmpie şi implicit la ceva ce nu depăşeşte cu mult nivelul mării, cel mult 100 metri altitudine. Partea de sud a statului New Mexico este plată, dar altitudinea ei cea mai joasă este de 2817 ft., adică aproape 1000 metri, deci aproximativ altitudinea medie din Poiana Braşov. Vârful Wheeler Peak, situat undeva între Taos şi Red River, are aproape 4400 metri, deci cu mult mai înalt decât orice munte din România.

Autobuzul este plin şi, ceea ce mă îngrijorează, printre pasageri sunt foarte mulți copii mici. Chiar două rânduri în față, o familie tânără are un băiat de vreo şase ani pe care nu ştiu cum îl va putea stăpâni.

Aerul condiționat, chiar dacă mă deranjează uneori pentru că este reglat prea rece, el este o binefacere dacă mă gândesc la toate mirosurile ce se degajă în acest autobuz şi pe care practic, datorită lui, nici nu le sesizez. El, aerul condiționat, nu se opreşte niciodată, nici chiar atunci când autobuzul staționează, indiferent de durata pauzei. Este o regulă impusă de conducerea Greyhound. Este uimitor cât de bine funcționează această societate grație normelor pe care şi le-a auto-impus şi pe care le respectă cu rigurozitate. Şoferii, întotdeauna îmbrăcați în uniforme curate, vin cu o mică mapă cu documente, conduc maşina la destinație, îşi iau mapa şi pleacă. În stație, altcineva duce şi aduce maşina spălată şi verificată. Nu a existat nici cea mai mică defecțiune pe parcursul nenumăratelor drumuri ce le-am făcut traversând continentul de trei ori, drumuri ce însumează multe mii de kilometri.

Apropo! După cum era de aşteptat, autoturismele se spală în instalații automate, existente mai peste tot. Camioanele însă se spală manual. Tocmai camioanele cele mari, a căror strălucire nu am încetat niciodată s-o admir, ei bine, tocmai ele se spală manual. Am avut, şi încă mai am, o adevărată obsesie să fotografiez camioanele americane. Ele au aspect de adevărate uzine pe roți, datorită unor componente ca filtrul de aer, toba de eşapament, şi altele, componente ce sunt scoase la vedere, nichelate sau cromate şi întotdeauna strălucitor de curate. Aspectul de uzină este din acest motiv şi mai impunător. Şi nu mică mi-a fost surpriza să văd la volanul unor asemenea giganți femei sub 50 de kilograme. E drept că numai în rare cazuri şi de obicei în grupuri, probabil familiale.

La plecarea din Albuquerque erau câțiva nori semitransparenți, dar acum cerul este limpede. Nu ştiu dacă norii s-au risipit sau noi ne-am îndepărtat de ei. Ne îndreptăm spre Nevada, unde nu plouă cu anii, dar până acolo mai e mult şi câțiva munți de traversat, iar la munte, oricât ar fi deşertul de aproape, plouă chiar des.

Clima face ca întreg peisajul să fie inversat față de cel de la noi. Dacă în România vegetația dispare mai sus de 1700 de metri altitudine, aici abia apare. Aşa se face că în Albuquerque oamenii îşi fac case numai în partea de nord, spre munte, la două, chiar 3000 metri altitudine. Pe drum, vegetația oscilează între semideşertică şi normală, în funcție de altitudinea la care ne aflăm. Cu o oarecare experiență, cred că un localnic ar putea spune altitudinea după vegetație. Se spune că primăvara ar fi foarte frumos. Am văzut câteva fotografii cu câmpuri de flori printre cactuşi deosebit de colorate. Nu ştiu cât de frecvente sunt asemenea grădini înflorite în acest deşert.

Spre deosebire de cea mai mare parte a Statelor Unite, unde casele sunt construite la distanțe mari una față de cealaltă, în New Mexico satele sunt concentrate. Cu cât sunt mai sărace, mai ales cele indiene, cu atât sunt mai concentrate. Există aici o asemănare cu concepția europeană, mai bine zis cu modul de viață european, sau poate ancestral.

Casele americanilor sunt în general foarte îngrijite şi arată bine. Faptul că sunt din lemn nu le ştirbeşte cu nimic frumusețea, dimpotrivă. Atunci însă când nu sunt îngrijite, nimic nu le mai salvează de la termenul de cocioabă. Pentru satele indienilor acest aspect este aproape comun.

New Mexico este din multe puncte de vedere un model al vechiului. El are două influențe asupra americanului modern. Pe de o parte arată cum nu trebuie să fie o aşezare modernă, iar pe de altă parte furnizează soluții pentru snobi, atunci când vor să iasă din ambientul oferit de tehnologia modernă, ca de exemplu stilul adobe la exterior, dar luxos în interior.

Pe tot cuprinsul statului New Mexico, şi nu numai, oferta de produse de artizanat indian este atât de mare, încât devine obositoare. Influența spaniolă sau chiar mexicană a fost uitată. Întreg artizanatul este indian. Există enorm de multe lucruri frumoase ce dovedesc un înalt meşteşug, dar sunt mult prea multe. Indienii făceau giuvaere înainte de venirea spaniolilor din pietre prețioase şi semiprețioase locale: turquoise, etc. Astăzi o fac cu scop comercial. Ele, pietrele semiprețioase ar încânta ochiul oricărui european, dar măiestria indienilor în imitații este la fel de mare, astfel încât veşnica dilemă a autenticității pietrelor devine şi ea obositoare. Cea mai

obositoare este însă însăşi prezenţa indienilor care-şi expun marfa precum ţiganii prin talciocurile din România. E drept că de la indieni se poate cumpăra mult mai ieftin decât din magazinele specializate.

Pe de o parte, pentru că în trecut i-au masacrat pe indieni, statul american se străduieşte să creeze condiţii deosebite celor câţiva rămaşi. Aceste condiţii însă nu vizează integrarea lor în societate ca oameni normali, ci doar crearea unor surse alternative, modeste de venit. Până la urmă tot statul câştigă de pe urma unei activităţi profitabile, nu atât pentru indieni, cât pentru industria turistică în general. Pe de altă parte, cetăţeanul american obişnuit bodogăneşte la tot pasul fiindcă una dintre facilităţile create indienilor este scutirea de taxe, iar taxa este o constantă permanentă în mintea americanului, pentru că orice chitanţă, orice bon de casă, are înscrisă pe el taxa. Efectul psihologic este mare. El ştie că din această taxă se finanţează toate activităţile de la buget, începând cu întreţinerea indienilor şi terminând cu războiul de nu ştiu unde, sau procesul lui Clinton, iar de fiecare dată când o anume activitate este apreciată ca ne fiind strict necesară, americanul invocă faptul că el plăteşte taxe şi nu-i este indiferent cum se folosesc banii lui. Practic acelaşi lucru se întâmplă şi în România, dar noi nu conştientizăm idea în aceeaşi măsură, sau aproape deloc, deşi taxa noastră (TVA) este de 22%, în timp ce la ei variază între 5 şi 10%, în cazuri rarisime ajunge la 11%.

Marea majoritate a copiilor din autobuz au adormit, aşa că temerile mele s-au risipit. Atmosfera este cât se poate de liniştită. Singurul copil treaz este cel despre care vorbeam, cu două rânduri în faţă şi care, între timp, s-a mutat chiar în faţa mea, unde este un loc liber şi se joacă cu un bărbat de origine sud-americană, foarte răbdător. Până la urmă, înţeleptul familiei se dovedeşte a fi tocmai puştiul; părinţii, în special mama, au evidente defecţiuni de comportament. Mama mi se pare bine sărită. În orice caz, nesimţirea lor este maximă. Ei s-au culcat şi au respins orice solicitare a puştiului, de orice natură. Aşa a ajuns el pe locul din faţa mea, din mila sud-americanului. Începând prin a avea mai multă înţelegere pentru puştiul cu asemenea părinţi, a ajuns cu timpul să-mi placă de el. Este totuşi relativ liniştit pentru un băiat de vârsta lui şi apreciez imaginaţia cu care ştie să se joace. Trebuie să recunosc că este o performanţă să petreci o zi întreagă într-un spaţiu de nici o jumătate de metru pătrat, o performanţă ce nu e la îndemâna oricui.

Pe tot parcursul prin partea de vest a statului New Mexico există o cale ferată paralelă cu şoseaua, dar ea nu este folosită la transportul de

persoane, ci numai de mărfuri. Trenurile sunt rare - de azi dimineață au fost doar patru - merg mai încet decât autobuzul care, la rândul lui, nu depăşeşte 70 mile pe oră şi sunt incredibil de lungi. Am numărat 80 (optzeci) de vagoane.

Mă gândesc că americanii au devenit fără să vrea victime ale propriilor lor temeri şi chiar propagande. Una dintre dilemele mele era dacă să cumpăr sau nu o maşină veche pentru timpul cât mă aflu aici. Avantajele şi dezavantajele sunt prea multe ca să le comentez acum, dar aproape toți prietenii mei americani m-au sfătuit să renunț la acest gând pentru că, spuneau ei, dacă rămân în pană pe şosea, nimeni nu mă va ajuta. Oamenii se feresc de răufăcători aşa că singurul lucru ce-l vor face va fi să dea telefon la cel mai apropiat service auto. Cum la bugetul meu n-aş fi putut cumpăra decât o rablă, ipoteza defectării trebuia luată în seamă. Reparația la service, în schimb nu mai putea fi luată în seamă pentru că m-ar fi aruncat pe drumuri, astfel că am preferat să rămân pe şosea dar în autobuz. Revin însă la americani; în mod sigur, numărul răufăcătorilor nu este mai mare decât la noi. Ceea ce îi face temători este bombardarea permanentă cu informații despre ei, prea multe filme cu gangsteri, etc. Efectul este acela că ei înşişi se înstrăinează reciproc. Acelaşi lucru şi cu propaganda. Efectul perioadei McCarthy nu s-a stins cu totul. Orice străin este privit mai întâi cu o oarecare suspiciune, iar temerile se ridică doar cu timpul, pe măsură ce se face cunoscut. Nu pot fi acuzați, este firesc să fie aşa în situația lor, dar tocmai această temere îi face din ce în ce mai puțin umani şi mai reci.

Gallup este ultima localitate din New Mexico. Reclamele o prezintă ca pe o capitală a indienilor. M-am obişnuit însă cu reclamele. Oricât de atrăgătoare, şi multe sunt foarte atrăgătoare, nu sunt decât reclame în care doar profesionismul celor ce le-au conceput şi executat este remarcabil. Din autobuz se vede doar o localitate cu o intensă activitate comercială. În America activitatea comercială se recunoaşte după numărul şi dimensiunea depozitelor şi a societăților de transport. Aspectul multor localități este asemănător cu cel din zona gărilor din România, dar mult mai întinse. Localitățile mai mici practic nici nu au altceva decât depozite. Locuințele sunt probabil undeva mai departe. După Gallup intrăm în statul Arizona. Capitala, Phoenix, este mai la sud. Noi vom traversa statul prin Flagstaff, adică puțin mai la nord de mijloc.

În România, atunci când plecăm la un drum lung, ne gândim dinainte ce şi unde vom mânca, eventual luăm ceva cu noi. Americanii nu numai că nu-şi iau nimic, dar chiar se bucură că vor avea posibilitatea să mănânce

ceva diferit. De-a lungul şoselelor oferta este chiar mai generoasă ca în centrul marilor oraşe, deşi cele mai solicitate sunt tot restaurantele de tip Mac Donald's'. O mențiune specială merită cuvântul sandwich. La prima vedere, el are acelaşi înțeles ca la noi - doar de la ei l-am luat - adică două felii de pâine între care se pune unt, şuncă, brânză, sau ceva asemănător. Am spus la prima vedere pentru că, în fapt, rezultatul este foarte diferit din cauza dimensiunii. Când ne gândim la un sandwich, noi avem în vedere ceva mic, o mâncare frugală între două mese şi nu la o masă propriu zisă. De regulă mâncăm un sandwich la ora 10, la şcoală sau la serviciu. Am fost de aceea surprins când, pentru prima dată, am fost întrebat la o masă de prânz, dacă vreau un sandwich sau mâncare obişnuită, deşi tuturor ne era foame. M-am lămurit când am văzut cum poate arăta. Un sandwich mic este format dintr-o jumătate de franzelă de aproximativ 500 de grame, iar unul mare dintr-o franzelă întreagă, iar în interior nu se pune şuncă sau brânză, ci şuncă şi brânză şi încă foarte multe altele, inclusiv murături, salată, muştar, etc. Un sandwich mic ține loc de masă de prânz; pentru unul mare trebuie să aveți stomacul corespunzător dimensionat, pentru că nu este accesibil oamenilor obişnuiți. Poate fi foarte gustos şi apetisant. Cu un asemenea mastodont, este greu să nu te murdăreşti nu numai pe mâini, ci şi pe față. Mâncatul în picioare este riscant; e aproape obligatoriu să stai jos şi să foloseşti ambele mâini. Rareori am văzut americani să se spele pe mâini înainte de masă, dar este aproape obligatoriu să se spele după.

Drumul continuă prin deşert, în aparență pe teren plat, dar în realitate, cu schimbări importante de altitudine, imperceptibile însă din cauza pantelor foarte line. Mai curând schimbările de vegetație ne anunță că am mai urcat sau coborât un pic, pentru că ele oscilează între nimic şi destul de mult, asta însemnând arbuşti şi tufe de un verde închis, foarte intens. Peste tot sunt cactuşi. Iarba este bineînțeles arsă, dar existența ei la sfârşit de toamnă mă încredințează că primăvara poate fi într-adevăr frumos.

Engleza americană tinde să devină onomatopeică, mai ales în conversațiile informale. Aşa spre exemplu, la întâlnirile accidentale pe un coridor sau la un colț de stradă, se poate auzi în loc de "excuse me" sau ceva asemănător, un "Hup! Hep"; În loc de similarul englez al românescului "pentru puțin", spus după "mulțumesc", se emite un "aaaa" cu intonație pentru "Asta e, ai ghicit!". Renunțarea la cuvinte este posibilă şi în scris; pe şosele, o intersecție este anunțată prin semnul "X-ing", dar se citeşte intersecție.

Toaletele se numesc "restrooms", ceea ce poate însemna camere pentru deşeuri dar şi de odihnă, la alegere. Este interesant că englezii au acelaşi cuvânt, "rest", pentru două substantive foarte diferite; sau poate că nu sunt atât de diferite, dacă gândim că odihna este un timp pierdut din punctul de vedere al celor excesiv de activi.

Se pare că optimismul meu în legătură cu puştiul a fost exagerat. Chiar acum câteva minute şi-a extins aria de joacă către mine punându-mi o mulţime de întrebări. Ca să scap de el am început să-i pun eu mai multe întrebări. Între timp a devenit subiectul de distracţie a întregului autobuz. Până la urmă am scăpat, dar nu ştiu pentru cât timp.

Cum spuneam cândva, tot ce începe cu "cel mai" se găseşte în USA, începând cu cel mai mare pitic din lume şi terminând cu cea mai mare gaură din lume. Gaura este craterul format de un meteorit şi se află în apropiere de drumul nostru, la 35 de mile de Flagstaff. Exprimarea din pliantul pe care îl ţin în mână este totuşi ambiguă: pe de o parte, el ne informează că "METEOR CRATER este locul în care planeta a fost cel mai penetrată" (violată fusese mai demult), iar pe de altă parte ne spune că acesta este craterul cel mai bine conservat. Nu e clar dacă atributul de "cel mai" se referă la conservat sau la penetrat, sau la ambele dar, indiferent cum ar fi, el este în mod sigur cel mai vizitat, pentru că aici se organizează excursii, există un muzeu, care muzeu a fost construit de NASA, care NASA, imaginându-şi că solul selenar ar fi asemănător cu cel din crater, a făcut în interiorul craterului numeroase experienţe înaintea primului zbor pe lună.

Nu ştiu din ce era format acest meteorit, dar el îmi aduce aminte de alţi meteoriţi, mai mici, dar de la care oamenii au obţinut primele mostre de fier, pe care le-au şi folosit. A urmat epoca fierului, adică cea în care fierul era obţinut prin extracţie din minereu, dar nimeni nu vorbeşte despre epoca oţelului. Este şi astăzi surprinzător pentru mine să constat cât de superficială şi segmentară este istoria pe care o învăţăm şi pe care ne străduim să ne-o explicăm, şi este de asemenea surprinzător să constat cât de inadecvat este conţinutul a ceea ce uzual se numeşte cultură generală. Cred că trebuie să mă explic. Un istoric analizează evenimente istorice, un om de litere discută literatură, şi aşa mai departe, iar nici unu dintre ei nu ştie prea bine să facă diferenţa dintre fier, fontă şi oţel; în concepţia lor, aceasta ar fi o problemă tehnică fără însemnătate pentru umanitate sau pentru spirit în general. Oare? Câţi cineaşti ştiu că despre oţel nu se poate vorbi înainte de mijlocul secolului 18 şi câţi dintre ei realizează ridicolul unor filme cu scene de război în care combatanţii se luptau cu arme

confecționate din materiale inexistente la vremea lor? Şi atunci, mai este asta o problemă tehnică, sau una de cultură generală? Istoria ne este prezentată, ba ca un şir de acte ale unor personalități, ba ca o luptă a clasei muncitoare pentru bla-bla-bla, în funcție de concepția politică a autorilor. Nu am citit încă nici o istorie din care să aflu unde şi când au fost inventate afinarea şi pudlajul, sau în ce constă procedeul de elaborare a oțelului lichid în convertizor Bessemer, fără de care obiectele din oțel masiv nu ar fi putut fi obținute. Istoria civilizației moderne fără istoria oțelului, de exemplu, este o poveste pentru copii. Rolul oțelului în industria secolelor 18 şi 19, şi prin aceasta în dobândirea şi exercitarea puterii politice este prea mare pentru ca micile intrigi de culise între câteva capete mai mult sau mai puțin încoronate să aibă o prea mare importanță. Dar cum să vorbeşti despre oțel dacă nu ştii ce este? Iată de ce necunoaşterea unor noțiuni elementare (fie ele şi tehnice) nu permite înțelegerea corectă a unor evenimente. Oțelul este doar un exemplu ce mi-a venit în minte datorită lui "Meteor Crater", dar există nenumărate altele. Astăzi, mulți "umanişti" se grăbesc să afirme că nu ei se pricep la maşini, electricitate, calculatoare, Internet, şi altele. Dar asta înseamnă să recunoşti că nu pricepi mare lucru din lumea înconjurătoare, iar mie mi se pare impostură să vorbeşti despre ceva ce nu pricepi. Un umanist, Victor Hugo, a zis că "admiri mai ales ceea ce înțelegi". Afirmația este corectă, dar umaniştii noştri consideră că ceea ce au înțeles ei trebuie să admire toată lumea. Mă tem că este jenant de puțin. Iată ce însemnă să răstorni logica. Să nu dispreţuieşti ceea ce nu înțelegi, ar fi o chestiune de bun simț, dar bunul simț ține de morală, iar morala ține de filozofia anticilor. Anticii se refereau, ce-i drept, mai mult la spirit decât la tehnică, deoarece nivelul tehnicii din vremea lor era precar, dar ei erau savanții timpului în toate domeniile cunoaşterii. Nu întâmplător Schopenhauer a spus că cine vrea să facă filozofie serioasă e bine să adâncească măcar o ştiință exactă.

Cât despre Marx, un glumeț spunea că dacă ar fi fost un om de ştiință autentic, şi-ar fi experimentat sistemul mai întâi pe animale. Oricum, "Ferma Animalelor" de George Orwell a fost, pe plan literar, un experiment mult mai reuşit decât Rusia lui Lenin în plan real. Nu ştiu dacă Orwell se pricepea la oțel, dar avea geniu.

Morala: dacă nu ai geniu, învață măcar ceva despre oțel.

¤

In apropiere de Flagstaff, şoseaua urcă destul de mult, vegetația devine aproape abundentă, peisajul tot mai frumos şi îngrijit. Oraşul este în partea de nord a unei întinse zone verzi şi în partea de sud a platoului Colorado, motiv pentru care este principala poartă de intrare în Marele Canion. Este deci un oraş turistic, caracteristică ce se remarcă de la distanță. Curat, elegant, vile cochete. Stația de autobuz, cam înghesuită, are cuptoare cu microunde la dispoziția călătorilor.

Intenția mea inițială era să vizitez Marele Canion, dacă tot trec pe lângă el. Două motive m-au determinat însă să renunț. În primul rând, am început să mă uit tot mai des în pungă şi să număr banii ce mi-au mai rămas. Argumentul poate fi jenant de convingător. Al doilea motiv a fost cunoaşterea mai exactă a modului de vizitare. Eu gândeam că întreg canionul este presărat cu hoteluri şi cabane, se vizitează de la un capăt la celălalt, iar turiştii umblă de colo-colo, cam cum se întâmplă în România. Am aflat însă că cea mai mare parte a zonei este sălbatică, aproape necălcată de picior omenesc, nevizitabilă şi chiar interzisă. Accesibilă este doar o mică parte - e drept că suficient de mare pentru ca imaginea să fie copleşitoare - care se vizitează în grupuri organizate de către agențiile de turism specializate, majoritatea cu sediul în Flagstaff. Aşa se face că Flagstaff este un oraş turistic, iar Marele Canion un strugure prea acru pentru mine. Dacă acolo s-ar fi găsit locuri ieftine de cazare, iar eu aş fi putut hoinări cu şevaletul în spate, era altceva. Dar să merg cu autobuzul la puncte fixe de unde să privesc imagini fotografiate de mii de ori, mi se pare prea scump şi ineficient pentru bugetul meu.

Părăsim deci Flagstaff, chiar dacă las în urmă câteva mici regrete. Încă odată admir oraşul care, în partea vestică, este parcă mai frumos şi caracterul turistic mai accentuat.

Drumul trece printr-o pădure în toată puterea cuvântului, aşa cum n-am mai văzut de două săptămâni. Din loc în loc, mici şosele deosebit de curate duc probabil către reşedințe de lux, pentru că sunt prea frumoase şi curate pentru o şosea normală.

Fauna autobuzului s-a schimbat radical. Sunt doar câțiva pasageri, majoritatea bine îmbrăcați, chiar eleganți. De data aceasta, ținta călătoriei este chiar Las Vegas. Cei mai puşi la punct sunt doi bătrânei, soț-soție, cu aspect princiar tip Asia de sud-est, poate chiar din India.

După un timp şoseaua coboară şi, aşa după cum deja am învățat, vegetația abundentă dispare. Reapar micii arbuşti, tufele, aceeaşi iarbă arsă de soare şi, bineînțeles, cactuşii. Pentru moment, soarele ce e gata să apună

s-a ascuns după o colină ceva mai înaltă, asemănătoare cu Măgura Codlei dar mai ascuțită. La umbra ei, totul a devenit brusc rece şi dur. Noroc că n-a ținut mult. Curând însă apusul va fi real. Deocamdată, razele piezişe ale soarelui luminează tufele şi smocurile de iarbă care devin cu atât mai strălucitoare cu cât iarba este mai uscată. E şi acesta un mic paradox ce-mi aminteşte de maxima lui Montaigne (cred): omul este ca spicul de grâu; cu cât e mai sec cu atât e mai țanțos. Dar s-ar putea imagina şi maxime mai puțin malițioase:

- E nevoie de o rază de lumină pentru a pune în evidență strălucirea.
- Nimic nu străluceşte în plină zi; e nevoie de puțină umbră.
- A lumina este o vocație; a reflecta este o datorie.
- Lumina este esența; reflecția este lumină "second hand".

Cu sau fără maxime, apusul de soare este realmente deosebit aici; lumina are o culoare interesantă. Pământul roşiatec, vegetația, nu ştiu care să fie cauza exactă, dar este într-adevăr o atmosferă aparte, chiar frumoasă.

¤

Plecând de la sintagma "fata morgana" ce tocmai mi-a trecut prin minte, că tot merg prin deşert, mi-am adus aminte că substantivul românesc "fată" vine din latină şi a însemnat "zână". Îmi place foarte mult ideea că românii au considerat că orice fată este o zână. Superb compliment!

¤

Gata! Soarele a apus definitiv pentru ziua de azi. Singurele lumini care mai contează sunt cele ale maşinilor şi ale rarelor localități. Unele camioane au atât de multe becuri, încât seamănă cu un pom de crăciun mişcător.

Drumul nostru intră într-o zonă muntoasă. În lumina slabă a nopții, poți să-ți imaginezi orice în privința traseului pe care îl străbate autobuzul. Mie, spre exemplu mi se pare că mergem pe o potecă de munte, parcă am fi în Bucegi, doar că poteca e asfaltată şi pe ea se merge cu autobuzul. Pantele sunt din ce în ce mai mari, iar localitățile au dispărut complect. Doar luminile maşinilor de pe celălalt sens de circulație mai animă puțin noaptea, dar şi acestea dispar din când în când pentru că celălalt sens de circulație înseamnă o altă şosea care, uneori, ocoleşte muntele pe celălalt versant. În sfârşit, se pare că am ajuns pe creasta muntelui. În valea din față se vede o localitate. Nu prea mare, dar e o localitate. Era şi cazul! Cred că a trecut mai mult de o oră de când n-am mai văzut nimic altceva decât faruri de maşini. Ooo! Ce păcăleală! N-a fost nici o localitate. Erau doar farurile maşinilor din

vale. Dar ce vale! Pe măsura muntelui pe care l-am urcat. Iar după vale, un alt munte, parcă totuşi mai mic.

¤

Mi-a revenit în gând idea filozofiei ca profesie, dar nu numai a filozofiei. Personal am cunoscut multe persoane pe care pasiunea pentru matematică din liceu le-a făcut să creadă că vor deveni matematicieni. Ei au devenit însă profesori de matematică, ceea ce este cu totul altceva. Meseria de profesor reclamă dorința de a-i învăța pe alții, talent pedagogic, metode didactice de predare şi, mai ales, multă dragoste pentru copii, ceea ce nu are nimic comun cu matematica. Ca profesor va preda o viață întreagă aceeaşi matematică pe care el însuşi a învățat-o ca elev, ceea ce nu înseamnă foarte mult. Cercetarea matematică este o altă profesiune. Cine şi-a făcut iluzii a avut toate şansele să se rateze, deşi avea cap pentru multe alte activități unde să-şi folosească aptitudinile şi să aibă şi satisfacții profesionale.

Ceva asemănător se întâmplă şi cu scriitorii. Un scriitor trebuie să aibă ceva de spus. Cei de geniu, au intuiția viitorului; cei mai modeşti pot relata câte ceva din epoca în care trăiesc. Cine însă nu are nimic de spus nu există ca scriitor, oricâte cărți de vizită şi-ar tipări, oricâte articole ar iscăli în reviste cu circuit de club, şi oricâte cărți ar publica, cu sau fără ajutorul Uniunii Scriitorilor. Forma în care scrie este, fără doar şi poate, importantă. Dar, cum forma fără conținut nu interesează pe nimeni, nici opera lor, dacă nu spune ceva, nu va avea o altă soartă decât cea a oricărui ambalaj. De aceea, părinții greşesc atunci când, în baza presupusului talent pentru literatură al copiilor lor, îi îndrumă către o carieră literară, cu speranța că vor deveni scriitori. Studiile de filologie le vor permite să devină profesori de literatură, dar nu în mod necesar scriitori, aşa cum un profesor de sport nu este în mod necesar un recordman. Şi mai grav este atunci când adolescentul, între timp devenit matur, persistă în greşeala de a crede că a fi scriitor este o meserie şi că el este unul dintre ei numai pentru că are legitimație la un for oarecare de cultură. Revista DILEMA ne furnizează săptămânal câte un exemplu de comportament didactico-şcolăresc, unde profesorii s-au îmbrăcat cu haine prea mari pentru corpul lor, uneori cam pirpiriu chiar pentru catedră. Redacția dă temele pentru numerele viitoare, iar membrii sârguincioşi ai clubului, unii cu nume cunoscute prin Uniunea Scriitorilor, îşi trimit lucrările. Mă gândesc la sărmanii redactori, în ce situație sunt puşi când primesc o lucrare slabă de la un colaborator (era să zic client) cu nume mare. Evident că nu-l poate refuza, dar este atunci la fel

de evident şi răspunsul la întrebarea de ce asemenea reviste au tiraje reduse. Pentru mine nu este la fel de limpede de ce redactorii lor se plâng şi pretind sponsorizări. Un scriitor adevărat nu are nevoie să i se dea teme şi nici nu scrie la comandă. Ar însemna că cel care dă tema are mai mult geniu decât scriitorul însuşi. El, scriitorul, este cel care are ceva de spus, iar dacă nu are, bunul simț ar trebui să-l determine să-şi vadă de catedră, sau cel puțin să mai aştepte; cine ştie, poate cu timpul va afla ceva ce merită să spună lumii. (Pe mine nu contați! Eu nu sunt nici măcar profesor.)

Un scriitor de geniu, în opinia mea, a fost George Orwell, că tot am vorbit despre el mai devreme, fie şi numai dacă ar fi scris doar "Ferma Animalelor". Intuiția cu care a descris evoluția societăților de tip socialist, încă înainte ca fostul URSS să-şi fi arătat întreaga sa putreziciune, a fost formidabilă. Şi totuşi puterea lui de anticipare a făcut lucrarea actuală până în ultimele zile de existență ale sistemului socialist. (Ceea ce nu s-a adeverit întocmai a fost finalul. El a dorit unul scurt şi fericit, dar realitatea este din nefericire o lungă agonie.) Un exemplu mai puțin celebru, dar care ne priveşte direct, este cel al lui Saul Bellow, laureat al premiului Nobel pentru literatură. El a fost o singură lună în România, în Decembrie 1977 (cred), şi a scris "The Dean's December". Deşi 1977 nu a fost nici pe departe cel mai rău an pentru noi, cu excepția cutremurului, relatarea lui a rămas perfect valabilă până în 1989. Vizita nu a fost una oficială ci, dimpotrivă, una particulară, aşa că impresiile sale au fost autentice, iar relatarea lor s-a produs sub influența directă a ceea ce a văzut cu ochii lui. Mare parte a cărții este efectiv un jurnal de zi. Motivul vizitei în România a fost un atac de cord urmat de decesul mamei soției sale, care era de origine română. El nu face decât să descrie evenimentele la care a participat, oamenii pe care i-a cunoscut cu dorințele, temerile şi speranțele lor. Descrierea este cât se poate de realistă. Fără să fie deloc ironic, sesizează şi eşecurile noastre, chiar dacă pentru unele dintre ele are toată înțelegerea, dar nu pentru toate şi nici pentru toți. Întrebarea este de ce nu avem o relatare la fel de pertinentă din partea unui scriitor român? Transformările sociale prin care trece România zilelor noastre sunt formidabile, unice în istoria omenirii, dar nu s-a scris nimic convingător încă despre asta.

Avem în schimb aroganța. Nicolae Manolescu nu-şi dă seama că frizează ridicolul atunci când îşi intitulează cu emfază emisiunea săptămânală de la televizor "Profesiunea mea, cultura", deşi în mod evident nu poate fi vorba decât cel mult despre literatură. Nu este decât un abuz din partea scriitorilor să-şi imagineze că literatura este totul, abuz facilitat de

faptul că ei au controlul mijloacelor de propagandă. Teoretic, literatura ar putea să cuprindă totul, dacă scriitorii ar cuprinde ei înşişi toate domeniile cunoaşterii, dar nu e cazul. Cât timp însă prin literatură înțelegem doar partea superficială, mai mult sau mai puțin romantică, atunci distanța de la literatură şi până la cultură este imensă.

Iată şi un exemplu cunoscut de incultură care, din nefericire, poate avea efecte concrete mai severe decât ne aşteptăm. Nu foarte demult, un tânăr a intrat pe Internet cu intenții necinstite. Mass-media, în special televiziunea, i-a făcut multă publicitate ca un exemplu de "inteligență" românească în acțiune. Ecourile relatărilor încă nu s-au stins de tot, iar efectele mai îndepărtate sunt mai grave decât se crede, şi iată de ce. Internet-ul este un spațiu (logic) stratificat într-un mod asemănător spațiului fizic în care ne mişcăm cu toții. Există zone publice, asemenea străzilor, unde oricine este liber să circule, evident cu respectarea unor norme de conduită. Există apoi spații private dar cu acces public, asemenea restaurantelor sau magazinelor, unde accesul vizitatorilor este chiar dorit. Dar există şi spații private cu acces public, cum ar fi casa scărilor dintr-un bloc de locuințe unde, teoretic, intri numai dacă ai treabă. Mai există şi spații private asemenea locuințelor, unde nu intri decât dacă eşti invitat, dar unde se poate intra şi prin efracție atunci când locatarii nu sunt acasă şi, în sfârşit, mai există şi instituții cu pază permanentă unde accesul este mai mult sau mai puțin strict controlat. Performanța tânărului nostru este foarte departe de ceea ce, din ignoranță, îşi imaginează mulți. Ea este mult mai asemănătoare cu cea a unor copii care, atunci când au crescut suficient pentru a ajunge la înălțimea cutiilor poştale din casa scării, le-au deschis şi au sustras scrisorile pentru colecția lor de timbre, sau din simplă curiozitate. O cutie poştală nu este un seif. Ceea ce deranjează aici nu este însă isprava tânărului. El este doar un elev care a ales o cale distructivă de manifestare, ca efect al propriei lui incapacități de adaptare la exigentele şcolii. Oricare dintre colegii lui ar fi putut realiza acelaşi lucru dacă şi-ar fi propus. Nici vorbă despre vre-o inteligență deosebită. Ceea ce deranjează este nivelul de înțelegere mai mult decât precar al gazetarilor care nu ştiu să discearnă între inteligență şi mitocănie pentru simplul motiv că propriul lor nivel de cultură generală este sub standardul european. Cu toții pretind a fi intelectuali, unii chiar oameni de cultură. Se poate vorbi însă despre cultură în lipsa unor noțiuni comune de cultură generală? Aceasta mi se pare a fi o dilemă majoră. Cu câțiva ani în urmă, a făcut vâlvă cazul "mâncătorilor de lebede" din Viena. Similitudinea dintre cele două cazuri a fost semnalată

într-o revistă de specialitate (Computerworld). Din nefericire însă nu toată lumea a înțeles asemănarea. Teoretic, aflătorii celor două întâmplări se separă în una dintre cele două categorii extreme posibile:

- cei ce aprobă inițiativa autorilor, considerându-i inteligenți sau descurcăreți, (cuvânt foarte la modă în România, din păcate);
- cei ce-i dezaprobă, considerându-i necivilizați.

Operatorii Internet nu sunt îngrijorați de "performanța" mâncătorului nostru de lebede electronice, care poate fi izolat cu uşurință, ci de modul anti-educativ în care a fost prezentat de către mass-media. El ar putea face prozeliți, tocmai datorită publicității ce i se face, şi atunci sunt necesare măsuri de protecție. Cum nimeni nu se va ocupa de un caz izolat, se vor lua măsuri împotriva întregii comunități, dacă se constată ca ea nu se poate integra în exigențele lumii civilizate, cu alte cuvinte, se va limita accesul din România la zonele considerate publice în prezent. Este extrem de simplu de realizat din punct de vedere tehnic şi nu costă nimic. Pentru noi însă costul ar fi enorm şi constă în creşterea distanței "sociale", şi aşa mari, dintre România şi țările avansate.

Lung drum!…

¤

Au apărut totuşi şi ceva localități, deşi mici şi rare. Prima, pe un vârf de munte, a fost anunțată de zeci de panouri publicitare luminoase, dar n-a fost decât un pâlc de case în jurul unei benzinării. Acum localitățile sunt în văi. După ce urcăm pante foarte mari şi lungi, în vale se vede o localitate. Şoseaua, deşi foarte bună, este îngustă. Mai devreme am avut senzația că şoferul a greşit drumul şi parcurgem pentru a doua oară acelaşi traseu. Altă dată - se vede că sunt obosit - am confundat reflexia luminilor în geamul autobuzului cu lumini reale şi am apreciat o mică localitate la dimensiuni duble.

Până la urmă a apărut şi o localitate realmente mare: este Kingman. De aici, drumul nostru se îndreaptă către nord-vest, direct spre Las Vegas. Aştept mereu ca în fața noastră să apară deşertul Nevada. În locul deşertului apare însă alt munte, altă vale şi o altă localitate.

Este interesant că s-a scris şi vorbit mult despre cucerirea continentului american de către englezi - filmele western sunt în exclusivitate englezeşti - dar nu există aproape nimic remarcabil despre cuceririle spaniole, sau chiar franceze, deşi francezii sunt cunoscuți ca cei mai prolifici în materie de vorbe. Este o întrebare asupra căreia ar merita

cugetat mai mult. Mai există şi întrebarea de ce Statele Unite şi Canada au avut o evoluție atât de diferită față de America Latină, dar aici explicația este mai uşor de găsit: spaniolii au fost şi au rămas pentru mult timp supuşi ai regelui Spaniei, în timp ce din Anglia, majoritatea emigranților au venit ca oameni independenți. La francezi însă mă surprinde muțenia lor, pentru că ei au ştiut întotdeauna să-şi prezinte favorabil isprăvile, chiar atunci când erau reprobabile. Intre Napoleon şi Hitler, spre exemplu, nu există o deosebire prea mare dar, în timp ce unul este ridicat în slăvi, celălalt este pus la zidul infamiei. Tolstoi nu se revolta inutil la încercările francezilor de a-l proslăvi pe Napoleon. Iar pentru a dovedi că distanța dintre sublim şi ridicol este chiar mai mică decât un pas, Chateaubriand, în notele de călătorie din Italia, se întreba cu mirare şi ironie la ce le foloseau romanilor atâtea viaducte şi băi publice. (Ei, francezii, foloseau parfumul mai mult decât baia.) Mă surprinde discreția lor cu privire la cotropirea Americii.

De data aceasta localitatea din fața noastră este una destul de mare şi bine luminată. Luminile mai multor clădiri înalte se reflectă în apele unui lac. Nici vorbă de deşert, şi totuşi se vede că ne apropiem de țintă. Majoritatea clădirilor sunt nu frumoase, ci foarte frumoase şi splendid luminate. Hilton, Riverside, Flamingo, sunt hoteluri şi cazinouri enorme. Săli de joc imense, reclame cât un bloc, palmieri. Judecând după cazinouri, se pare că am intrat în statul Nevada. Las Vegas nu poate fi departe.

Din nou la drum! Şoseaua urcă o altă pantă, parcă mai mare chiar decât cea pe care a coborât. Munții ăştia par nesfârşiți.

Până la urmă am ațipit. Nu ştiu cât am dormit, dar m-am trezit într-o zonă foarte luminată. Un hotel foarte mare, luminat de jos şi până sus; alături de el, pe un panou de peste 20 de metri înălțime, sute, poate mii de becuri compun şi recompun o reclamă-luminoasă dinamică. Las Vegas? Nu, cel puțin nu centrul! Autobuzul se învârte în jurul hotelului, lângă care până la urmă opreşte. Şoferul ne spune însă să nu coborâm. Coboară doar el, lasă nişte documente şi revine. Ne continuăm drumul. După puțin timp, opreşte lângă ceva ce pare a fi o stație de autobuz. De data aceasta coboară un grup de călători, probabil lucrători; cineva trebuie să muncească aici pentru ca turiştii să se plimbe. Încă nu suntem în oraşul propriu zis. Apar şi alte hoteluri, unele mai mari, altele mai mici, dar spațiile dintre ele sunt atât de mari, încât par a fi construite în câmp, ceea ce mă nedumereşte foarte tare.

În sfârşit, am ajuns. Nu mai e nici un dubiu, acesta este Las Vegas-ul. Ştiam şi eu, ca tot românul, că aici totul trebuie să fie "shocking", mai ales reclamele luminoase. Am avut surpriza să constat că ele există într-adevăr,

dar nu sunt atât de stridente pe cât mi le imaginam. Nu ştiu dacă ceea ce se vede este rezultatul unei proiectări anticipate, sau este efectul întâmplător al aglomerației. Mă gândesc că în natură se întâmplă ceva asemănător: nimeni n-a proiectat-o şi totuşi este frumoasă, tocmai din cauza infinitei ei variații. Aici luminile nu sunt foarte puternice, dar sunt divers colorate şi formidabil de multe, pe întreaga suprafață a pereților şi nu numai. Reclame mai sunt şi între clădiri şi peste ele. Efectul general nu este strident ci, dimpotrivă, este armonios. Totul pare să fie de bun gust, deşi - sunt convins - nimeni nu s-au gândit aici la aşa ceva. Suntem doar în oraşul banilor, nu al artei. Cu toate acestea, Las Vegas-ul este frumos.

Apropo de bani, trebuie să găsesc un hotel pe măsura portofelului meu, dacă se poate destul de aproape de centru. Altfel, ceea ce aş economisi la hotel aş cheltui pentru transport, plus riscurile corespunzătoare. Las Vegas are nu numai renume de oraş al banilor, dar şi pe cel de oraş al delicvenților de tot felul. Din păcate, aici nu am nici un prieten de găzduirea căruia să pot beneficia. Din acelaşi motiv, şederea mea va fi scurtă, doar cât să-l vizitez şi să testez piața obiectelor de artă.

In privința hotelului am avut noroc. Şoferul taxiului la care am apelat a fost un tip cinstit şi m-a dus la un hotel ieftin şi aproape, nu numai de stația autobuzului din care tocmai am coborât, dar şi în imediata vecinătate a centrului oraşului. Sunt cât se poate de mulțumit, deşi camera nu arată prea bine. Aşternuturile sunt însă curate, are apă caldă, deci tot ce-mi trebuie pentru moment. Mâine va fi o altă zi, vorba lui Scarlet; mi-a rămas în minte, chiar dacă nu mai sunt în Atlanta.

Las Vegas

"El Cid", hotelul la care am tras, se află chiar mai aproape decât mi-am imaginat. După ce mi-am notat adresa exactă, telefon, etc., pentru ca să-l pot regăsi uşor în cazul în care mă rătăcesc, am constatat că la nici 100 de metri se găseşte bulevardul Las Vegas, deci artera principală a oraşului, iar la 200 de metri este centrul, punctul de maximă atracție: "Fremont Street Experience". Aici, de-a lungul străzii Fremont, se află hotelurile şi, mai ales, cazinourile care i-au adus renumele.

Acum este dimineață şi efectul reclamelor luminoase este mai mic, dar el nu lipseşte pentru că strada este acoperită de o boltă semitransparentă astfel că razele soarelui nu pătrund direct. O lumină difuză face ca lămpile de neon să fie vizibile chiar în lumina zilei. Ambianța vieții de noapte este astfel prelungită într-o oarecare măsură, pentru că aici nu există pauze; activitatea este continuă, deşi mai redusă acum. Peisajul este total diferit de orice am văzut până acum şi nu pot spune că există ceva ce ar deranja privirii; sunt chiar încântat de aproape tot ceea ce văd. Chiar şi cele câteva fete ce se agită în fața cazinourilor pentru reclamă, unele nu tocmai tinere, ar fi ridicole în altă parte prin îmbrăcămintea şi gesturile lor, dar aici privirea nu numai că le tolerează, dar le acceptă ca făcând parte din peisaj.

La această oră a dimineții, oamenii sunt de toate categoriile, începând cu cei care, veniți de aseară, încă nu au aflat, sau nu vor să afle, că între timp s-a făcut ziuă, şi până la cei care, la fel ca mine, abia s-au trezit şi vin cu ochi curioşi să vadă minunea. Între ei, vânzătorii de toate felurile, impasibili, singurii care arată comun, ca în orice oraş. Şi tot comune sunt

obiectele pe care le vând, milioane de mărunțişuri, cu deosebirea că pe ele scrie Las Vegas. Polițiştii sunt dotați cu biciclete, pentru că accesul automobilelor este interzis aici.

Sălile de joc, unele dintre ele, sunt foarte mari. Imens este un cuvânt ce cuprinde prea puțin. Unora nu li se vede celălalt capăt. Iar peste tot oameni care joacă, chiar şi la această oră nepotrivită. Lumina generală este discretă, pentru că fiecare masă şi fiecare automat este luminat local. Toate sălile au acelaşi zgomot de fond dat de zumzăitul automatelor. Nu există muzică. Parcă şi mirosul este acelaşi, cu tot aerul condiționat. Pardoseala este acoperită cu o mochetă moale, astfel că zgomotul paşilor este complet amortizat. Practic nu există nici un motiv să schimbi sala, dar s-ar putea ca aceasta să fie doar opinia mea de ignorant în materie.

Interesantă este politica comercială practicată aici. Mâncarea, spre exemplu, este extrem de ieftină. Chiar în interiorul celor mai mari săli de jocuri, se poate mânca foarte bine la jumătate de preț decât în cele mai modeste restaurante de aiurea. Explicația este simplă: aici banii se câştigă din jocuri, nu din alimentația publică. Organizatorii se străduiesc să păstreze jucătorii activi la masa de joc, nu să-i trimită acasă. În felul acesta ei aduc mai mulți bani decât s-ar obține dintr-un preț piperat pentru mâncare. Nu m-ar mira dacă celor mai pasionați li s-ar oferi mâncare pe gratis. Dar nu numai mâncarea este ieftină. Aproape totul, inclusiv hotelul, este ieftin tocmai pentru că strategia generală este atragerea turiştilor în oraş şi la mesele de joc. Jocul este principala sursă de câştig şi din această cauză totul i se subordonează.

În ceea ce mă priveşte, dacă cineva şi-a închipuit că eu mi-am propus vreodată să câştig la jocuri de noroc, înseamnă că nu mă cunoaşte îndeajuns. Englezii spun "A bird in your hand is better than two in the bush". Bruma de bani din buzunarul meu e mai bună decât un câştig iluzoriu, iar principiul meu este "nu risca mai mult decât eşti dispus să pierzi". Cum eu nu-mi pot permite să pierd nimic, nici nu voi juca nimic. Scopul vizitei mele aici este complet diferit.

Deşi nu lipsesc, jucătorii pasionați nu sunt mulți. Cu fețele trase de nesomn, cu privirea ațintită către nicăieri, preocupați doar de propriul lor gând (dacă au vreunul) şi complet absenți la ceea ce se întâmplă în jur, acum, dimineața, când toată lumea este odihnită şi proaspătă, cele câteva păsări de noapte se remarcă uşor. Majoritatea vizitatorilor sunt însă turişti veniți din curiozitate, să se distreze. În mod neaşteptat, printre jucători sunt foarte multe femei, aş îndrăzni chiar să afirm că sunt majoritare. Nu-mi este

clar ce semnificație poate să aibă prezența lor masivă aici, şi nu ştiu dacă fenomenul este general, sau numai în Statele Unite. Pentru unele poate fi viciu, dar asemenea jucătoare sunt uşor de identificat şi nu sunt multe în această categorie. Majoritatea vor "să dea lovitura". Ceea ce nu le-a reuşit o viață, speră să li se întâmple acum. Oricum n-au mare lucru de pierdut deoarece aproape toate sunt trecute de prima tinerețe. Ar fi interesant un studiu psihologic pe această idee.

Bdul. Las Vegas

Ceea ce văzusem, a fost centrul vechi al oraşului. De la recepționerul hotelului am aflat că nu există nici o galerie de artă aici. Va trebui deci să merg în centrul nou, nu numai pentru galerii, dar şi pentru ca să-l vizitez. Deoarece este destul de departe, am decis să iau autobuzul pentru câteva stații. La început, zona pe care o parcurgem este periferia vechiului oraş. Cel nou începe mai încolo.

Fiind că silueta construcțiilor se vede în zare, am coborât. Deocamdată sunt într-o zonă cu construcții relativ modeste. Prima reclamă ce se vede poartă un nume din ce în ce mai sugestiv, pentru că soarele arde din ce în ce mai tare: Sahara. Deşi merg de ceva timp, ea continuă să rămână departe. M-a înşelat dimensiunea ei, ce pare să fie uriaşă. Am coborât se pare mai devreme decât trebuia, pentru că distanța până la marile hoteluri pe care le văd este încă mare. Peisajul este înveselit de numeroase bisericuțe, cochet decorate şi cu nume semnificative ca "Wedding Chapel", sau cu mici indicatoare către "wedding window". Mi-am adus aminte că Las Vegas este oraşul unde căsătoriile se pot face şi desface cu minimum de formalități în doar câteva minute. Cel puțin locul în care se efectuează este drăguț, chiar foarte drăguț.

În sfârşit, am ajuns la "Sahara". Reclama este pentru un hotel mare şi elegant. Cu siguranță că în interior domneşte obişnuitul aer condiționat american, dar în exterior, arhitectura sugerează un spațiu arab. Ambianța ar fi reuşită dacă n-ar fi stricat-o cu câteva imitații de cămile de prost gust. Pe măsură ce înaintez, hotelurile ce se înşiră de-a lungul bulevardului sunt din ce în ce mai mari şi mai noi, chiar dacă de fiecare dată sunt uimit de dimensiunea lor şi tentat să apreciez că acesta este cel mai mare hotel construit vreodată. Între hoteluri, reclamele de toate dimensiunile nu lasă nici un spațiu disponibil. Deşi suntem în plină zi şi soarele străluceşte pe cer, cele mai importante reclame sunt cele luminoase, pentru că, în acest caleidoscop extrem de colorat, numai ceea ce mişcă ar mai putea atrage atenția, ori mişcarea se realizează electronic. Pe panouri imense se

desenează permanent imagini, uneori abstracte, dar de obicei cu figuri, mai ales actrițe, care ne asigură că cel mai cuceritor rimel este hau-hau, în timp ce rujul de buze bau-bau este de-a dreptul mortal.

Nu există două hoteluri identice, iar cele mai mari încearcă să imite un spațiu specific numelui pe care-l poartă: Monte Carlo, Veneția, Desert, etc. Unele sunt foarte frumoase. Atunci când spun hotel, spun implicit cazinou, pentru că parterul tuturor hotelurilor este ocupat aproape în întregime de cazinou. "Circus", pe lângă hotel, cazinou şi circ, este locul de muncă al celebrului iluzionist David Coperfield.

Poate că cea mai impunătoare construcție, nu numai prin dimensiune, dar şi prin poziție şi arhitectură, este Caesars Palace. Puțin retras față de bulevard, hotelul are în față o grădină cu alei demne de plimbările unui împărat roman. De o parte şi de cealaltă a grădinii, la circa 100 metri unul de celălalt, două brațe permit accesul pietonilor în hotel. Cel din stânga este o bandă rulantă acoperită. Cel din dreapta are alături de banda rulantă un şir de magazine elegante. Traversându-le ajungi tot în hotel, sau mai exact în cazinoul hotelului. Din afară nu pare, dar abia în interior, după ce constați că timpul a trecut fără să-ți dai seama, realizezi dimensiunea lor. Este ceea ce americanii numesc un "mall". Acoperişul spațiului dintre magazine este zugrăvit asemenea boltei cereşti, astfel încât lasă impresia unei plimbări pe stradă la vreme de seară. Temperatura chiar seamănă, datorită aerului condiționat. Atmosfera Imperiului Roman este sugerată prin statui în stil antic, fântâni arteziene, căderi de apă, etc. O mică piațetă imită un forum roman nu numai prin fântâna cu statui din centru, dar şi prin clădirile laterale decorate tot cu statui. Deosebirea față de Roma se află în interiorul clădirilor, unde magazine ca Geani Versaci, Gucci, Nike şi altele erau necunoscute romanilor. În altă parte, deşi în dezacord de timp şi spațiu, un cal troian de peste 20 de metri înălțime adăposteşte o parte a unui magazin de jucării pe trei nivele. O claviatură de pian se află chiar în drum şi este destul de mare pentru ca trecătorii să păşească pe ea. La apăsare, fiecare clapă emite sunetul corespunzător notei. Bineînțeles că nu şomează. Dealtfel, accesul copiilor ca şi al adulților la jucării este încurajat.

După două ore de mers prin clădire, mă găsesc în fața unui panou cu o schiță a clădirii, din care constat că nu am parcurs nici un sfert din "imperiul cezarilor". În final se ajunge la parterul clădirii principale, deci a cazinoului. Sunt mai multe săli, fiecare foarte mare. Parcurgerea atâtor săli de joc a început deja să semene cu drumul prin deşert; deşi populat, este la fel de monoton datorită repetiției. O sală mai deosebită este destinată

pariurilor. Pe zeci de ecrane mari şi mici se transmit tot felul de întreceri, de la curse hipice, până la întreceri de ogari şi meciuri de box. În fața jucătorilor se află televizoare prin intermediul cărora presupun că se poate paria. Tot aici se poate şi mânca. Am vrut să ies pe cealaltă ramură dar, până la urmă, inevitabilul s-a produs: m-am rătăcit. Prin labirintul de săli de aici nici nu era greu. Ca de obicei, tot răul e spre bine. Căutând drumul bun, am nimerit la piscina hotelului. Doamne, ce piscină! Cezar ar fi fost gelos. La intrare am primit un braț de prosoape, deşi eu eram îmbrăcat de stradă şi în mod evident nimic din ținuta mea nu arăta nici cea mai slabă intenție că aş vrea să fac baie. Am dat totuşi ocolul piscinei plimbându-mă printre bazine şi nenumăratele statui şi arbuşti, cu prosoapele pe mână şi nu pe umăr, deci nu tocmai ca un cezar. În final am nimerit şi ieşirea, dar eram epuizat.

"New York, New York" este aici tot un hotel ce imită arhitectura "Marelui Măr", aşa cum îl alintă newyorkezii. Alături, un conglomerat de turnulețe sugerează un castel din poveşti, iar vis-à-vis, MGM pare să aibă cea mai mare sală de jocuri. De fapt sunt mai multe săli, pentru că au arhitecturi diferite, dar sunt sub acelaşi acoperiş, dacă pot numi acoperiş muntele de clădire de deasupra. Monte Carlo este de asemeni un gigant, dar nu mi s-a părut deosebit.

Ca dimensiune unele hoteluri rivalizează Casa Poporului; deosebirea este că hotelurile de aici produc bani.

Se pare că noul Las Vegas a concentrat toate capacitățile arhitecturii mondiale. Există şi un hotel chinezesc, bineînțeles foarte mare. Risipa de imaginație şi fantezie este incredibilă, ca să nu mai vorbesc de banii investiți. Şi totul pentru că aici jocurile de noroc sunt permise. Lipsit fiind de alte resurse, guvernul statului Nevada a creat aceste facilități, astfel că, în sud, Las Vegas a devenit locul de distracție pentru cei din aglomerația Los Angeles, iar în nord Rino şi Lake Tahoe fac acelaşi lucru pentru San Francisco. Dacă nu ar fi existat interdicția, Nevada nu ar fi prezentat nici un interes. Asta a fost cândva, iar procesul a fost declanşat de vechiul Las Vegas, a cărui dezvoltare a început în anul 1931, odată cu legalizarea jocurilor.

Inițial, aici era doar un orăşel populat de lucrătorii de la construcțiile hidroenergetice din apropiere, deci un fel de Bicaz american pe lângă lacul Mead, cel mai mare lac artificial american. Legalizarea jocurilor a avut drept scop inițial stăvilirea corupției. Ulterior, el s-a dezvoltat tocmai pe seama jocurilor şi apoi ca un oraş al distracțiilor în general, unde reclamele atrăgeau spectatorii şi marile vedete mondiale din toate colțurile lumii.

Apropierea surselor energetice le-a dat idea iluminatului feeric. Astăzi, vechiul centru este pe cale de a deveni o amintire, iar noul Las Vegas este un oraş turistic cu o afluenţă incredibilă. În mod evident, jocurile sunt doar pretexte. Las Vegas are deja un renume şi este o atracţie prin sine. Succesul a atras investiţiile de azi şi fac din el un oraş în plină dezvoltare. Şantierele de construcţii sunt încă în floare şi nu sunt deloc semne că s-ar opri în curând.

Afluenţa turiştilor pe străzi şi în hoteluri este impresionantă la orice oră din zi sau noapte, iar pe feţele lor se citeşte clar că nu sunt jucători, ci simpli turişti. Ei îşi vor încerca norocul la "slot machine" şi "blackjack", dar nu din pasiune şi nu în exces, ci doar ca distracţie şi cu măsură. Indiferent de motivaţia turiştilor, Las Vegas este azi o imensă investiţie, un spaţiu al afacerilor de mari dimensiuni.

Seara, Vivat Las Vegas!

Seara, am revenit în centrul vechi pentru atmosfera de "oraş al pierzaniei" ce a făcut din Las Vegas un loc celebru. Ceea ce am văzut a întrecut orice imaginaţie, dar nu din direcţia din care mă aşteptam. Bolta care acoperă strada este capitonată cu becuri a căror culoare şi intensitate poate fi reglată. Comanda este programată electronic, iar rezultatul este un spectacol de lumini şi sunet de un efect greu de descris. Ca spectator, te afli în mijlocul lui. Luminile te înconjoară, iar sunetul este peste tot, puternic şi cuprinzător, astfel încât întreaga fiinţă participă, ca să nu spun că vibrează, cu sau fără voie. Spectacolele, pentru că sunt mai multe, durează între cinci şi zece minute şi încep întotdeauna la fix, din oră în oră, după apusul soarelui. Primul este o suită de video-clipuri ce începe cu "Vivat Las Vegas" al lui Elvis Priesley, aici un adevărat imn local. Un alt spectacol este un filmuleţ ce sugerează evoluţia vieţii pe pământ, evoluţie ce, după un intermezzo războinic cu tancuri, avioane, rachete etc., culminează cu triumful muzicii. Altele sunt fie simple jocuri de lumini, fie imagini create electronic sugerând scene reale, dar toate nu scapă ocazia de a produce emoţii. Reuşita e deplină şi atât de puternică încât organizatorii s-au văzut obligaţi să anunţe că persoanele cu probleme cardiace sunt insistent rugate să părăsească spaţiul. Nu este vorba de o reclamă, pentru că spectacolele sunt gratuite. Toate imaginile pleacă dintr-un capăt al străzii şi dispar la celălalt capăt, după ce trec pe deasupra noastră, a spectatorilor, astfel încât participarea este teribilă.

După cafeaua băută în aşteptarea spectacolului, e musai să bei şi o cola la sfârşit, dacă nu chiar o bere. De data aceasta preţurile sunt diferite.

Unele lucruri se speculează. Spre exemplu pentru un film am plătit aici 8 dolari şi 53 de cenţi, fiindcă nu doream să pierd momentul, iar filmul din aparat se terminase. În timpul zilei, două sute de metri mai jos, acelaşi film m-ar fi costat sub 4 dolari.

În pauze am încercat să apreciez cam câte becuri se află acolo. Am calculat că numai bolta are câteva sute de mii, aproape un milion, fără a mai vorbi despre cele ce tapiţează pereţii clădirilor. Deşi recunosc aici o deformaţie profesională, nu mă pot abţine să nu remarc că toate becurile funcţionau. Am căutat insistent măcar unul ars, care să-mi dea satisfacţia că ceva nu merge, dar am rămas dezamăgit. Toate funcţionează.

Pe "Strip"

A doua zi mi-am reluat periplul printre hotelurile de pe Strip, un alt nume pentru bulevardul Las Vegas, principala şi practic unica stradă importantă din centrul nou. Celelalte două sau trei străzi laterale sunt nesemnificative. Deşi imaginile sunt altele, fiecare hotel este mai copleşitor decât celelalte deja văzute, toate oferă în esenţă acelaşi lucru. O persoană mai comodă nu ar avea nevoie să părăsească hotelul întreaga viaţă, pentru că în interior se găseşte tot ce-i trebuie. Dar pentru asta trebuie să vină în Las Vegas, şi nimeni nu vine aici pentru ca să stea într-un singur hotel. Las Vegas-ul este pe stradă şi farmecul lui constă nu numai în hoteluri, ci şi în atmosfera la care contribuie însăşi prezenţa turiştilor, deci a fiecăruia. Orice turist este un actor şi un spectator în acelaşi timp. Las Vegas este mult mai mult decât un oraş, este un spectacol. Un spectacol continuu, 24 de ore pe zi, seara fiind totuşi momentul de vârf, în special în Fremont Street, cu explozia lui de sunet şi lumină.

Pe mine însă mă preocupă arta şi de aceea, nu numai că o caut peste tot dar, din când în când, revin cu gândul la ea. Lipsa galeriilor de artă de aici îmi ridică mai multe întrebări privind viitorul picturii. În Las Vegas există multă artă, enorm de multă, pentru că aproape totul atinge arta, chiar dacă numai tangenţial şi doar în forme decorative. Ceea ce este mai important este faptul că la realizarea ei au participat artişti. Capăt deci un răspuns pe care nu sunt sigur că mi-l doresc. Artiştii profesionişti sunt acaparaţi de acest gen de artă, pentru că de aici se obţin banii. Un tablou este unicat şi îl cumpără un particular la un preţ relativ mic, în timp ce arta decorativă este plătită de investitori ce pun în joc milioane de dolari. Arta abstractă se dovedeşte deci a fi utilă ca artă decorativă. În ceea ce priveşte pictura abstractă, ea poate fi considerată ca o schiţă pe care autorul o propune investitorului. Ea încă nu este artă pentru că nu transmite

sentimente, nu pleacă de la un sentiment şi nu produce vibraţii în sufletul privitorului. Da, această remarcă asupra utilităţii artei abstracte răspunde la multe întrebări. Dar cum rămâne cu pictura? Este sortită derizoriului? Probabil că nu, dar mai sunt şi alte întrebări.

Adios Las Vegas.

Deşertul Nevada nu are dune pentru că nu are nisip. Este o zonă de munte, pietroasă în care nu prea plouă şi de aceea este foarte uscată, aproape lipsită de vegetaţie. Eu mă aşteptam la un teren plat, dar m-am înşelat. Las Vegas este situat într-o vale mărginită de doi munţi, la ceva mai mult de 700 metri altitudine, deci puţin mai sus decât Braşovul. (Mai sunt şi alte deosebiri între Las Vegas şi Braşov, cum ar fi aceea că localnicii din Las Vegas, cam aceeaşi ca număr, lucrează în comerţ, în timp ce braşovenii mai mult nu lucrează.) Acum îmi explic de ce la venire am mers printre munţi până aproape de sosire. Acum mergem spre sud, pentru că am părăsit Las Vegas cu direcţia Los Angeles. O vale fără apă.

Oraşul nu se termină brusc, dar nici nu are o periferie, aşa cum suntem obişnuiţi. El este încă în dezvoltare astfel că, din loc în loc, apar noi hoteluri abia construite sau încă în construcţie, unele abia în stadiul de fundaţie. Aici, un lucru este mai limpede ca oriunde: nu e loc pentru cei mici. Numai o investiţie foarte mare ar avea ceva şanse, dar nici ele nu pot fi sigure. Încet, încet, însă clădirile sunt tot mai rare iar şoseaua rămâne singură să înfrunte deşertul, tot mai inospitalier şi rece la figurat, în ciuda căldurii la propriu.

¤

Las Vegas-ul şi pictura nu au nimic în comun. Frumos, impresionant, colosal, formidabil, dar nici o galerie de artă în sensul clasic al cuvântului. Constat că americanii sunt extrem de specializaţi. Dacă în Santa Fe, pe o stradă întreagă nu se găsea nimic altceva decât artă, în Las Vegas nu se găseşte nimic altceva decât cazinouri şi strictul necesar legat de ele. Nici măcar kitch-uri cum se pot vedea la noi pe litoral şi în mai toate zonele frecventate de turişti. Arta se limitează la brelocuri şi alte suveniruri de doi bani, pe care e musai să scrie Las Vegas. De mai mult timp mă frământă un gând căruia refuz să-i dau curs, de frică să nu cad într-o capcană clasică. S-a mai spus despre multe domenii în momentele lor de criză aparentă că sunt pe cale de dispariţie, ceea ce nu s-a întâmplat şi nu sunt semne că se va întâmpla vreodată. E suficient să amintesc cărţile, a căror sfârşit s-a prognozat de mai multe ori spre ridicolul prognozatorilor, şi asta nu numai

după apariția televizorului. Afirmația unui oarecare (pentru mine) Barnaby Rich, actuală azi mai mult ca atunci, este amuzantă şi surprinde pentru că a fost făcută în anul 1613. El spunea cu mai bine de trei secole în urmă, la puțin timp după apariția tiparului, că "una dintre maladiile acestui veac este mulțimea de cărți: lumea este atât de supra-împovărată cu ele, încât nu este în stare să digere abundența de materie inutilă care..." Ce să mai spunem astăzi? Şi totuşi interesul pentru cărți n-a dispărut. Dar ce se va întâmpla cu pictura? Ea a cunoscut deja câteva transformări profunde din cauza tehnologiei. Muzica, nici ea n-a dispărut, dar nu mai este aceeaşi. Chiar şi vechile instrumente mai pot fi auzite, dar mai mult ca o curiozitate.

La început, profesiunea de pictor începea cu ştiința fabricării vopselelor; astăzi, vopselele se cumpără din comerț într-o varietate nesfârşită de nuanțe. Dar primul şoc serios l-a furnizat inventarea fotografiei. Interesant că fotografia nu a dăunat picturii ba, dimpotrivă, a întărit-o pentru că a scutit-o de funcția de reproducere fidelă a obiectelor. Ceea ce părea o pierdere s-a transformat într-un câştig, pentru că pictorii au fost obligați să caute şi să găsească noi valențe pentru pictură. Astăzi, reprezentarea exactă a unui obiect nu mai atrage pe nimeni. Orice fotografie poate face acest lucru chiar mai bine. Pictura trebuie să spună mai mult, şi un tablou bun este cel care reuşeşte să facă aşa ceva. Mai nou, tehnologia electronică modernă oferă posibilități din ce în ce mai eficiente de construire a imaginilor din ce în ce mai frumoase, dar de multe ori şi foarte intens colorate, uneori chiar violente. Ochiul nostru se obişnuieşte cu asemenea imagini şi prea puțini mai sunt cei care au timpul necesar şi sensibilitatea să-şi odihnească privirea pe o pânză pictată clasic. Efectul este diminuarea cererii de pictură, ceea ce duce la diminuarea interesului pentru profesiunea de pictor, cu o consecință gravă: stagnare şi regres, pentru că progresul nu există decât acolo unde există preocupare, interes şi pasiune. Artiştii profesionişti se îndreaptă către domeniile solicitate şi plătite de către societate, pentru că, înainte de a fi artişti, sunt oameni care trebuie să trăiască, ori a fi artist profesionist înseamnă prin definiție că îți câştigi existența din artă. În lipsa profesioniştilor, pictura rămâne deci pe mâna amatorilor, adică a celor care au alte surse de existență, dar pictează din pasiune. Rezultatul muncii lor poate varia între kitch şi capodoperă.

Aproape toți marii artişti au fost recrutați dintre amatori, poate pentru că în cazul lor pasiunea era sigur autentică; ei nu au ajuns pictori deoarece într-acolo i-au îndrumat părinții, sau pentru că nu au fost în stare să abordeze o profesiune mai profitabilă.

Întrebarea privitoare la viitorul picturii, acum după ce a parcurs o lungă istorie şi, între timp, a devenit o profesiune, este pentru mine încă fără răspuns. Că lumea nu evoluează după o traiectorie prestabilită sau măcar intuită, asta o ştiu bine din alte domenii. Progresul vine întotdeauna din descoperirea sau inventarea unui ceva la care nimeni nu se gândise până atunci. Poate că progresul în artele vizuale rezidă, printre altele, tocmai în construirea electronică a imaginilor care - recunosc - surclasează pictura prin posibilitățile fascinate pe care le oferă, şi atunci pictura în ulei urmează să dispară, sau poate că pictorii vor inventa un alt curent, o nouă viziune, care va declanşa un nou început. Deocamdată eu merg la Los Angeles.

În muzică, situația este mult diferită față de pictură, pentru că muzica dispune deja de o bază aproape ştiințifică. Şi totuşi, chiar şi în muzică, profesioniştii nu mai sunt capabili să compună. Muzica cultă, acceptată de urechile noastre, este doar muzica veche. Noutățile vin aproape în exclusivitate din muzica uşoară, deci de la muzicieni amatori. E limpede că aceasta este o apreciere personală. Ea aparține unuia, adică mie, care nu cântă şi nu compune, dar ascultă mai multă muzică cultă decât uşoară câteva ore bune în fiecare zi. Este fondul muzical atât pentru lucru, cât şi pentru odihnă. Am deci dreptul la o opinie, opinia unui consumator.

¤

Munții nu renunță uşor la chinga în care ne-au prins; ieşirea din vale nu este deloc lină, ba dimpotrivă, extrem de spectaculoasă. Poate că termenul de vale nu este tocmai potrivit, mai ales că prin mijlocul ei nu curge nici o apă care ar trebui să se verse undeva. Şoseaua străbate o zonă muntoasă, iar idea de vale o dă faptul că în dreapta şi stânga noastră se află munți mai înalți decât cei pe care ne aflăm într-un anumit moment.

O fabrică de ciment, asemănătoare cu cea pe care am văzut-o la Albuquerque, nu scoate nici un fir de praf deşi aici, în deşert, praful n-ar deranja pe nimeni. Legea rămâne însă lege, şi poluarea nu este permisă nicăieri.

Soarele tocmai apune. Expresia "disc de foc" este cum nu se poate mai potrivită acum. Arată ca focul din interiorul unui mare cuptor industrial înconjurat de o aureolă de culoare roz, din ce în ce mai estompată către margini. În final, încă o pantă, după care o coborâre impresionantă ne scoate la şes. Dar ce coborâre!

Este un flux continuu de maşini atât spre cât şi dinspre Los Angeles, iar cu cât ne apropiem de țintă, aglomerația este tot mai mare, în ciuda

numărului mai mare de benzi de circulație ce ajunge la cinci, iar în apropierea intersecțiilor chiar la şapte pentru un singur sens de circulație. Apar imediat şi construcțiile, din ce în ce mai dese şi mai elegante. Aglomerația Los Angeles începe cu mai mult de 70 kilometri înainte.

Cine a spus că sudul Californiei este o zonă binecuvântată de Dumnezeu pentru clima ei, are doar pe jumătate dreptate, şi anume idea că pe Dumnezeu e bine să nu-l eliminăm complet din gândurile noastre. Cât despre cealaltă jumătate, ea aparține oamenilor, pentru că ei au adus apa din munți cu care se întreține vegetația din localități. Fără apă, California ar fi fost un deşert oarecare. Şi tot oamenii montează instalații de aer condiționat fără de care n-ar mai lăuda nimeni clima de aici. Într-adevăr, cu un microclimat corespunzător, e chiar distractiv să scoți degetul afară şi să spui: "e foarte cald afară azi!" Dacă aş face o cură de Californie pe an, chiar şi reumatismul meu braşovean ar fi pus la grea încercare.

În stația finală de Greyhound din Los Angeles am ajuns destul de târziu. Cunoşteam stația şi vecinătatea ei din excursia de data trecută. Ceea ce nu ştiam era la ce hotel voi locui, cel puțin pentru început. Am avut norocul să nimeresc un taximetrist amabil, care s-a străduit, chiar cu oarecare efort, să-mi găsească ceva potrivit pentru punga şi interesele mele. Amabilitatea lui a crescut când a aflat că sunt din România, el fiind din India. Orchid Hotel, hotelul pe care l-a găsit, este chiar peste aşteptările mele: ieftin, surprinzător de central, aproape alături de centrul financiar. Are şi un nume frumos (orhidee) şi se află pe strada corespunzătoare: South Flower Street.

Los Angeles

Hotelul la care am tras în Los Angeles aparține unor chinezi şi, în consecință, întreg personalul este format din chinezi, cu excepția unui recepționer. Acesta este un american blond, de aproximativ 40 de ani, cu o îndelungată practică în conversația cu străinii, pentru că patronii şi colegii săi sunt cu toții chinezi, iar engleza lor este destul de aproximativă. Este deosebit de amabil şi are o deosebită răbdare, chiar plăcere, în a se face înțeles. Vorbeşte rar, extrem de clar, se ajută de hârtie şi creion dacă e cazul şi nu te lasă până când el însuşi nu se asigură că tu ai înțeles totul perfect. Mie mi-a fost de folos pentru informațiile utile ce mi le-a dat cu privire la mijloacelor de transport în comun. Cunosc de data trecută centrul, când mersesem pe jos până în Beverly Hills ceea ce este imens, şi mai cunosc zona de sud, între Orange şi Long Beach, pe unde mergeam cu maşina prietenului meu. Acum doresc să ajung odihnit în Santa Monica pentru ca să vizitez în detaliu zona din vecinătatea oceanului. Oraşul este întins, distanțele sunt foarte mari, aşa că mersul pe jos, cu tot antrenamentul meu, trebuie bine administrat.

Grație recepționerului meu, am economisit deja mult timp şi energie; după nici zece minute, mă aflu în autobuzul ce mă va duce direct la Santa Monica. Sunt doar câțiva pasageri şi merge repede. Până să mă acomodez a şi traversat down-town-ul. Ce-i drept, asta nici nu era prea greu pentru că acesta nu este prea întins. Până la ocean însă drumul e lung, dar cel puțin voi ajunge acolo odihnit. Destul de repede maşina se angajează pe Sunset Blvd. Mă uit pe hartă şi remarc încă odată cât de haotic este Los Angeles

față de New York, spre exemplu, cu străzile lui paralele şi perpendiculare. Aici, dezvoltarea a fost din aproape în aproape, la întâmplare. Bulevardul Sunset pare să fie unul dintre cele mai vechi pentru că, în ciuda lungimii lui - ajunge la ocean - are un parcurs destul de sinuos. Din el se desprinde bulevardul Santa Monica, mult mai drept şi, evident, mai nou. Deocamdată, casele care-l străjuiesc, mai mult îl delimitează decât âl străjuiesc, pentru că sunt mai mult decât modeste. Dugheană este cuvântul potrivit pentru oricare din clădirile de aici. Au un singur etaj, rareori două, şi nu se deosebesc cu nimic de orăşelele provinciale româneşti de dinainte de război. Se vede limpede ideea în care au fost construite: un mic magazin la parter şi locuința negustorului la etaj. Vitrinele au maximum trei metri, cele mai multe doi metri, sau chiar mai puțin. China Town, din apropiere nu schimbă arhitectura cartierului, ci doar structura etnică a pasagerilor autobuzului care, între timp, s-a aglomerat destul de mult; mulți asiatici ce se duc la lucru, marea majoritate în comerț. În mod evident, numai cei mai săraci dintre localnici folosesc autobuzul. În față însă se zăreşte binecunoscutul foto şi telegenicul deal pe care scrie Hollywood. Multă vreme am confundat "holly", care înseamnă stejar verde, cu "holy", care înseamnă sfânt, şi mă întrebam ce poate fi sfânt aici, unde aproape nimic nu e sfânt.

Iată şi o veste bună: am părăsit bulevardul Sunset şi ne-am angajat pe Santa Monica Blvd. Păstrăm însă direcția inițială, adică sunset (asfințit). Din nefericire, peisajul nu s-a schimbat radical, aşa cum m-aş fi aşteptat. Bulevardul Santa Monica este unul dintre cele mai renumite, nu-i aşa? Mă aşteptam la construcții impunătoare, feeric luminate, chiar dacă acum e dimineață şi soarele ar face inutilă lumina artificială, dar s-ar observa măcar instalațiile. Bulevardul este mărginit însă de aceleaşi case modeste, la care eu mă uit totuşi cu atenție în căutarea a tot ceea ce ar avea vre-o legătură cu pictura. Casele sunt ceva mai americanizate; nu mai au nici măcar etaj, doar parter, e drept că ceva mai mare. Vitrinele sunt cert mai mari. Nu există însă nici o ordine în arhitectura lor, multe spații nefolosite, dezordine, astfel că aspectul final este chiar mai dezagreabil. Dealul cu Hollywood este acum pe partea dreaptă. La un moment dat, pe partea stângă o deschidere frumoasă indică accesul într-un cartier elegant. Tot pe stânga se ghicesc ici colo construcții, sau străzi ce conduc către construcții implicate în cinematografie. Încet, încet, peisajul se îmbunătățeşte, dar nu în mod semnificativ. Deşi am acum suficient de multă experiență pentru ca să mă fi obişnuit deja cu stilul american de arhitectură totuşi, ca european, am dezavantajul că asociez oraşul modern cu clădirile înalte, ceea ce aici nu se

întâmplă. Chiar şi acum, apar din ce în ce mai des clădiri ce dovedesc prosperitatea proprietarului dar, din cauza înălțimii modeste, cad în derizoriu. Unele magazine se ocupă cu vânzări de automobile, piese de schimb, ateliere de reparații, etc., ceea ce le dă un aspect şi mai puțin elegant.

Dealul cu Hollywood a rămas de mult în urmă. Drumul este mult mai lung decât mă aşteptam, chiar cu autobuzul care merge repede pe un bulevard cu patru benzi de circulație, la o oră când strada nu este deloc aglomerată. Cei care trebuiau să meargă la serviciu au făcut-o demult, iar cei fără asemenea obligații încă nu au plecat de acasă. Autobuzul s-a mai eliberat un pic, iar structura socială s-a schimbat. Ca în multe locuri din oraşele USA, te poți aştepta şi aici să vezi tot felul de ciudați. De data aceasta însă o pereche întrece orice (ne)aşteptări. Ea, deşi grasă, este îmbrăcată în alb şi are zeci de "podoabe" de cele mai intense şi nepotrivite culori posibile. Pantalonii, din tricot foarte strânşi pe corp, scot în evidență un fund ca un balon gata să plesnească şi două picioare capabile să provoace voma. Părul este de asemenea colorat ca un curcubeu. El este mai greu de descris pentru că ceea ce poartă pe el cu greu ar putea fi numite haine. Mai curând ceva împrumutat dintr-un film ştiințifico-fantastic pentru copii. Oricum este ceva de asemenea foarte colorat. Amândoi se străduiesc să pară dezinvolți; el este de-a dreptul mitocan. Sigur nu sunt întregi la minte. După mai multe căutări, pentru că autobuzul este destul de liber acum, s-au aşezat chiar în spatele meu. Vorbesc ruseşte. Mică-i lumea!

Între timp peisajul s-a schimbat. După ce am străbătut o zonă mai elegantă, am reintrat într-o zonă modestă, dar oricum mai elevată decât prima. Într-o stație oarecare, şoferul autobuzului, mai exact o şoferiță, şi-a luat poşeta şi a plecat, fără să oprească măcar motorul; în locul ei, a urcat un alt şofer. Totul în câteva secunde. N-au schimbat nici un cuvânt între ei, cu excepția salutului obişnuit. Autobuzul merge mai departe. Asta contează.

Stațiile de autobuz sunt marcate cu M. Deşi M vine de la Metro el nu înseamnă aici metrou în sensul românesc, ci este prescurtarea de la metropolitan şi vrea să spună că societatea în cauză se ocupă de transportul în comun prin metropolă.

În sfârşit, am intrat într-o zonă elegantă. Nu pentru că ar fi crescut înălțimea clădirilor dar, în locul dughenelor, a apărut vegetația ce ține la distanță unele de celelalte vile elegante. Este cartierul Beverly Hills. Străzi frumoase, ca nişte alei, se desprind din bulevard şi pătrund în dreapta noastră într-un cartier liniştit, aerisit, fără circulație intensă, cu maşini

elegante la poartă, deşi pe cele mai elegante le ghiceşti în garaje. O pajişte largă separă primele case de traficul bulevardului. Întregul cartier arată ca un parc cu case. Pe partea stângă, câteva clădiri înalte sunt sedii de bănci şi alte instituții.

După Beverly Hills, eleganța dispare, intrăm în stilul american clasic, dar de nivel incomparabil mai ridicat față de prima parte a bulevardului, care de fapt nici nu era american, ci doar perimat. La distanțe mai mici sau mai mari de bulevard, se zăresc clădiri mai importante. Pe un mic deal din dreapta se vede Mormon Temple. Câteva clădiri elegante, atât pe dreapta cât şi pe stânga, aparțin Centrului Medical de Cercetare a Cancerului John Wayne. Presupun că nu este o coincidență şi numele aparține binecunoscutului actor care a făcut o donație în acest sens. Dacă nu mă înşel, el a murit de cancer. Toate clădirile sunt noi.

In sfârşit, iată şi oceanul! Am ajuns, după un drum de o oră şi jumătate.

La Santa Monica este frumos. Un mal înalt şi abrupt separă plaja largă de oraş. Pe mal, o fâşie verde, excepțional îngrijită, este din păcate populată cu indivizi dubioşi ce-şi fac aici adăpost, în lipsa unei locuințe. Dincolo de stradă, blocuri. Frumoase, elegante, cu apartamente probabil confortabile, sunt totuşi doar blocuri. Se vede că aici spațiul este scump şi fiecare metru este valorificat la maximum. Nu departe de litoral există o stradă destul de lată, fără circulație auto, intens luminată - între timp s-a întunecat - şi mărginită de magazine de tot felul, cofetării, restaurante, etc. Pe scurt, o zonă comercială, un paradis al pietonilor. Acesta este cel mai fotografiat loc cu eticheta Santa Monica. De aici s-au colectat cele mai multe dintre imaginile ce au construit în mintea noastră conceptul Santa Monica. Din păcate fără galerii de artă.

La întoarcere, autobuzul este aglomerat încă de la plecare. Majoritatea sunt lucrători din comerț care tocmai au ieşit de la lucru. Mulți negri şi asiatici. Autobuzul este mijlocul de transport al celor mai săraci. Figurile lor sunt destul de obosite. Dacă n-ar fi diferențele de rasă, aş crede că sunt acasă, în România. De data aceasta bulevardul Santa Monica este aglomerat, chiar foarte aglomerat. Autobuzul merge încet. În plus, s-a nimerit să fie şi un vehicul obosit, cu amortizoarele deteriorate care evidențiază denivelările din asfalt. Incredibil pentru starea generală excelentă a drumurilor din USA, dar cât se poate de adevărat; pe bulevardul Santa Monica asfaltul este deteriorat. Două mituri s-au spulberat într-o

singură zi: 1) există drumuri proaste chiar şi în Statele Unite şi 2) bulevardul Santa Monica nu este o strada frumoasă.

Iată o scenă amuzantă şi, în acelaşi timp, interesantă. O chinezoaică, cu puțin înainte de a coborî, mi-a cedat mie locul, deşi nu eram în imediata ei vecinătate. Mai aproape de ea se aflau alte persoane, chiar câteva femei, una dintre ele chinezoaică ea însăşi şi mai în vârstă decât mine. Oferta ei, însoțită de un zâmbet, putea fi interpretată greşit, dacă n-aş fi avut explicația. Se întâmplase ca la urcarea în autobuz să fie alături de mine iar eu, bineînțeles, i-am acordat prioritate. Gestul meu se vede că este atât de rar pe aici, încât, deşi îl cunoştea teoretic, se pare că nu i se mai întâmplase până atunci. Cavalerismul meu demodat (pentru ei) a făcut-o fericită pentru câteva secunde. Iată cum poți face o faptă bună fără prea mare efort. Cu timpul, autobuzul aproape s-a golit. A urcat în schimb, printre alții, o tipă ce nu pare asiatică, dar are două fetițe cu asemenea figuri. Ceea ce atrage atenția la ea este "dotarea tehnică": căruciorul pentru fetița cea mică pe care o poartă în brațe acum într-un ham, un rucsac pe spate, o sacoşă mare şi poşeta în mână. E o combinație de excursionist şi Moş Crăciun. Fetița cea mare nu este nici ea prea mare, trebuie s-o țină permanent de mână, iar treptele autobuzului le-a parcurs mai mult zburând, atârnată de mâna mamei.

Santa Monica again

Ținta zilei de azi este vizitarea unor galerii de artă ale căror adrese le-am cules de pe Internet încă de acasă. Cu una dintre ele am avut chiar un schimb de mesaje, în ideea organizării unei expoziții. Ieri am intrat în pielea unui turist, cu dorința de a vedea ce i se oferă acestuia în materie de artă, atunci când merge la întâmplare. Eu n-am mers chiar la întâmplare pentru că, pe de o parte, am dorit eu însumi să vizitez aceste locuri şi, pe de altă parte, doar am simulat ceea ce face un turist obişnuit, dar cu ochii în căutarea galeriilor de artă. Dacă prima parte poate fi interpretată ca o activitate din agenda mea de lucru pe care pot s-o bifez ca executată, în sensul că am văzut ceea ce îmi propusesem, indiferent dacă mi-a plăcut sau nu, în schimb partea a doua a fost un eşec total, pentru că nu am găsit nici o galerie de artă sau magazin care să vândă tablouri, indiferent de ce calitate. Singurele legături cu arta au fost câteva firme cu nume ca "arta meseriaşilor tapițeri", cu variațiuni: sticlari, blănari, oțelari, sau de oricare alte feluri cu excepția celor cu adevărat artistice.

Cum am spus, astăzi merg la adrese fixe. În mod curios însă toate galeriile vizate sunt situate pe arie restrânsă, ceea ce este în avantajul meu,

şi anume în apropiere de Santa Monica, puţin mai la stânga venind dinspre centru către ocean. În aceeaşi zonă se găsesc şi cele mai mari case de filme: Metro Golden Mayer, 20th Century Fox, etc. Drumul până acolo este acelaşi de ieri: cu autobuzul pe bulevardele Sunset şi Santa Monica.

Drumul cu autobuzul îmi oferă un nou prilej să remarc structura oraşului, specifică de altfel multor metropole: în centru se află aşa numitul down-town-ul, format din clădiri înalte (spaţiul e scump aici) ce adăpostesc cu precădere bănci, societăţi de asigurări şi mari companii internaţionale. Este centrul financiar. Parterul zgârie-norilor este, de cele mai multe ori, un hol mare cu lifturi. Dacă ai treabă cu cineva, trebuie să ştii dinainte adresa exactă: etaj, apartament. O clădire poate avea sute de firme, iar la parter nu scrie nimic. Seara, centrul este pustiu. El este înconjurat de o centură de construcţii modeste, din ce în ce mai modeste, pe măsură ce ne îndepărtăm. Ele aparţin vechiului oraş, din care numai centrul financiar s-a modernizat. După această centură apar adevăratele cartiere rezidenţiale unde şi-au construit locuinţe ce cu bani mai mulţi. Atunci când oraşul s-a mărit, au apărut alte zone de interes şi alte cartiere periferice sau rezidenţiale. Oraşul apare ca un ocean neinteresant, dar presărat cu insule interesante. Los Angeles este în mod particular extrem de extins. Partea de sud şi litoralul Oceanului Pacific sunt excepţii de la regulă pentru că sunt omogen frumoase. Sudul în special este construit pe principii moderne: străzi trasate mai întâi pe planşetă şi apoi pe teren, spaţii verzi stropite zilnic, case familiale bine îngrijite. Centrul mai are aici o particularitate amuzantă: este situat pe o colină, deci este mai sus decât zona limitrofă, ceea ce este în contradicţie cu denumirea down-town, care înseamnă oraşul de jos. Deci oraşul de jos este sus. Înfăţişarea lui este diferită pe parcursul unei săptămâni; dacă în zilele de lucru este plin de viaţă şi elegant, în timpul sărbătorilor este pustiu, rece şi inospitalier.

Structura socială este şi ea diferită: în centru, "gulerele albe" sunt în marea lor majoritate albi, în timp ce zona vecină este populată cu precădere de mexicani şi asiatici. Este zona serviciilor (restaurante, hoteluri, etc.), iar în servicii lucrează cei mai mulţi imigranţi, în special în alimentaţia publică. Normele impuse de stat sunt deosebit de severe şi numai cei care nu au de ales se angajează în astfel de activităţi. În centura ce înconjoară down-town-ul, mai multe zone cu clădiri demolate, sau în curs de demolare, indică tendinţa de lărgire a centrului. Într-adevăr, centre de interes sau rezidenţiale pot fi oricâte, dar un centru financiar de talie mondială nu poate fi fărâmiţat, motiv pentru care se extinde cel gata format. Totuşi, faţă de dimensiunea

uriaşă a oraşului, centrul financiar din Los Angeles este minuscul pentru că este în exclusivitate. Cum am mai spus, după terminarea programului de lucru, se goleşte.

Bulevardul Santa Monica nu este decât o arteră de circulație, ce-i drept foarte lungă. Ea leagă centrul oraşului de litoralul Oceanului Pacific, dar rămâne doar o simplă arteră de circulație, o stradă cu aspect modest. Din ea se desprind căile de acces către diferite zone de interes, dar acestea nu se găsesc pe bulevard. Aspectul modest nu se schimbă nici măcar în apropierea litoralului, deşi magazinele de aici sunt magazine de lux. Ele vând automobile de lux, expuse în spații adăpostite. În interior, totul este frumos, dar din exterior, magazinul arată ca un depozit, ceea ce şi este în fond.

În sfârşit, am ajuns. De aici voi merge pe jos, pentru că pe străzile din zona care mă interesează nu circulă nici un mijloc de transport în comun. Plimbarea îmi prilejuieşte vederea din exterior a studiourilor Metro Golden Mayer. Arată bine, în sensul că toate construcțiile indică o firmă prosperă, dar aspectul este ceva între o întreprindere industrială şi o puşcărie. Ziduri masive împiedică orice privire. În zonă, pe lângă construcții terminate, multe altele sunt încă în lucru. Patru clădiri mari şi frumoase sunt deja construite, iar, în vecinătate, terenul este pregătit pentru altele. În curând, aici va fi un cartier modern şi foarte frumos.

Am ajuns la prima galerie de pe lista mea. Surpriză! Aici sunt aproape toate galeriile de pe listă! Pe o arie delimitată de patru străzi, mai multe clădiri, probabil foste depozite, au fost amenajate în galerii de artă. Toate sunt numai cu parter, mari, fără ziduri interioare şi cu uşi suficient de largi şi înalte pentru a permite accesul camioanelor cu mărfuri. Amenajarea constă în faptul că, pe zidurile din beton nefinisat, s-au montat bare din metal pentru atârnat tablouri, lămpi de iluminat şi unul sau mai multe şiruri de panouri, în funcție de dimensiunea halei, pentru a mări suprafața de expunere. Unele asemenea hangare au fost compartimentate prin panouri uşoare pentru a adăposti mai multe galerii mici. Acum îmi explic de ce eu le vedeam pe hartă aproape unele de altele. Adresele sunt ale străzilor vecine. În realitate, ele au aceeaşi adresă, formează un, să-i zicem, centru artistic, şi sunt înconjurate de un gard unic şi zdravăn pentru a uşura paza pe timpul nopții. Acum, în plină zi, eu sunt singurul vizitator, motiv pentru care mă simt oarecum stingher plimbându-mă printre depozitele-galerii. Toți ceilalți, fie că aparțin personalului administrativ, fie că sunt expozanți, stau în fața clădirilor şi se uită la mine ca la o curiozitate, sau, în grupuri de câte doi sau

trei, discută la o ceaşcă de cafea. Nu există nici un alt vizitator. (Vi-zi-tator e unul care vine în timpul zilei?)

Cum americanii nu fac nimic fără utilitate, se naşte întrebarea: care este utilitatea strângerii laolaltă a atâtor galerii, într-o zonă aproape izolată? În mod evident, scopul nu este vânzarea către publicul-vizitator, pentru că aici nu există vizitatori. Orice artist profesionist are nevoie însă să-şi treacă în curriculum-vitae câte o expoziție, cu comentarii ale criticilor de artă, publicitate, etc. Cota lui artistică, mai ales în marile oraşe, este evaluată în funcție de aceste notații. Fără ele, el nu există ca profesionist. Scopul expoziției nu este deci vânzarea imediată, ci formarea, consolidarea şi întreținerea unui nume, pentru că prețul tablourilor depinde de cotația numelui. De ce aici şi nu în centrul oraşului, sau măcar pe arterele principale, unde ar putea veni şi vizitatori? Pentru că aici este mai ieftin. Cum vânzarea imediată nu prezintă interes, de ce să plătească o chirie mai mare?

Calculul lor este perfect pentru ei, dar nu se potriveşte deloc cu interesele mele. Nu am intenția să mă stabilesc în USA - sunt prea bătrân pentru asta - şi, în cele câteva săptămâni cât îmi pot permite să stau aici, nu am nici o şansă să-mi fac un nume. Chiar dacă mi-aş dori, asta ar însemna mult timp şi o groază de bani pentru chirie, critici de artă, publicitate, etc. Nu am nici timp şi nici bani. Fie şi numai aducerea unui critic de artă costă enorm, iar dacă acesta este el însuşi unul modest, cheltuiala ar fi cu totul inutilă. Un nume se face în timp, punând cărămidă lângă cărămidă, cu tenacitate şi răbdare, timp de o viață. (Se poate şi mai repede, doar dacă o fac alții pentru tine.)

Iată încă un proiect care cade: nu ar fi de nici o utilitate să fac o expoziție aici. Fireşte, galerii mai sunt, chiar din cele în care aş putea să expun tablouri izolate, nu neapărat expoziții personale. Asta înseamnă noi drumuri, noi căutări, dar adevărul este că acum nu mai am suficiente tablouri care să mă reprezinte. Pe de o parte, câteva din cele mai bune dintre cele cu care venisem fie că le-am lăsat în galeria din Fort Lauderdale, fie că sunt date pe la prietenii care au avut amabilitatea să mă găzduiască. Pe de altă parte, nu am reuşit să pictez în timpul excursiei decât mult prea puțin. De ce n-am pictat? Asta e o altă poveste. Încerc oare să mă justific? Nu, nu sunt justificări pentru că ele nu duc la cauze; sunt doar realități de care trebuie să țin seama. La cauze nu am chef să mă gândesc acum. O voi face altă dată, când probabil că va trebui să mă recunosc învins. Acum trebuie să văd care este cea mai bună soluție pentru momentul de față. Să umblu cu

lucrări neconvingătoare ar fi de-a dreptul dăunător. În consecință, aşteptarea în Los Angeles pare a fi fără rost. Altă soluție ar fi să mă apuc serios de pictat, dar se pune problema unde voi locui. Nu-mi pot permite să stau la hotel. Hotelurile, chiar cele mai modeste, sunt prea scumpe pentru punga mea. Eric nu mă poate găzdui pentru că nu are unde. La familia Urso, în nordul Californiei, aş putea sta o săptămână, două, dar numai după ce Marlene se va întoarce acasă; acum e plecată. Asta înseamnă încă zece zile de cheltuială prin hoteluri. Ce capodopere voi face eu acolo în timp scurt şi în condiții de stres e greu de ştiut acum. Iar după ce le voi picta, urmează să consum alt timp, cu alte speranțe privind vandabilitatea lucrărilor mele. Posibil, dar incert, mai precis neconvingător. Se pare că singura soluție rezonabilă este să-mi recunosc înfrângerea şi să-mi îndrept privirea spre casă. De acolo voi putea să pregătesc lucrurile mai bine, insistând pe Internet sau poate o altă vizită, mai bine pregătită. Oare? Nu cumva am obosit? Se prea poate! Deocamdată trebuie să mă îndrept către hotel, pentru că ziua se apropie de sfârşit.

¤

Din nou în autobuz, pe acelaşi bulevard Santa Monica. De data aceasta cel puțin autobuzul este într-o stare tehnică mai bună decât cel de ieri. În fața mea o tipă de aproximativ 35 de ani, foarte grasă, ce-şi tine poşeta între picioarele larg desfăcute, mestecă o gumă din care face balonaşe pe care le pocneşte apoi cu un zgomot puternic. Nu închide gura nici când vorbeşte, astfel că emite doar vocale. Consoanele sunt subînțelese. Părul blond îl ține ridicat cu opt pieptănaşe din plastic, fiecare de altă culoare. Poartă ochelari de soare cu rame roz şi brațe vernil. Şi la dus am avut parte de o alta şi mai grasă care clefăia infernal o acadea. Aceasta ține de concepția americană despre libertate. Tipa cu guma este însoțită de un bărbat față de care epitetul de aschimodie ar desemna un atlet. Este numai piele şi os.

Mulți bărbați poartă şepci pe care scrie VIP (Very Important Person), într-un evident dezacord cu situația lor socială reală. Este oare aceasta o dovadă de simț al umorului? Inutil să spun că pe şepcile persoanelor cu adevărat importante nu scrie niciodată VIP.

Nivelul social, sau mai curând intelectual, al americancelor poate fi evaluat în kilograme, deci cântărit pe cântar. Afluența imigranților din toate colțurile lumii face ca produsele alimentare să fie foarte diverse şi apetisante. E greu să rezişti atâtor bunătăți şi, mai ales, nu trebuie să te osteneşti să le

prepari. Efectul se vede în cantitatea de grăsime suplimentară depusă în special pe şoldurile femeilor. De ce femeile se îngraşă mai mult decât bărbații nu ştiu, dar aşa e. Femeile mai rafinate ştiu şi pot să se abțină, pentru că au voința necesară. Un intelectual este prin excelență un om cu voința şi perseverența necesare atingerii unor obiective pe termen lung. Acest exercițiu el îl deprinde de mic, când învață să citească literă după literă, cuvânt după cuvânt, pentru a desluşi înțelesul unei fraze şi, mai apoi, frază după frază, şi carte după carte pentru a dobândi un plus de cunoaştere. Educația voinței odată însuşită este mai uşor de aplicat şi în alte obiective, de importanță mai mică, cum ar fi alimentația rezonabilă.

Negresele sunt de multe ori mai frumoase decât albele, dar se îngraşă şi ele repede. Chiar puțin mai devreme a plecat una de lângă mine, nu prea înaltă, despre care n-aş putea spune că e grasă, pentru că are talie, dar fundul ei e ca un balon. În privința greutății cel mai bine stau asiaticele, apoi mexicancele şi la urmă de tot americancele albe. Aşa văd ele libertatea; libertatea de a se îngrăşa peste măsură. N-aş vrea să fiu răutăcios cu americanii, dar mai există câteva căi de manifestare a sentimentului lor de libertate în contradicție cu normele europene. Printre altele sughițul, ori de câte ori le vine, însoțit sau nu de o scuză mult prea formală, şi râgâitul întotdeauna fără scuze.

Mi-am adus aminte că, atunci când am vizitat partea de nord a Californiei, m-a amuzat şi mi-a plăcut ideea cuiva de a-şi monta în fața casei un plug vechi pe post de monument decorativ. El nu se afla într-o zonă agricolă. Dovedea prin asta nu numai prețuire, ci chiar iubire pentru muncă în general şi pentru munca câmpului în special. Tot acolo mi-am dat seama de profunzimea convingerii lor în valoarea lucrului bine făcut. Ken, soțul Marlenei, dorea să toarne zece sau unsprezece trepte din beton în jurul casei, deşi el are cu totul altă profesiune. Spre surpriza mea, nu le-a turnat pe toate deodată, ci numai cinci. Mi-am dat seama în aceeaşi zi de ce: toată după amiaza a sclivisit cele cinci trepte astfel ca rezultatul să fie fără cusur. Într-adevăr, mă uitam a doua zi, nici nu-mi venea să cred că sunt făcute din beton. Păreau din plastic turnat în fabrică de vreo maşină. Mi-am amintit atunci că văzusem şi prin alte părți asemenea lucrări, despre care credeam că sunt realizate de maşini. Nu, erau făcute cu mâna, dar cu mâna cuiva care-şi iubeşte munca. Dacă ar fi turnat toate treptele, nu ar fi avut suficient timp pentru a le finisa cu aceeaşi migală.

Un exemplu asemănător mi l-a furnizat Mike, un prieten de-al lor, care a avut amabilitatea ca într-o duminică să mă ia cu el într-o plimbare cu cele

două caiace ale lui pe Silver Lake, un lac glaciar din munții Siera Nevada. Era una dintre pasiunile lui şi prezența mea a fost pentru el un pretext, sau o motivație suplimentară pentru o excursie pe care şi-o dorea oricum. Eu i-am fost recunoscător pentru oportunitatea oferită mie. Surpriza a venit la sfârşitul zilei. Pentru că eu îi spusesem că aş vrea să-mi confecționez un cadru pentru întins un tablou, s-a oferit să-mi facă el unul. Am descoperit astfel că îşi transformase jumătatea lui de garaj într-un adevărat atelier de tâmplărie. (Asupra jumătății soției nu avea autoritatea necesară.) Pentru că planul lui inițial, de a confecționa cadrul din cele câteva şipci pe care miza, s-a dovedit ne-lucrativ, s-a înfuriat şi a tăiat dintr-un buştean o scândură, din care a decupat scândurele din ce în ce mai mici, până la dimensiunile necesare. În mai puțin de o oră, am avut un cadru mai bine executat şi finisat decât cea mai bună ramă făcută acasă de către profesionişti. Mike este polițist, iar soția lui contabilă. Totul se întâmpla în El Dorado, deci acolo unde au năvălit europenii în căutarea aurului. Goana după aur a durat puțin. Urmaşii aventurierilor din secolul trecut sunt astăzi oamenii cei mai serioşi pe care i-am cunoscut, cel puțin atunci când e vorba de muncă.

Îmi vine acum în minte un alt exemplu care mi-a atras atenția cândva. Întâmplarea s-a petrecut la Viena. Asta ca să nu se fixeze idea că numai americanii ştiu să muncească. Un muncitor săpa un şanț în betonul trotuarului, în vederea introducerii unui cablu electric. Pe lângă ciocanul pneumatic avea o măturică, un făraş şi un vas în care, după fiecare douăzeci de centimetri colecta betonul spart. Simplu, nu?

Am şi un exemplu din România. O familie prietenă şi-a montat de curând în casă instalație de încălzire centrală, apelând la o societate particulară. La două sau trei săptămâni după ce i s-au făcut măsurătorile, o echipă de patru lucrători a venit cu toate componentele instalației pregătite, țevile gata tăiate la dimensiune şi vopsite, componente pe care doar le-au montat în câteva ore, fără sudură. Pentru perforarea zidurilor, au folosit un burghiu foarte lung şi un făraş pentru colectarea prafului. Spălatul ceştilor de cafea după vizita lor a reclamat mai multă muncă decât curățenia casei. Nu s-a întâmplat pe Marte, ci în România, ca dovadă că se poate. Dar nu se întâmplă însă întotdeauna şi peste tot. Cam asta mi se pare mie a fi deosebirea esențială între o țară dezvoltată şi una mai puțin dezvoltată: în țările dezvoltate se munceşte mai bine, adică mai conştiincios.

¤

Dintre recepționerii hotelului, numai americanul este amabil; chinezii parcă fac totul în silă. Nu pot să etichetez exact atitudinea lor, dar constatarea nu este singulară; în excursia precedentă, am stat la un hotel administrat de chinezi în New York şi nu au fost deloc amabili. Atunci când chinezii sunt stăpâni pe situație, devin refractari față de restul societății, uneori chiar necinstiți, iar în interiorul grupului lor acționează după principii mafiote. Tot atunci, ca un exemplu de incorectitudine, şoferul taxiului ce m-a dus la aeroport mi-a propus să nu înregistreze pe ceas kilometrajul parcurs. Începusem deja să mă simt ca în România. Dacă mă gândesc că ceea ce numim noi comunism a fost o societate de tip asiatic, impusă nouă de către ruşi, influențați la rândul lor de către asiatici, atunci cred că încep să înțeleg ceva din modul de gândire al asiaticilor şi, ca o consecință, ce ni s-a întâmplat nouă de fapt.

Dar să revin în actualitate. I-am cerut recepționerului să se informeze pentru mine la stația Greyhound când am autobuz pentru Dallas. Este obligația lui. După ce s-a străduit un timp, pentru că nu reuşea, mi-a sugerat să merg eu la stație să mă informez direct. Sugestia era ridicolă; ar fi însemnat că pierd o jumătate de zi pentru asta. Ce-i drept, la telefon răspunde un robot, destul de greu de prins, iar pentru a ajunge la informația dorită trebuie să răspunzi prin numere la un şir lung de întrebări, cu multe şanse să greşeşti pentru că întrebările vizează direcții marcate prin localități, unele dintre ele mărunte şi relativ puțin cunoscute de către străini. În cele din urmă s-a mai străduit puțin şi a reuşit.

În hotel mă surprinde calitatea extrem de slabă a televizoarelor. Cel puțin cel la care se uita azi un recepționer era o rablă cum n-am văzut nici în România. Imaginea abia se ghicea printre "pureci", iar zgomotul de fond era de nesuportat. Dacă ar fi fost adus din China, ar fi fost cu siguranță incomparabil mai bun. Aici suntem în țara în care aparatele electronice sunt mai ieftine decât apa. De ce televizoarele din hotel sunt atât de proaste, rămâne un mister!

Vorbind despre televizor, trebuie să remarc că reclamele sunt mult mai bine lucrate decât filmele. Iată unde duce dominația comerțului. Şi eu mă întrebam care este viitorul picturii.

Mă gândesc să fac o colecție de idei stupide. Iată una: când telefonul agenției TAROM din New York este ocupat, răspunde un robot care te anunță că telefonul este ocupat. Bineînțeles că asta costă, şi dacă o faci din Los Angeles, costă chiar mult. Să nu se mai spună că inteligența românească n-a ajuns peste hotare. Ce să mai spun că după ce, în sfârşit l-

am prins, o voce aspră mi-a ordonat să aştept pentru că tocmai vorbeşte la alt telefon. Când a revenit, mi-a spus să sun mai târziu fiindcă în acel moment era ocupată. Mai bine nu răspundea. Pila care a numit-o acolo putea să-i plătească şederea la New York şi fără să facă nimic, deoarece oricum nu era bună de nimic.

¤

În Los Angeles fiind, fac deseori comparații cu Albuquerque. Ambele au ca element comun vecinătatea cu Mexicul şi implicit prezența mexicanilor. Diferențele sunt însă foarte mari. Deşi statul New Mexic a intrat în Uniune abia în 1912, deci cu 62 de ani mai târziu decât California (1850), în Albuquerque mexicanii sunt perfect asimilați, iar engleza care se vorbeşte aici este poate că cea mai curată din tot sudul Statelor Unite. În Los Angeles, mulți mexicani abia dacă ştiu englezeşte. Pe lângă ei mai sunt asiaticii, în număr foarte mare, astfel că imaginea generală este de Turnul Babel. Cred că explicația constă în dimensiunea diferită a celor două oraşe, precum şi natura activităților lor principale. Albuquerque este un oraş aproape nou, dacă avem în vedere dezvoltarea lui explozivă din ultimii ani. În New Mexico s-au făcut primele experiențe atomice şi aici cercetarea militară americană s-a dezvoltat mai mult ca în alte părți. Nu se mai fac astăzi experiențe nucleare, dar s-a creat şi se dezvoltă continuu o puternică bază de cercetare. Ea atrage specialişti de înaltă clasă, intelectuali care trăiesc decent, fără zgomotul vedetelor de cinema. California are, de asemenea, o puternică bază de cercetare, dar Los Angeles este mult mai mult decât atât. El este capitala filmului şi, datorită renumelui, a atras un mare număr de oameni de multe alte ocupații, sau fără de ele. El este o aglomerație urbană imensă care, ca orice aglomerație, are nevoie de o uriaşă armată de lucrători în sfera serviciilor. Aici, în această sferă, mexicanii şi asiaticii sunt majoritari. Într-un restaurant sau hotel, personalul este omogen în privința naționalității, astfel că ei vorbesc între ei limba lor maternă. Unii dintre ei sunt abia veniți şi, dacă nu vor rezista, se vor întoarce acasă. Doar la interfața cu clienții au câțiva reprezentați care ştiu engleza. Interesul lor pentru engleză este scăzut fiindcă vorbesc între ei limba maternă, dar şi datorită nivelului lor intelectual foarte limitat.

Interesantă şi relevantă este constatarea unui sondaj de opinie, generat de ideea unui politician de a se organiza o universitate în limba spaniolă. Rezultatul a fost un categoric NU pentru că ei toți doresc să se integreze în Statele Unite, ceea ce presupune însuşirea limbii şi culturii

americane, iar cei mai dotați dintre ei chiar şi fac acest lucru. Spaniola şi celelalte limbi vorbite aici aparțin ignoranților. Ele sunt limbi de interior, cel mult de cartier, ca să nu zic de mahala. Un intelectual, vorbitor numai de asemenea limbi, n-ar putea fi un adevărat intelectual pentru că mediul şi sursele de informare nu sunt corespunzătoare. Orice universitate străină ar fi o utopie. În final, inițiatorul acestei idei şi-a pierdut propria sa credibilitate, fiindcă a dovedit că nu urmărea interesul real al americanilor de limbă spaniolă - care doresc să se integreze, nu să se separe - ci urmărea doar câştigarea popularității lui personale, în vederea unor alegeri viitoare ce tocmai băteau la uşă.

¤

Este Luni şi americanii serbează azi "Columbus Day", ziua descoperirii Americii: 12 Octombrie 1492. Nu este chiar o sărbătoare națională, oamenii sunt destul de indiferenți, dar instituțiile statului nu lucrează şi asta mă deranjează pe mine pentru că tocmai astăzi îmi planificasem să transmit câteva mesaje pe poşta electronică. Cum Biblioteca Publică este închisă, planul meu a eşuat, aşa că fac o plimbare prin down-town.

Da, bibliotecile publice din Statele Unite pun gratuit la dispoziția cetățenilor calculatoare la care se poate lucra pe Internet. Bineînțeles că cei mai mulți lucrează acasă, dar pentru cei ce nu au asemenea posibilități, biblioteca publică este o soluție excelentă. Gratis! Am utilizat şi eu această facilitate chiar aici, în Los Angeles, a doua zi după ce am sosit. De aici am citit mesajele ce le primisem prin poşta electronică şi am expediat altele. Aş fi dorit ca acum, înainte de plecare, să trimit ultimele mesaje, pentru că nu ştiu când şi de unde voi mai avea ocazia s-o fac. Hotelurile mari oferă şi ele acces la Internet, dar eu le caut pe cele mai ieftine.

In down-town este atmosfera obişnuită a unei zile de lucru. Băncile şi societățile internaționale nu țin seama de sărbătorile locale. Cămaşa albă sau oricum, dar deschisă la culoare, şi cravata sunt nelipsite, iar pentru femei, taiorul este uzual. Astăzi fiind luni, toate strălucesc de curățenie. Nu vreau să spun că în celelalte zile umblă cu lenjeria murdară, dar luni prin excelență toate lucrurile sunt curate şi oamenii odihniți. Cât despre sâmbăta şi duminica, acestea sunt zile de blue-jeans; costumul elegant ar fi cel mai nepotrivit cu putință.

Se spune că ce faci la începutul săptămânii, anului, etc., vei face toată săptămâna, anul, etc. Din acest motiv, există la noi superstiția că lunea nu trebuie să speli rufe sau să faci alte lucruri neplăcute. Lunea devine astfel

un fel de sărbătoare a leneşilor. Şi apoi, dacă n-ai început un lucru de luni, de ce să-l mai începi mai târziu? Anglo-saxonii au rezolvat dilema simplu: la ei săptămâna începe cu duminica. Luni este deja a doua zi a săptămânii şi prima zi de muncă adevărată.

Spuneam că, la lucru, toți sunt zâmbitori şi bine dispuşi. Chiar la sfârşitul programului par a fi odihniți. Ar fi fals să credem că toți sunt oameni de afaceri importanți sau mari bancheri. Dimpotrivă, marea majoritate sunt mici funcționari, operatori la calculatoare, sau chiar mult mai puțin. O dovedeşte şi vârsta lor, rareori peste 40 de ani. Marii granguri probabil că nici nu pot fi văzuți în afara clădirilor din care ies şi intră în limuzine. Şi atunci, de unde zâmbetul şi buna dispoziție pe fețele unor conțopişti? Zâmbetul face parte din ținuta de serviciu, alături de cravată. Buna dispoziție poate fi un reflex dobândit, dar poate fi explicat şi ca urmare a unui climat de stabilitate, unde fiecare are locul lui, potrivit posibilităților lui şi unde, dacă îşi vede de treabă, nu poate avea mari surprize. În marea lor majoritate sunt albi. Asiaticii şi negri sunt rarisimi. Aceştia sunt majoritari în zona serviciilor, deci dincolo de downtown.

Datorită colinei pe care se află şi a diferenței de nivel dintre partea cea mai de jos şi cea mai de sus din downtown, urbaniştii locali au amenajat aici un spațiu cu trepte foarte bine realizat, pe care l-am remarcat de data trecută şi mi-a făcut plăcere să-l revăd. Mi se pare şi azi la fel de frumos, poate chiar mai plăcut, deşi acum sunt poate un pic trist fiindcă se apropie ziua plecării. Atunci era momentul descoperirii, acum este cel al despărțirii, iar plecarea este întotdeauna puțin tristă, mai ales că, dat fiind distanța, nu ştiu dacă voi mai revedea vreodată aceste trepte.

Spuneam mai demult că M, care vine de la Metro, care vine de la metropolitan, nu înseamnă metrou. Pentru ca să încurce şi mai bine lucrurile, restaurantul din apropierea hotelului meu se numeşte "Subway", adică tocmai ceea ce dicționarul român-englez recomandă pentru metrou în engleza americană. Culmea este că Subway nu este un restaurant oarecare; el face parte dintr-o rețea de restaurante răspândită pe întreg teritoriul Statelor Unite. Numele vrea să sugereze că serviciile lor se află "în drum", "la îndemână", gata oricând să ne satisfacă dorințele. Cum majoritatea americanilor nu au de-a face cu metroul, pentru simplul motiv că el nu există decât în puține oraşe, subway este mult mai cunoscut ca restaurant şi nu ca metrou.

Uşile magazinelor au de cele mai multe ori bare în loc de broaşte cu clanțe. Dacă bara este orizontală, trebuie să împingi; dacă e verticală trebuie

să tragi. Uşile batante bineînţeles că funcţionează oricum, dar acţionarea lor invers decât uzual denotă o persoană cu reflexele neformate.

Mai mult decât surprinzător a fost să găsesc în plin centru un atelier de reparat încălţăminte. N-am mai văzut aşa ceva pe tot cuprinsul Statelor Unite, nici măcar în satele indiene, deşi sunt convins că acolo ele există, dar nu la vedere.

În vecinătatea hotelului în care stau există un mall elegant. Nu este deosebit de mare dar e scump. Afirmam cândva că în USA, ca şi în Rusia, totul trebuie să fie mare; iată ceva ce nu e: scările rulante. La noi, ele au lăţimea necesară pentru trecerea unei persoane şi jumătate. Ei au apreciat că o persoană este suficient, astfel că le-au construit mai înguste.

Ca în mai toate oraşele americane, baruri în care să se vândă băuturi alcoolice sunt extrem de rare. Cârciumi nu există. Contrar ideilor noastre preconcepute, dar false, americanii nu beau. Ar fi şi imposibil fiindcă ei folosesc automobilul permanent, deci nu şi-ar putea permite decât seara, înainte de culcare. Şi atunci, pentru ce s-o mai faci? Pentru că, înainte de plecare aş fi dorit să beau un whisky, cu greutate am găsit un bar în down-town unde, pentru trei dolari, am primit ceva mai mult de un degetar de whisky într-un pahar de formă cilindrică la exterior şi de con răsturnat la interior, cu pereţi probabil anti-glonţ, judecând după grosime. Apropo, cred că am mai spus asta, "whiskyyyy" este un bun înlocuitor pentru "cheese" (brânză), englezescul pentru "zâmbiţi, vă rog!" Pe lângă faptul că forţează buzele să simuleze un zâmbet, chiar îl provoacă în mod natural.

In ciuda patriotismului lor, americanii recunosc că rafinamentul aparţine Europei. De cele mai multe ori, mai ales în straturile inferioare ale societăţii, bravează şi se străduiesc să nu lase să se vadă această idee. La o privire mai atentă însă fondul devine vizibil. Aici spre exemplu, în Los Angeles, unde influenţa spaniolă este puternică, reclamele ce vor să sugereze nobleţe sau tradiţie fac apel la limba spaniolă. Boutique, care vine din franceză şi înseamnă mic magazin, are în Statele Unite înţeles de magazin cu articole de lux, deoarece orice este franţuzesc este de lux. Ideea că cineva are cunoştinţe de limba franceză îl plasează automat în sferele cele mai înalte ale intelectualităţii, este un om rafinat şi cu bun gust. Devin de-a dreptul înduioşători atunci când pronunţă cuvântul Chevrolet, închipuindu-şi că trebuie pronunţat franţuzeşte, deşi el desemnează o marcă americană de automobile. Nu se întâmplă acelaşi lucru cu limba, obiectele şi ideile englezeşti. Tot ceea ce este britanic îi irită.

Am cumpărat două baterii pentru un calculator de buzunar. Doream asta pentru că îl am de mult timp, m-am obişnuit cu el fiindcă are şi ceas deşteptător cu 12 melodii diferite. Cu preţul bateriilor însă puteam cumpăra două calculatoare cu baterii cu tot, e drept fără ceas. Ăsta e comerţul!

Arizona, Texas

M-am hotărât ca drumul de întoarcere până la New York să-l parcurg cu autobuzele Greyhound, trecând prin Dallas. Pentru Dallas am două motive: în primul rând încă nu l-am vizitat şi apoi, fiind toamnă, prefer sudul pentru a prelungi puţin plăcerea zilelor călduroase de aici, înainte de lunga iarnă friguroasă din Braşov. Oare de ce ne rămân în minte numai titluri ca "Lunga vară fierbinte" sau "Iarba verde de acasă" şi nu ceva de genul "Lapoviţa noastră dragă" sau "Valsând pe poleiul şoselei"? Tendinţa oamenilor de evadare din realitate este evidentă, dar n-ar fi mai bine să luăm lucrurile aşa cum sunt? (Chiar şi religia este o fugă din realitate)

Cât despre drumul cu autobuzul, el rămâne cea mai bună soluţie pentru mine. Avionul este şi scump şi nefolositor; nu se face turism privind din avion. Cât despre tren, pe acesta l-am experimentat data trecută. Este extrem de obositor să stai trei zile pe aceeaşi canapea, oricât de confortabilă ar fi. Autobuzul, în schimb, are opriri dese în timpul cărora poţi să te mişti puţin, poţi conversa, pasagerii se schimbă des, uneori poţi chiar să vizitezi împrejurimile. Ca un argument în plus, în sud nu există posibilitatea călătoriei cu trenul. În general, în Statele Unite trenul este extrem de puţin folosit, mai ales pentru transportul de persoane. Pentru mărfuri, şoselele excelente şi camioanele (tot excelente) care transportă marfa rapid şi direct, fără transbordări intermediare, fac aproape inutilă calea ferată. Ea, calea ferată, rămâne folositoare doar pentru distanţe foarte lungi şi atunci când timpul nu este important, pentru că durata este mai mare. În ceea ce priveşte transportul de persoane, trebuiesc făcute două observaţii importante. Prima este aceea că, împotriva aparenţelor, americanul obişnuit nu circulă pe distanţe mari aproape deloc. Pe distanţe mici circulă extrem de mult, dar cu automobilul propriu. Cei foarte puţini obligaţi să circule pe distanţe mari, de regulă în interes de serviciu, o fac cu avionul, pentru că timpul lor este preţios. Trenul rămâne astfel fără solicitanţi. Îmi amintesc gara din Los Angeles, când am plecat data trecută; era aproape pustie. Atât de pustie, încât la început m-am întrebat dacă nu cumva am greşit locul. Atunci, călătoria s-a desfăşurat într-o atmosferă civilizată între Los Angeles

şi Chicago, mai civilizată decât cu autobuzul, dar a devenit infectă între Chicago şi New York. Despre această ultimă porţiune, pot spune că a fost cea mai neplăcută călătorie ce am efectuat-o vreodată în Statele Unite, cu singura consolare că peisajul de toamnă târzie era foarte frumos printre dealurile presărate cu reşedinţele luxoase ale "navetiştilor în limuzine". Altfel, trenul este un mijloc de transport civilizat. În afara vagoanelor uzuale, el mai are în plus un vagon de privit. Acesta este un vagon comun, oricine poate intra, deci locurile nu sunt rezervate anticipat. Are ferestre de la un capăt la celălalt şi scaune rabatabile, astfel că, în timpul zilei, peisajul poate fi admirat pe ambele laturi. În timpul nopţii, se transformă într-o sală de cinematograf; pe un televizor suficient de mare rulează continuu filme.

Taximetristul care m-a dus de la hotel la autogară era un sirian care ştia câte ceva despre România pentru că, atunci când fusese elev în Siria, a dat mâna cu Ceauşescu şi Tito, cu ocazia vizitelor oficiale ale acestora în ţara lui.

Deci, am plecat din Los Angeles. Suntem pe autostradă, iar direcţia este Dallas. Cred că este pentru prima dată când autobuzul pleacă la timp. De obicei întârzie măcar puţin, dacă nu mai mult. Pentru început sunt foarte puţini călători, mai exact 12, faţă de capacitatea maximă de 55 locuri a autobuzelor Greyhound. Oraşul este variat; alternează cartiere de locuinţe modeste cu altele elegante, zone comerciale, industriale şi mai ales depozite. Peste tot, de-a lungul şoselelor, în localităţi şi în afara lor, se întâlnesc nenumărate depozite. S-ar putea afirma că Statele Unite este o ţară a depozitelor; a depozitelor şi a parcărilor. După o oră şi două zeci şi cinci de minute de la plecare, apare prima suprafaţă de teren neconstruită. În sfârşit, suntem în afara localităţii. Nu pentru mult timp şi nu complet. După o foarte mică porţiune de spaţii construite în alternanţă cu mici terenuri libere urmează Riverside, un oraş aproape lipit de Los Angeles.

La plecare era o uşoară pâclă care, cu timpul, s-a accentuat. După ieşirea din Riverside, ieşire relativă pentru că nu se ştie niciodată unde se termină o localitate şi începe o alta, deci după Riverside pâcla a început să se ridice. Ceea ce nu ştiu este dacă pâcla provine din motive atmosferice naturale, sau este stimulată de poluare, pentru că, depărtându-ne de ocean, poluarea este din ce în ce mai evidentă. Între timp s-au urcat mai mulţi negri. Printre ei, unul are rol de bulibaşă. Îşi arogă funcţii organizatorice cu multă autoritate şi energie. Din fericire, după ce s-a asigurat că membrii trupei lui s-au aşezat bine pe scaune, el coboară.

Aici este uzuală expresia "țară cu unul, două, sau patru anotimpuri". California este considerată cu două anotimpuri, în timp ce statele din nord, Minnesota, Wisconsin, chiar New York, au patru anotimpuri. Mă gândesc că pentru Braşov ar trebui adoptată expresia de țară cu trei anotimpuri: iarnă, ploile de primăvară şi toamnă.

Şi aici, ca în tot sudul, existența vegetației indică o zonă rezidențială. Explicația este simplă: ne aflăm în deşert. Numai vegetația bine întreținută, stropită aproape zilnic poate rezista. Casele, cu cât sunt mai luxoase, cu atât se văd mai puțin pentru că sunt ascunse de vegetație. Eleganța se etalează tocmai prin grija cu care se întreține vegetația din jurul casei.

După mai bine de două ore de mers putem spune că am ieşit din aria construită şi intrăm printre munți. Crestele lor sunt golaşe.

Iată un peisaj inedit. Adevărate păduri acoperă înălțimile, dar în locul copacilor sunt mii de stâlpi, fiecare cu câte o elice cocoțată pe vârf. Sunt păduri după păduri de asemenea construcții uşoare. Hotărât lucru, când americanii îşi propun să facă ceva, atunci îl fac, nu se încurcă. Transformarea energiei eoliene în energie electrică n-a fost aici o experiență de laborator. Nu ştiu care este eficiența ei economică, dar realizarea este impresionantă prin dimensiunea ei. Dealuri întregi sunt acoperite de aceste elice şi cred că la asemenea proporții investiția este rentabilă.

Indio este o localitate. Aerul este uscat, şi arde. Sunt 90 de grade Fahrenheit, adică aproximativ 32 de grade Celsius, la ora 14 şi jumătate, în 13 Octombrie 1998. Şi 13 şi marți!!

Cu timpul, vegetația din deşert, aşa puțină cum e, începe să-ți placă probabil tocmai pentru că este puțină. Fiecare plantă are farmecul ei, iar atunci când afli una nouă, te bucuri ca de o mare descoperire.

Într-o parcare, dintr-un camion imens, în locul unui mascul feroce, aşa cum îmi imaginam că ar trebui să fie şoferul, a coborât o femeie de circa 30 de ani şi nu mai mult de 50 de kilograme. Tot ea s-a urcat şi a plecat singură, după ce a cumpărat un sandwich.

Apusul de soare este într-adevăr deosebit în deşert. Dacă există un voal de nori, ei capătă un contur din ce în ce mai pronunțat şi se colorează până aproape de roşu. Tot aerul capătă o nuanță roz, în special în Arizona şi New Mexico, unde pământul este roşiatic.

Pentru "da" aproape fiecare limbă are expresia ei proprie: da, yes, oui, si, etc. "Nu", sau cel puțin "n", este în schimb universal.

Phoenix este capitala statului Arizona. Zona e aridă dar oraşul cred că e drăguț.

Din Phoenix, autobuzul este aproape plin. Printre alţii, o negresă înaltă, de vreo 35-40 de ani, poartă şort, un sutien-tricou, ambele albe, pantofi eleganţi cu toc înalt şi subţire, iar în rest multă piele. Ce-i drept, este foarte apetisantă, dar arată ca o patroană de bordel, deşi cred că nu e. Altfel, e drăguţă şi amabilă.

În timpul opririlor mai lungi, pe care autobuzul le face cam la patru ore, toată lumea se repede la restaurantele McDonald's. În parcarea în care mă aflu acum, pot vedea încă cinci restaurante de diferite categorii şi se ghicesc altele nu departe. Toată lumea care a coborât din autobuz s-a repezit însă la McDonald's, fără să acorde nici cea mai mică atenţie celorlalte, deşi oferta este amplă şi, mai ales, diversă. De ce? Nu este nici cel mai bun, nici cel mai ieftin, ba chiar plictisitor cu acelaşi meniu cam prea limitat. Dar tocmai pentru că ştii exact ce găseşti şi cât costă, dacă nu ai timp sau chef să testezi altceva, apelezi la ceea ce este cunoscut dinainte. Iată cum uniformizarea, atât de plictisitoare şi hulită în general, poate fi avantajoasă. Şi ea este avantajoasă nu numai pentru consumatori, dar mai ales pentru comercianţi. Succesul este verificat. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu reţelele de motelurile Motel 6, Days Inn, etc. Nu mai vorbesc de reţeaua de autobuze Greyhound: toate autobuzele sunt la fel. Şoferii, mecanicii, în general oamenii sunt diferiţi, dar cu toţii se supun aceloraşi norme, astfel că sistemul, în ansamblul lui, funcţionează corelat. Libertatea este în detalii. Ansamblul este ordonat.

¤

Dacă în tehnică standardizarea vizează în special lucrurile mici, cum ar fi şuruburile care, prin asamblare, formează maşini complexe diferite, aici este invers. Oamenii sunt diferiţi, dar se încadrează într-un sistem unic de reguli. Din punctul de vedere al eficienţei, metoda este sigur avantajoasă. Din majoritatea celorlalte puncte de vedere, ea este dezavantajoasă. Cheia succesului constă în păstrarea echilibrului. E o măsură în toate. Ştim asta de la greci, nu-i aşa, ceea ce aici înseamnă că standardizarea, uniformizarea, este şi ea bună, dar cu măsură.

La noi, în afara tehnicienilor, care cunosc noţiunea de standardizare, dar o acceptă numai în tehnică, în societate, normele ne irită. Justificări există, ca peste tot, dar, la o evaluare globală, tendinţa noastră generală de a nu ne supune normelor este doar o dovadă de subdezvoltare. A crede în naivităţile despre spiritul nostru poetic sau inteligenţa tehnică românească în acţiune, ar însemna să ne ascundem după un deget mult prea mic.

O concluzie a acestei idei pare curioasă la prima vedere. Se invocă deseori, ca deosebire fundamentală dintre comunism şi capitalism, existenţa, sau non-existenţa, economiei centralizate. Împotriva faptului că noi am avut economie centralizată, normele nu au fost respectate, iar reţele de tipul McDonald's, Motel 6, Subway, etc., nu avem nici azi. Cauza probabilă a fost concepţia greşită din start. Ea a condus la reguli greşite, reguli ce nu puteau fi respectate pentru că sistemul, în ansamblul lui, nu era funcţional. Economia Statelor Unite nu este centralizată, dar au reţele centralizate ca McDonald's, Motel 6, Subway, etc. Şi-au construit deci reţele centralizate, dar cu măsură, şi mai ales funcţionale.

Am fost iniţial tentat să apreciez că americanii au păşit şi ei pe drumul "glorios" al comunismului. Chiar şi propaganda lor este jenant de asemănătoare cu cea sovietică din timpul lui Stalin. Dezvoltarea fără precedent a reţelelor de magazine şi servicii este nu numai o centralizare a economiei, dar ea îi elimină pe micii investitori. Toţi se plâng că nu pot face faţă concurenţei. Gândeam chiar că nici nu ştiu americanii cât de aproape sunt de comunism. Există însă această deosebire esenţială: simţul măsurii. Până acum ei au depăşit cu bine toate excesele prin care au trecut. Perioada McCarthy, numită şi cruciada anti-comunistă, au depăşit-o demult, ca şi evitarea monopolurilor, prin legile anti-trust. Se confirmă deci idea că democraţia nu este atât un sistem, cât o stare de echilibru. Ea există atât timp cât sistemul este menţinut în echilibru. Americanii şi, în general, occidentul au ştiut să facă acest lucru, în timp ce ruşii, cu stilul lor caracteristic, au "călcat în străchini" din prima şi până în ultima clipă.

¤

El Paso este la graniţa cu Mexicul. Nu am timp să-l vizitez acum, nici Mexicul şi nici El Paso. Data trecută am vizitat Mexicul preţ de o zi, în care am mers cu maşina aproape continuu. Am intrat prin Tijuana şi am parcurs un circuit în încercarea de a cuprinde cât mai mult.

Din nefericire pentru mexicani, vecinul mai bogat este mai repede o sursă de subdezvoltare decât una de bogăţie. În apropierea graniţei, aspectul Mexicului este jalnic, ceva între ladă de gunoi şi mahala. În mod evident, localnicii trăiesc de pe urma incursiunilor în statul vecin. Dar, cu cât distanţa faţă de frontieră este mai mare, aspectul se schimbă şi localnicii încep să aibă viaţa lor proprie. Din fericire pentru ei, Mexicul este o ţară mare. Diferenţa de latitudine între nordul şi sudul ţării este de 20 de grade, fată de 4 ale României, iar de la Tijuana până la extrema sudică sunt

aproximativ 3000 de kilometri. Mă întreb cum va arăta România ca vecină a Uniunii Europene.

Din excursia în Mexic îmi mai amintesc avertismentele cunoştinţelor mai experimentate privind alimentaţia. Cu toţii insistau să nu ne atingem de mâncarea din Mexic, dacă nu vrem să avem probleme digestive din cele mai serioase. Putem mânca aceleaşi mâncăruri, preparate tot de mexicani, dar în Statele Unite. Personal, nu eram convins, ba chiar eram hotărât să testez arta culinară mexicană la ea acasă, dar efectiv nu am găsit un local care să-mi inspire suficientă încredere. S-a dovedit încă odată că sistemul de supraveghere sanitară este cel care menţine standardul civilizaţiei americane, cel puţin din punctul de vedere al alimentaţiei publice.

Apropierea Mexicului îmi răscoleşte unele gânduri mai vechi despre cauzele evoluţiei atât de diferite dintre Statelor Unite şi Canada, pe de o parte şi America Latină, pe de altă parte. Nu pretind că deţin adevărul, încerc doar să găsesc explicaţii, fie şi numai pentru mine, şi mai ales pentru mine, deoarece nu argumentele politice mă pot convinge, ci explicaţiile psihologice, tocmai pentru că diferenţa profundă dintre nordul şi sudul de azi este o diferenţă de mentalitate.

Spania şi-a trimis armata şi misionarii catolici. Prea multă motivaţie nu puteau să aibă, pentru că ei înşişi erau doar supuşi ai regelui şi, ca orice funcţionar, erau mai mult sau mai puţin conştiincioşi. În ceea ce priveşte misiunea lor, aceasta era imorală din capul locului: au introdus sclavia, care fusese abolită în Europa de aproape 1000 de ani, şi propovăduiau religia Evului Mediu european în timp ce Europa însăşi se afla în plină Renaştere. Atunci când renunţau la rigorile impuse de guvernarea spaniolă, se amestecau cu localnicii, pentru că altă posibilitate nu aveau. Aşa se şi explică amestecul de rase de aici. Cu mici excepţii, în America Latină aproape nimeni nu e complet alb, negru sau indian. Toţi sunt amestecaţi în proporţii diferite. Aceste ţări s-au eliberat numai atunci când Spania a devenit prea slabă pentru a-şi mai putea susţine imperiul colonial. Reformele economice ulterioare, acolo unde s-au făcut, au fost lente şi ineficiente, pentru că noii conducători nu aveau clasa intelectuală necesară, iar corupţia este întotdeauna mai puternică la cei săraci. (Orice comparaţie cu reformele româneşti este liberă.)

Anglia, pe lângă armată, a trimis în America şi foarte mulţi, să le zicem oameni liberi. Culmea ironiei este că majoritatea acestora erau recrutaţi din straturile cele mai de jos ale societăţii dar, odată ajunşi acolo, ei erau realmente liberi să facă ce vor pe cont propriu şi nu ca supuşi. Armata îi

apăra doar. Ei erau chiar îndemnați să-şi ia soarta în propriile lor mâini. Încet, încet, aceşti oameni independenți au construit o țară cu o mentalitate nouă, iar transformările politice şi economice ulterioare au fost realizate de intelectuali remarcabili, adepți ai ideilor de libertate, şi nu de agitatori politici. Recordul îl deține Australia, fostă adevărată puşcărie in aer liber.

Suntem mereu îndemnați să credem că democrația s-a născut odată cu revoluția franceză din 1789. Această idee este valabilă numai din punct de vedere literar, pentru că aşa sunt ei, francezii, foarte buni la vorbe. Ea a fost însă realizată mult mai devreme în Anglia, ca democrație parlamentară, chiar dacă a menținut formal monarhia, şi pe deplin împlinită în America. Talleyrand însuşi era uluit să constate că Statele Unite făcuseră demult ceea ce ei abia intenționau şi au reuşit abia un secol mai târziu.

El Paso este un oraş important pentru poziția lui, cu o populație de circa jumătate de milion de oameni, şi o climă caldă şi uscată, deşi este situat la peste 1000 metri altitudine. Din drumul autobuzului nu se văd multe construcții impunătoare, dar un soi de centru cultural nou, cu clădiri moderne, arată că este prosper.

O pereche de asiatici, tineri şi drăguți, îmi atrag atenția prin îmbrăcăminte, dar mai ales prin limba, sau mai exact limbile pe care le folosesc. Într-o pauză i-am chestionat. Am aflat că el este fiul unui american în "vizită de lucru" prin Vietnam. La vârsta de cinci ani, tatăl său l-a adus în Statele Unite. Asta explică exagerările din ținuta lui vestimentară, provenite tocmai din dorința de a se americaniza cât mai mult. Soția este din Hong Kong şi a cules-o mai târziu, când a el însuşi a călătorit în Asia ca turist. Ea aproape că nu ştie limba engleză. El în schimb, în afară de vietnameză, mai vorbeşte cambodgiana, filipineza, chineza şi altele. În conversația cu ea, fiecare vorbeşte propria-i limbă maternă, pe care celălalt o înțelege, dar în care se exprimă mai puțin corect. După gustul meu, chinezeasca ei este mult mai melodioasă decât vietnameza lui. Surprinzătoare este calitatea foarte proastă a englezei lui, cu atât mai inexplicabilă cu cât el este vorbitor fluent al mai multor limbi. Este posibil ca venirea lui aici să fie de dată mai recentă decât cea afirmată de el.

De la El Paso suntem deja în Texas. Peisajul devine din ce în ce mai verde, pentru că ieşim din zona deşertului şi intrăm pe câmpiile fertile care fac faima Texas-ului tradițional. Petrolul a venit mai târziu.

Odessa, o localitate fără legătură cu Marea Neagră.

Middland. Este ora 1 şi 40. E cald, dar mai puțin decât era ieri la aceeaşi oră în Arizona.

Apar primele ogoare lucrate, deocamdată răzlețe. Deşertul lasă locul vegetației şi pământului cultivabil, dacă nu încă pe deplin cultivat. Mai convingător decât vegetația este praful. În deşert, pământul, atâta cât e - mai mult piatră sfărâmată - este bine fixat pe sol. Vântul nu-l mişcă. Aici, în schimb, la cea mai mică adiere, se stârnesc nori de praf. Trecerea vre-unei maşini pe drumuri colaterale sau pe câmp este marcată de un nor de praf vizibil de la mare distanță. Chiar acum, un turbion de praf, declanşat din senin, este purtat de vânt pe câmpul aproape perfect orizontal.

Din Los Angeles şi până acum, am schimbat patru şoferi, iar maşina a fost curățată de două ori. Până la Dallas vom mai schimba cel puțin încă un şofer, poate doi, iar maşina va mai fi curățată odată. Există maşini care merg de la Los Angeles până la New York, deci aproape 5000 de kilometri, schimbând doar şoferii. Pe traseu fac doar mici pauze de o jumătate de oră sau o oră, în care se curăță.

Ce înseamnă ideea că mă îndrept spre casă. Nu există nici un român în jurul meu şi nici n-am auzit cuvânt românesc de peste o lună dar acum, doar gândindu-mă că merg acasă, mi se pare că recunosc cuvinte româneşti în conversațiile celor din jur, chiar şi într-ale asiaticilor.

Apropierea unui mare oraş se anunță de departe. Oficial, Fort Worth este alt oraş, dar el este lipit de Dallas. Şi cu şi fără Fort Worth, Dallas este un oraş foarte mare. Grandoarea lui se impune de la distanță şi de la primul contact.

Aici, sugestia mea către şoferul taxiului de a mă duce la un motel modest de tip Motel 6 m-a costat, pentru că şoferul s-a dovedit a fi un negru nesimțit. M-a dus foarte departe, astfel că transportul a costat mai mult decât hotelul. A fost primul taximetrist care aştepta să ridic eu valizele din portbagajul maşinii. Drumurile mă vor costa serios - şi timp şi bani - în tot timpul cât voi sta aici. Este de presupus că în centru hotelurile sunt scumpe, dar un taximetrist corect, ştie unde să le găsească şi cele ieftine. În Las Vegas şi Los Angeles am avut noroc din acest punct de vedere. În Dallas, nu.

Dallas

Prima zi plină în Dallas s-a anunțat a fi rece şi cu vânt. A fost însă o alarmă falsă. Pe parcurs s-a încălzit chiar foarte tare. Centrul oraşului are mai multe clădiri mari, impunătoare, dar nu este nici el foarte mare. Practic, numai New York are prin Manhattan un centru nu mare, ci imens. Celelalte oraşe au în centru doar câteva clădiri înalte. Între acestea, Dallas poate fi considerat ca având un down-town relativ mare. Caracteristica lui nu este însă dimensiunea, ci originalitatea. Este chiar frumos. O frumusețe din sticlă şi aluminiu. Greu de spus dacă ceea ce îmi place are o valoare estetică reală sau este doar efectul noutății, dar îmi place. Se vede că oraşul are o puternică forță financiară. Nimic din ce se vede cu ochi de turist nu este texan. Totul este doar modern. Originalitatea şi modernitatea dau frumusețea Dallas-ului. Cum clădirile înalte nu pot fi fotografiate de aproape, sticla folosită aici pe scară mare îmi este de folos pentru că în ea se oglindesc clădirile vecine. Am făcut astfel mai multe fotografii vizând, în locul clădirii care mă interesa, imaginea ei oglindită în sticla clădirii de vizavi. Cred că dintre toate oraşele americane văzute de mine, Dallas are cel mai

modern centru. Avantajul Dallas-ului este faptul că au ştiut să folosească şi vegetația, nu numai betonul, sticla şi aluminiul.

Unul dintre cele mai ciudate lucruri ce mi s-a întâmplat aici a fost să beau o cafea foarte bună. Ciudățenia constă în faptul că, în Statele Unite, cafeaua obişnuită este o zeamă lungă ce se bea ca apa - sau în loc de apă - uneori cu cana de 1/4 litru. Locul se numeşte Renaissance Town.

Cele mai frecventate restaurante sunt cele de tip "fast food" (denumirea e deja cunoscută în România, nu-i aşa?), adică McDonald's, Subway, etc. Asta şi pentru că foarte multe persoane iau prânzul în oraş. În multe dintre aceste restaurante există anunțul "No loitering!", ceea ce înseamnă nu zăbovi, cu alte cuvinte, dacă ai mâncat, lasă locul altuia. În restaurantele mai simandicoase anunțul lipseşte, dar obiceiul se păstrează. Pierdutul timpului prin cârciumi nu este încurajat nici măcar de către cârciumar.

O clădire deosebită, un soi de centru de afaceri, are în jur câteva bazine cu apă, fântâni arteziene şi multă vegetație. Toate, oglindite în sticla construcției crează efecte inedite, foarte frumoase. Şi aici, mare parte din activitate se desfăşoară în subteran, aşa că pe străzi nu e mare lucru de văzut. Lumea bună în nici un caz. Lumea vizibilă este aproape în exclusivitate de categoria a doua, inferioară chiar față de cea din Los Angeles, nu numai în privința aspectului, dar şi în privința comportamentului. Mulți negri, foarte mulți chiar, siguri pe ei, arătând prin comportament că aici ei fac regula. Există chiar o oarecare asemănare cu oraşele României, asemănare unde proaspeții orăşeni, insuficient adaptați, încearcă să impună regulile lor, în conformitate cu nivelul lor de înțelegere. Peste tot se întâmplă aşa, atunci când noii veniți constată că adaptarea e grea şi, în lipsa voinței necesare, le este mai comod să facă frondă. Dacă un negru vrea să nu fie înțeles, introduce o silabă în plus între două silabe normale, un fel de "păsărească" pe care am utilizat-o şi noi în limba română, când eram copii. Mintea multora dintre ei nici nu este departe de a unor copii.

La întoarcerea din centru către motel, pe autostrada cu cinci benzi pe fiecare sens, se merge extrem de încet, cu multe opriri, din cauza aglomerației. Dallas este un oraş mare şi activ.

Sudul este în mod cert mai indisciplinat decât nordul. De la curățenie şi până la corectitudine, totul este aici mai aproximativ. Cât despre şoferii de pe autobuze, aceştia sunt aproape ca în România: nu dau întotdeauna bilete şi, uneori chiar pasagerii, în loc să introducă banii în automat, ceea ce ar fi

nu numai corect dar şi mai simplu, îi dau şoferului în mână, evident mai puţini decât taxa normală. Taximetristul care m-a dus în prima zi de la autogară la motel, abia s-a mişcat să mă ajute să scot valizele din portbagajul maşinii; toţi ceilalţi nici nu mă lăsau să ating valizele şi erau chiar miraţi când eu mă ofeream să-I ajut. Aici însă, vorbesc repezit, nepoliticos şi deloc amabil. Dacă chinezul de la recepţia hotelului din Los Angeles, după o ezitare, a telefonat totuşi la autogară, negresa de la motel nici nu s-a gândit. În schimb, telefonul în motel este gratuit aşa că m-am descurcat prin forţe proprii. Gratuitatea în acest caz este importantă pentru că dialogul cu robotul care răspunde la telefon este foarte lung şi, de aceea, costisitor. Există un şir de întrebări obligatorii, la care se răspunde prin numere de la 1 la 9 dar, pentru a afla numărul, fiecare întrebare este însoţită de toate răspunsurile posibile, pe care, vrei-nu-vrei, trebuie să le asculţi, chiar şi atunci când ştii răspunsul. După un şir de întrebări preliminare despre limbă şi natura problemei, când, în sfârşit ajungi la orarul maşinilor, trebuie să ai o hartă bună, pentru că direcţiile sunt indicate prin localităţi, unele mărunte sau locale. Rute sunt multe, şirul întrebărilor este lung, pronunţia în dialect, astfel că procedeul trebuie reluat de la început de mai multe ori, până găseşti algoritmul corespunzător. Meritul gratuităţii este deci mare, dar el aparţine reţelei de moteluri şi nu recepţionerei acestuia din Dallas.

Parcă pentru a contrazice afirmaţia mea de ieri, şoferul de taxi care vine să mă ia azi de la hotel este deosebit de drăguţ, amabil, politicos şi isteţ. Este un asiatic de treizeci şi cinci de ani. Mi-a urcat imediat valizele, nici nu m-a lăsat să mă ating de ele. Este foarte dichisit, atât el cât şi maşina, care am aflat că este personală. Câştigă, după declaraţia sa, 3000 de dolari pe lună, ceea ce este mult pentru un şofer de taxi. Mi-a spus că a venit din Laos, adus de tatăl lui, venit mai demult, pe când el avea 15 ani. Mama lui, după ce a încercat de mai multe ori, n-a vrut să rămână în State din cauza limbii şi a faptului că nu ştia să conducă. Tot el mi-a arătat locul unde a fost asasinat Kennedy în Noiembrie 1963 şi monumentul ridicat ulterior. Pentru că este aproape de staţia de Greyhound şi am suficient timp până la plecarea autobuzului, plec chiar acum să-l vizitez, după ce bineînţeles am cumpărat biletul şi am depus bagajele.

Sunt, de fapt, două monumente. Unul mare şi urât este situat destul de departe de locul exact al asasinatului. Nu am idee de ce l-au făcut acolo; este complet fără rost, doar ca să acopere un teren viran. Al doilea

monument, în schimb, este în imediata vecinătate a locului şi este adecvat scopului.

Am primit prin Internet câteva similarităţi amuzante între Kennedy şi Lincoln. Iată-le:

1. Abraham Lincoln a fost ales în Congres în 1846
John F. Kennedy a fost ales în Congres în 1946
2. Abraham Lincoln a fost ales preşedinte în 1860
John F. Kennedy a fost ales preşedinte în 1960
3. Numele Kennedy şi Lincoln au câte şapte litere.
4. Amândoi au fost preocupaţi de drepturile omului.
5. Ambii au fost împuşcaţi vinerea.
6. Secretara lui Lincoln s-a numit Kennedy.
Secretara lui Kennedy s-a numit Lincoln.
7. Ambii au fost asasinaţi de sudişti.
8. Ambii au fost succedaţi de sudişti.
9. Ambii succesori s-au numit Johnson.
10. Andrew Johnson, care l-a succedat pe Lincoln, s-a născut în 1808.
Lyndon Jonson, care l-a succedat pe Lincoln, s-a născut în 1908.
11. John Wilkes Booth, asasinul lui Lincoln, s-a născut în 1839.
Lee Harvey Oswald, asasinul lui Kennedy, s-a născut în 1939.
12. Ambii asasini sunt cunoscuţi purtau câte trei nume, totalizând 15 litere.
13. Booth a fugit dintr-un teatru şi a fost prins într-un depozit.
Oswald a fugit dintr-un depozit şi a fost prins într-un teatru.
14. Ambii asasini au fost asasinaţi înainte de proces.

Şi acum poanta:

Cu o săptămâna înainte de asasinat, Lincoln fusese la Monroe, Maryland.

Cu o săptămâna înainte de asasinat, Kennedy fusese la Marilyn Monroe.

Dincolo de glumă, Kennedy rămâne o figură tragică în istoria Statelor Unite, cu un rol aproape la fel de important ca al lui Lincoln. Se vorbeşte azi destul de puţin, dar cred că istoria va înregistra corespunzător importanţa deciziei lui Kennedy, care i-a provocat şi moartea. Se vorbeşte puţin astăzi, pentru că Sudul păstrează încă sentimente segregaţioniste. Le-am remarcat în Georgia, fieful lui Martin Luther King, în distanţa aristocratică cu care albii îi tratează pe negri. Este vizibil în Dallas, unde lipsa eleganţei

aristocratice nu-i împiedică să-i țină la distanță. Efectul este cel aşteptat: negrii la rândul lor devin refractari.

În legătură cu decizia lui Kennedy, despre care spuneam că i-a provocat moartea, îmi amintesc un studiu pe care l-am citit pe la sfârşitul anilor 60, publicat într-o revistă franceză. (Pe atunci eram preocupat să-mi îmbunătățesc cunoştințele de limbă franceză şi căutam să-mi procur orice fel de publicații franțuzeşti, ceea ce nu era deloc uşor.) Obiectul studiului era tocmai analiza soluțiilor teoretic posibile ale politicii americane pe termen lung față de problema negrilor. Dintre cele trei soluții - aşa e frumos să existe întotdeauna trei soluții - a fost preferată cea de mijloc, adică asimilarea negrilor de către albi. Era de fapt singura soluție rezonabilă, pentru că celelalte două erau alternative extreme inadmisibile. Opțiunea ni se pare normală azi, dar atunci nu era tot atât de firească şi mai ales dorită de către sudişti. Decizia o luase Kennedy, şi a însoțit-o de câteva legi concrete. Urmarea se ştie. Într-un fel, Kennedy a îndepărtat ultimele rămăşițe ale cauzelor care declanşaseră, printre altele, războiul de secesiune.

Spre New York

Stația de Greyhound din Dallas este mică şi foarte aglomerată. Majoritatea călătorilor sunt de condiție joasă şi par să circule pe distanțe scurte. Foarte mulți dintre ei sunt negri, unii cu aspect prea puțin civilizat. Încerc chiar un sentiment de nesiguranță, deşi se poate să mă înşel.

Sunt multe autobuze ce pleacă în direcția New York, pe diferite rute. Din acest motiv, bagajele şi călătorii nu circulă obligatoriu cu acelaşi autobuz. Ar fi aproape o coincidență să se întâmple aşa. Se pare că mie nu mi s-a întâmplat, fiindcă sunt foarte puține bagaje în autobuzul în care mă aflu. În schimb, alte autobuze, tot în direcția New York, au portbagajele pline.

Am plecat. Timpul este înnourat. Deşertul este acum departe. Încă înainte de Dallas, umezeala crescuse şi apăruseră ogoarele cultivate. Texasul este, cel puțin în această parte a lui, o regiune agricolă şi mai ales zootehnică puternică. Imaginile ce se succed de-a lungul şoselei sunt convingătoare. Din păcate, gospodăriile nu sunt la fel de îngrijite ca cele din Georgia, spre exemplu, sau ca cele din nord. Unele sunt dar, printre ele, altele etalează un spirit gospodăresc mai puțin riguros. Există chiar şi maşini vechi, dovadă că prosperitatea nu este o caracteristică generală.

Spațiul din imediata vecinătate a autostrăzii este însă perfect întreținut. De-a lungul ei, alte două şosele asfaltate servesc transportului local. Posibilitățile de traversare a autostrăzii sunt la distanțe cam tot atât de mari ca şi punctele de trecere a frontierei dintre două state europene vecine, iar între aceste intersecții nu există absolut nici o şansă pentru încercări hazardante de traversare. Distanța socială dintre doi vecini separați de autostradă poate fi atât de mare, încât să-i transforme în doi străini. Frontiera dintre două țări poate fi trecută mai uşor decât această autostradă.

Se apropie Hallowe'en şi peste tot apar mici expoziții cu vânzare pentru articole specifice. Nu mai vorbesc de magazine, care sunt pline. Cele cu profil gospodăresc au raioane largi cu articole pentru Hallowe'en, de la

dovleci din plastic şi până la cele mai aiurite trăsnăi care nu-şi găsesc loc în altă parte. Thanksgiving este o sărbătoare despre care se scrie mult, dar este doar un snobism. Mult mai mult sunt preocupaţi de Hallowe'en care, deşi aproape nimeni nu ştie ce însemnă, le prilejuieşte tot felul de distracţii copilăreşti, mult mai apropiate de spiritul lor de copii mari.

In prezent, în Statele Unite există două categorii de imigranţi cu influenţă majoră: pe de o parte, sunt intelectualii ce vin din Europa şi, pe de altă parte, sunt muncitorii necalificaţi, din America Latină. Sunt şi muncitori necalificaţi proveniţi din Europa, intelectuali din America Latină şi, mai ales, asiaticii ce vin în număr tot mai mare, dar toţi aceştia îşi propun să se integreze, astfel că rolul lor este mai mic. Efectul este acela că Europa continuă să fie furnizorul de civilizaţie, chiar dacă idea le displace unora dintre americani.

Iată şi un exemplu de psihic latino-american: o tipă îşi trage pe picior nişte şosete de bumbac, albe, peste ciorapii subţiri de dedesubt. Am spus că îşi "trage" şosetele pentru că, în loc să le ruleze mai întâi în mână şi apoi să le deruleze pe picior începând cu vârful şosetei, ea a prins şoseta de bordură şi a încercat s-o tragă pe picior printr-o singură mişcare. Bineînţeles că n-a reuşit şi au urmat mai multe operaţii de ajustare, care au enervat-o. Am crezut că nu va repeta eroarea, dar a făcut-o imediat la a doua şosetă, astfel încât, la terminare, a răsuflat uşurată de parcă ar fi efectuat cine ştie ce operaţie dificilă. Gestul ei a fost unul fără importanţă, dar cu atât mai relevant pentru psihicul ei. Nu este vorba de o puştoaică sau vreo persoană care a văzut şosete pentru prima oară în viaţa ei. Dimpotrivă, este o doamnă prezentabilă, bine îmbrăcată, de 35-40 de ani. Este însă latino-americană din cap până în picioare, pe dinafară şi, după cum s-a văzut, şi pe dinăuntru. Pe de o parte, îi lipseşte voinţa şi răbdarea necesare pentru organizarea unei activităţi oricât de insignifiante iar, pe de altă parte, elanul prea mare şi prea multa încredere în forţele proprii o fac să creadă într-o reuşita facilă.

Distanţa dintre cele două sensuri de circulaţie ale autostrăzii este foarte mare, mult prea mare pentru a fi justificată de necesităţi rutiere, accidente, etc. Cauza cred că este perspectiva ca, în viitor, şoseaua să poată fi lărgită către interior, deci fără să afecteze proprietăţile limitrofe.

Pădurile sunt din ce în ce mai dese. De câtva timp străbatem una ce a devenit aproape la fel de plictisitoare ca deşertul, deşi e frumoasă. Poate că senzaţia de disconfort îmi este dată şi de starea vremii. Eu sunt, din cauza

reumatismului, meteo-dependent iar, între timp, un nor amenințător a apărut din dreapta noastră.

Şoferul autobuzului poartă un ghiul mare pe degetul mic şi negru, pe care îl ține "elegant" în exteriorul volanului, în timp ce toate celelalte sunt în interior. Are o mustață care îmi aminteşte de fostul meu director dinainte de 1989, cu care chiar seamănă puțin, mai ales la piele. Ghiulul negrului de aici e mai mare.

Norul cel rău nu s-a lăsat, iar acum plouă în toată legea. Mergem de câteva ore bune prin păduri. În rarele luminişuri, aproape cu regularitate, pasc vite.

Ploaia a stat, se pare că cerul se va limpezi, dar este deja prea târziu pentru a mai vedea soarele pe ziua de azi. Probabil că, până să se risipească complect norii, el va fi apus.

Una dintre caracteristicile latino-americanilor este apetitul verbal. Vorbesc, în special femeile, ceva de speriat. Mult, repede şi cu poftă.

In sfârşit, apare o localitate. Este ora şase treizeci seara. Din cauza reclamelor, este dificil să identifici plăcuțele ce anunță numele localităților, atunci când ele există. Mai uşor afli unde te afli după denumirile înscrise pe frontoanele unor instituții mai importante.

Little Rock. S-a lăsat seara. În apropierea mea s-a aşezat o negresă bătrână, surdo-mută. Mă gândeam că, cel puțin din partea ei, am liniştea asigurată. Aşi, sforăie!

M-am înşelat, nu negresa surdo-mută sforăie, ci un bărbat de lângă ea, dar mă amuză ideea inițială.

La Memphis (Tennessee) drumul meu de întoarcere se întretaie cu cel de la ducere. Traseul călătoriei prin Statele Unite a descris un 8. New York, Miami, Atlanta, Memphis, Tulsa (Oklahoma), Albuquerque, Santa Fe, Las Vegas, Los Angeles, Phonix, El Paso, Dallas, Memphis, Cleveland, New York. Un opt cam lungueț, dar un opt. Opt este simbolul perfecțiunii. N-aş putea spune că excursia mea a fost perfectă, doar că s-a încheiat cu bine, adică fără probleme majore. Opt-ul a fost însă cam şifonat.

Nashville este oraşul muzicii. Este frumos. Are şi o mică biserică în stil gotic timpuriu, adică stilul pe care Europa tocmai îl uitase înainte de descoperirea Americii.

Se luminează de ziuă când ieşim din Louisville. Soarele încă nu se vede, dar se anunță înroşind puținii nori de pe cer. Va fi probabil o zi frumoasă. Ca orice oraş american care se respectă, Louisville are şi el câteva

clădiri înalte. Sunt acum singurele care se mai văd din oraşul care rămâne în urma noastră.

Pe un traseu atât de lung ca cel pe care l-am parcurs eu, întâlneşti oameni ce vorbesc în tot felul de dialecte, unii mai uşor de înțeles, alții mai greu. Limba literară este însă aceeaşi şi orice american o cunoaşte, fie şi de la televizor. Unii însă nu pot să vorbească decât în dialect. Bineînțeles că aceştia nu sunt decât cei mai ignoranți dintre ei. Multă vreme n-am înțeles, dar până la urmă am priceput până ce şi eu că ei nu pot altfel. Acesta este nivelul lor intelectual. Iată de ce, atunci când le cer să vorbească mai pe înțelesul meu, le creşte adrenalina. Îşi cunosc slăbiciunile şi conştientizarea lor îi supără.

Odată cu statul Kentucky ne aflăm în jumătatea de nord şi acest lucru se vede: frunza pomilor este deja îngălbenită.

Acum răsare şi soarele dar, mai harnice decât el, vitele sunt deja la păscut. Presupun că iarba smulsă cu rouă cu tot e mai gustoasă.

¤

Americanii sunt țărani. O afirmație atât de şocantă are nevoie să fie explicată. Dar mai întâi trebuie să precizez că am în vedere calitățile țăranilor şi nu defectele lor. Mă gândesc la gospodarii satelor, cei care prin truda lor, nu numai că dau valoare pământului, dar care, printre foarte multe alte lucruri, obişnuiesc să măture în fața casei pentru că ea, casa, este cartea lui de vizită, este mândria lui. Ceea ce vreau să spun este că mentalitatea americanului comun, adică a celui ce trăieşte undeva pe vastele întinderi de la est la vest, este mai apropiată de mentalitatea țăranului decât de cea a orăşeanului în ceea ce priveşte relația lui cu societatea. Trebuie însă să spun ce înțeleg prin mentalitatea țăranului.

Pentru că folosesc aparatură domestică sofisticată, suntem tentați să considerăm că toți americanii sunt orăşeni, dar acest criteriu este evident fals. Aparatura este o chestiune de tehnologie şi faptul că tehnologia americană este mai dezvoltată decât cea românească nu schimbă datele problemei.

Este de presupus că nu ocupația de agricultor este hotărâtoare, ci apartenența la mediul rural. Eroarea provine din asocierea cuvântului țăran cu apartenența lui la mediul rural fiindcă acolo se practică agricultura. Pentru aceasta ar trebui însă să dispunem de criterii mai clare de departajare între rural şi urban. Practicarea agriculturii nu mai este demult un criteriu actual. Astăzi există şi locuitori ai oraşelor care practică

agricultura. Ce sunt aceştia? Orăşeni sau ţărani? Pe de altă parte, în trecut, la ţară, în afară de agricultori, a existat, spre exemplu, potcovarul satului. Era doar potcovar. Nu cultiva pământul, deci nu era agricultor, dar pentru asta nu era mai puţin ţăran. Toţi agricultorii veneau la el pentru cunoştinţele şi îndemânarea lui în ale potcovitului. La fel, la cârciumă, veneau şi agricultorii şi potcovarul, iar cu toţii mergeau la magazin, la biserică şi aşa mai departe. Cu toţii erau ţărani şi nu orăşeni. Între timp, sfera serviciilor s-a dezvoltat foarte mult. Astăzi, pe lângă un fermier există sute de potcovari, cârciumari, negustori, etc., toţi modernizaţi. Ei se numesc mecanici auto, furnizori de produse electronice, etc. Au apărut chiar şi sucursale ale băncilor, pentru că şi agricultorii au cont la bancă, ba unii chiar şi acces la Internet. Sunt pentru asta ei mai puţin ţărani? Nicidecum. Este doar o evoluţie tehnologică. Au devenit ei cumva orăşeni? Când? În concluzie, practicarea agriculturii nu este un criteriu satisfăcător.

Ce alte criterii există, pentru că totuşi există unele, şi ele sunt importante, nu pentru evidenţe statistice, ci pentru că medii diferite formează mentalităţi diferite?

In concepţia modernă, oraş este locul unde se concentrează puterea politică, administrativă, financiară, comercială, culturală, artistică, chiar dacă cultura şi arta nu sunt chiar atât de puternice ca celelalte. Gândind astfel, oraşele americane sunt extrem de puţine şi mai ales rare, dacă le raportăm la dimensiunea teritoriului. În concluzie, în marea lor majoritate, americanii sunt ţărani. Quod erat demonstrandum!

Atunci când am spus că americanii sunt ţărani, m-am referit la mentalitatea lor şi mediul în care ea s-a format. De asemenea insist asupra faptului că, pentru această discuţie, am în vedere caracteristicile pozitive ale ţăranului, adică respectul faţă de vecini, spiritul gospodăresc, seriozitatea în muncă etc., şi nu pe cele negative.

¤

La prima vedere, adică cea din staţia de Greyhound, Cincinatti pare la ora 8 dimineaţa un oraş vechi şi mic, cu ceva industrie din secolul trecut. Vechi este, în măsura în care se poate vorbi despre vechime în Statele Unite. Mic însă nu este, iar aspectul de secol 19 este caracteristic chiar numai la prima vedere. Pe măsură ce ne îndreptăm către ceea ce credeam că este ieşirea din oraş, sau cel puţin periferia lui, oraşul nu numai că nu se termină, dar se continuă parcă la infinit cu alte şi alte suburbii, apar mereu fabrici tot mai moderne, iar printre copaci se zăresc reşedinţe elegante,

terenuri de golf, magazine, etc. Impresia finală rămâne cea de oraş întins şi frumos. Impresia a durat 35 de minute de mers pe autostradă, ceea ce poate da o idee despre dimensiunea oraşului care, ca număr de locuitori, este asemănător cu Braşovul.

Pe marginea şoselei, mici pini de formă cilindrică de un verde intens, contrastează cu pădurea de foioase deja îngălbenită. Proporția dintre terenurile arabile şi pădure este clar în favoarea pădurii. Aş putea spune că pădurea ce a început ieri înainte de Little Rock continuă încă, iar terenurile arabile sunt doar luminişuri mai mici sau mai mari în interiorul aceleaşi păduri. Ştiu de data trecută că pădurea va continua până aproape de ocean. Interesant de remarcat că zona cea mai populată din Statele Unite este şi cea mai împădurită. De altfel, n-am văzut în atâtea zile de mers nici o exploatare forestieră, veche sau nouă. Există destui proşti care să-şi taie pădurile şi pentru ei.

Iarba din Statele Unite pare să fie tăiată toată deodată, şi anume alaltăieri.

Da, hotărât lucru, nordul este mult diferit față de sud. Nu numai vegetația este mai abundentă, dar gospodăriile oamenilor, fermele, toate amenajările sunt mult mai dichisite. Aici cu greu poți găsi ceva în dezordine; totul este la locul lui, pus la punct. Ceea ce te impresionează ține de frumos, ordine, curățenie, inventivitate, prosperitate, pe scurt de existența unor oameni gospodari.

De pe ogoare, recolta este aproape complect strânsă. Doar ici colo lanurile de porumb sunt încă în picioare. Este atât de multă ordine în tot ceea ce fac aceşti oameni, încât ordinea însăşi devine frumoasă, are valențe estetice. Aproape că nu ştiu ce trebuie să admir mai mult: coloritul infinit de nuanțat al pădurii mângâiate de razele patinate ale unui soare obosit de Octombrie, sau disciplina cu care oamenii au transformat cele mai banale activități gospodăreşti în imagini plăcute ochiului, măcar pentru satisfacția ce ți-o produce sentimentul lucrului bine făcut. Înclin să cred că a doua este mai puternică, deşi m-aş fi aşteptat ca pictorul din mine să afirme contrariul. Rațiunea este totuşi mai puternică. Între indisciplina latino-americanilor şi disciplina prusacă, eu rămân un admirator al raționalismului şi echilibrului grec, pentru că frumusețea la greci era tot un fel de ordine, dar o ordine în rațiune, o ordine permanent gândită şi re-gândită, pentru că tot ei, grecii, descoperiseră că ordinea şi măsura există în natură. Rămâne doar ca noi să le descoperim.

Pe măsură ce avansăm spre nord, reşedinţele luxoase sunt tot mai luxoase şi mai frecvente. Se recunosc şi li se poate aprecia valoarea după dimensiunea terenului din jurul casei, cu iarba perfect întreţinută. Casele însele sunt mai mari, iar multe dintre ele au arhitectură europeană.

Cleveland, ora 3 PM. A apărut, în sfârşit, una dintre valizele mele, ce a circulat până aici cu alte autobuze. Sper s-o recuperez şi pe a doua.

Americanii nu se grăbesc. Atunci când se formează un rând de câteva persoane, niciodată prea multe, îşi aşteaptă rândul cu o răbdare îngerească. Uneori cred că le face plăcere. Niciodată al doilea din rând nu se apropie la mai puţin de doi metri de cel care discută cu funcţionarul de la ghişeu. Vânzătorii sunt de două categorii. Unii nu se grăbesc nici ei; stau liniştiţi de vorbă cu clienţii chiar şi despre timpul probabil şi nimeni nu se supără. Alţii însă sunt exagerat de grăbiţi. Se exprimă bi-silabic şi se aşteaptă să comanzi în acelaşi stil, sau mai bine mono-silabic.

O portoricană drăguţă, destul de voinică şi foarte energică, poartă cu ea un copil de un an şi este vizibil însărcinată cu un al doilea, despre care spune că îl face pentru sora ei mai mare, sterilă. Raţionamentul este simplu: decât să adopte un copil necunoscut, mai bine comandă unul de acelaşi sânge, din sursă sigură. Tăria legături familiale şi spiritul de sacrificiu sunt în acest caz cu totul remarcabile.

S-au urcat în autobuz doi sud-americani tineri. Nu ştiu o boabă englezeşte şi sunt analfabeţi. Curând însă vor deveni cetăţeni americani, sau cel puţin speră.

Vecinul meu de scaun este acum un chinez ce zice că studiază ceva la New York, nu mai ştie ce, pentru că a venit să studieze ceva, dar între timp, s-a răzgândit şi acum ar vrea să studieze altceva, însă încă nu s-a hotărât ce anume. Mai mult decât foarte ciudat. Zice că nu e trimis de statul chinez; a venit pe cont propriu. Drăguţ cont… Altfel, tipul e deştept şi conversaţia cu el este atrăgătoare şi interesantă. Am aflat de la chinez că pronunţia corectă pentru Daewo este daiuu. Limba chineză oficială este mandarina, vorbită în nord. În Hong Kong se vorbeşte dialectul sudic.

New York, ora 1.30. Plină noapte! Am ajuns şi, odată cu mine, au sosit şi valizele. Una dintre ele are lacătul lipsă, iar fermoarul este în altă poziţie decât l-am pus eu, semn clar că a fost violată. La cealaltă, lacătele sunt la locul lor, dar interiorul unui buzunar fără lacăt a fost tăiat, ceea ce i-a permis violatorului să introducă mâna în interior. La prima vedere, nu constat lipsuri majore. Se pare că i-a dezamăgit conţinutul. Nu ştiu ce căutau, dar pe mine m-au dezamăgit ei.

New York

În timpul nopții, în stația de Greyhound, atmosfera este penibilă din cauza mai multor indivizi fără adăpost ce ocupă toate scaunele dintr-un mic bistrou unde eu aş fi vrut să mănânc ceva. Câțiva negri, inclusiv barmanul, ascultă un disc cu muzică interpretată de Bob Marlay. Ascultă este puțin spus. Sunt în extaz. Simt muzica cu toată ființa lor. Cred că termenul potrivit este transa. Intră în transă. Ce-i drept, muzica e bună şi îmi place şi mie.

Ore 5 şi 48 de minute dimineața, 53 grade Fahrenheit (11 grade Celsius). După ce am pierdut ceva timp prin stația de Greyhound, am plecat la plimbare, pentru început, pe 8th Street. Mare, dar amuzantă greşeală! Aici începe Cartierul de Vest. În New York, multe lucruri foarte diferite între ele, unele chiar opuse, sunt apropiate geografic. Astfel, de pe unele dintre cele mai importante şi elegante străzi ca Madison, Lexington Avenue, sau chiar renumitul Broadway, dacă nu te opreşti la timp, intri direct în Harlem, cunoscut ca un cartier al negrilor. Realizez că mă aflu în Westside numai când remarc fauna umană caracteristică şi mulțimea localurilor de noapte ce oferă servicii specifice. La început sunt surprins să văd prostituate la agățat în zori de zi; abia mai târziu îmi dau seama că azi e duminică, deci pentru ele noaptea de sâmbătă încă nu s-a terminat. Greşisem deci când am gândit că nu e nimic de făcut la această oră. Uite că e, chiar dacă nu tocmai ce trebuie. Oricum, prostituatele nu mă deranjează. Chiar adineaori o "artistă", aproape drăguță, după ce mi-a zâmbit profesional, a schițat un gest, parcă de scuză, sugerând că, deh, ce să facă şi ea, asta e! Peştii însă şi în general fauna masculină "ajutătoare" îmi inspiră de-a dreptul teamă. Mai suflă şi un vânt rece, eu sunt după o noapte nedormită la sfârşitul unui drum lung, astfel că entuziasmul mi s-a risipit repede. Am cotit iute şi, după scurt timp am intrat pe Broadway. Am găsit un magazin alimentar cu program non-stop, unde se poate mânca un sandwich şi bea o cafea. Aici mă aflu acum şi trag de timp, până se mai încălzeşte afară şi strada se va anima.

O parcare de vizavi are tariful afişat: 5 dolari pe oră, deci comparabil cu salariul pe oră minim conform legislației americane. Cum în Manhattan nu există maşini parcate pe străzi, rezultă că salariul minim ar acoperi doar parcarea maşinii. Noroc cu metroul!

După o jumătate de oră, m-am plictisit şi am plecat mai hotărât către Parcul Central. Am ajuns tocmai când soarele e aproape gata să se ridice. Din păcate e puțină pâclă, poate şi din cauza umezelii parcului. E rece, dar nu mai bate vântul. Cred că va fi o zi frumoasă. Toate băncile din jurul

parcului au servit drept paturi pentru "boschetari". Acum îşi strâng "aşternuturile". Majoritatea sunt albi. Se pare că albii, atunci când decad, ajung mai jos decât negrii. În parc, e încă imprudent să intru. În locul unde, în timpul zilei, aşteaptă trăsurile pentru amatorii de astfel de plimbări, nu e decât mirosul specific de cal, bălegar, hamuri, etc. Curios, dar data trecută, în prezența lor, nu remarcasem acest miros. Curățenia este păstrată permanent, caii nu lasă nici un fel de urmă şi totuşi mirosul persistă. Poate că, în aerul curat şi tare al dimineții, simțul olfactiv este mai sensibil. Câțiva metri mai departe, mai mulți artişti abia au sosit şi îşi instalează grăbiți, aproape cu înfrigurare, un soi de corturi improvizate din cele mai diverse şi ingenioase materiale, corturi în care îşi expun producția lor artistică: tablouri, mici sculpturi, ceramică, orice. Unele lucrări sunt kitch, dar cele mai multe sunt foarte bune. Sincer să fiu, îmi pare rău pentru ei. Profesiunea de artist fără un nume format este grea într-un oraş mare.

La unul din colțurile parcului există o mică statuie ecvestră a lui Bolivar. Curios lucru! Eu ştiam că există doar trei statui ecvestre susținute prin doar două puncte: picioarele din spate ale calului. Această statuie nu era printre ele. E puțin cam mică.

Între timp soarele şi-a făcut apariția din plin, cerşetorii au plecat, deci pot să intru chiar şi în parc. Începe o duminică dimineața obişnuită. Pe lacurile din parc plutesc câteva rațe, gâşte sau ceva asemănător. Pe mal, veverițele au dimensiuni neobişnuit de mari. Una dintre ele este gri.

Câteva ore mai târziu, am revenit pe 8th Street. Peisajul este aproape de nerecunoscut. Nu numai că fauna umană este radical schimbată, dar chiar şi localurile sunt modificate. În lipsa reclamelor luminoase strada pare aproape normală. Realizez acum că o parte din decor era realizat din afişe mobile care au dispărut. Văd două asemenea panouri trase discret într-un gang. Abia dacă se mai ghiceşte ocupația nocturnă a unora dintre clădiri. Hoteluri îmbietoare în timpul nopții, nu sunt acum decât simple intrări. Alte clădiri, în schimb, de pe trotuarul de vizavi, cărora nu le acordasem nici o atenție, sunt hoteluri normale. În fața lor, mai multe autocare îşi aşteaptă pasagerii. Unii dintre ei tocmai coboară din hotel. Par să fie europeni. Presupun că cei mai mulți nici nu ştiu ce se întâmplă aici în timpul nopții.

În New York ştiu două hoteluri acceptabile, ieftine şi în centru, unde am stat data trecută, dar mă gândesc să încerc şi o altă variantă, şi anume să merg la un hotel aproape de aeroport. Oricum, mâine dimineață nu am timp pentru vizitat oraşul, iar transportul până la aeroport poate fi o problemă. Data trecută am avut emoții pentru că, datorită orei aglomerate,

nu găseam un taxi liber. Se apropia ora plecării şi eu încă aşteptam. Există posibilitatea deplasării cu autobuzul. Costă 10 dolari, față de 35 cu taxiul, la care se adaugă costul taxiului de la hotel la stația Greyhound, de unde pleacă autobuzul. Nu ştiu dacă pentru valize se percepe vre-o taxă suplimentară. Varianta cu hotelul apropiat aeroportului mă tentează mai mult. Merită încercat.

In stația de taxiuri există un dispecer, cu care am încercat să mă sfătuiesc. Tipul era amabil, dar nu era informat. În schimb, am generat fără să vreau o ceartă între el şi şoferul taxiului care venea la rând. Acesta din urmă, un negru, nu accepta ca dispecerul să discute cu clientul destinația şi traseul. Pretenția şoferului era absurdă, cu atât mai mult cu cât dispecerul înscrie pe fişa lui destinația, deci el trebuie să ştie încotro va pleca maşina. Pe drum m-am lămurit. Aversiunea negrului era de principiu şi se manifesta nu față de problema în sine, cât față de persoana dispecerului, un recent imigrant alb, ceea ce explică lipsa lui de informații. Remarcasem de nenumărate ori că americanii de condiție joasă, mai ales negriii, nu-i agreează pe imigranți pentru că aceştia le răpesc locurile de muncă, ceea ce este destul de adevărat. Deoarece dialectul în care dispecerul vorbea o engleză extrem de relativă nu-mi era clar, l-am întrebat pe şofer care e limba maternă a dispecerului. Răspunsul a venit mai mult decât neaşteptat: "ce limbă, ăla nu ştie nici o limbă; e din Grecia". Deci limba greacă nu există. La început m-am amuzat, dar mai apoi m-am cutremurat.

După mai multe căutări prin zona aeroportului, am găsit un hotel acceptabil portmoneului meu. Căutarea însă m-a costat pentru că taximetristul nu cunoştea nici el prea bine zona. Hotelul aparține unui indian din India care are mai multe proprietăți în New York, motiv pentru care pe aici n-a mai venit demult, ceea ce se vede în starea hotelului. Camerele sunt însă curate. Personalul este bineînțeles de origine indiană. Pronunția unuia dintre recepționeri este amuzantă. "Conci" înseamnă country, "titi" înseamnă thirty, şi multe altele asemenea. Mâncarea am comandat-o de la un restaurant chinezesc din vecinătate. Adusă în cameră, împreună cu o sticlă de cola, costă 4 dolari şi 85 de cenți. Cum un dolar este transportul, iar o cola costă 75 de cenți, rezultă că mâncarea a costat 3,10 dolari, adică foarte ieftin. Şi este atât de multă, încât ajunge pentru patru persoane flămânde.

Spre casă

Aerodromul este foarte aglomerat. Plecăm cu o oră întârziere, dar s-a nimerit bine pentru că soarele tocmai a apus, iar imaginea este fantastică. Orizontul este încă roşu, dar jos e deja întuneric aşa că se văd luminile oraşului. Sunt milioane. Este un spectacol de lumini deosebit de frumos. Regret că nu am un film cu sensibilitate mare, Este de notat: ora de imediat de după apus, loc la fereastră pe partea stângă a avionului, film 400 DIN.

Primele cuvinte adevărate în limba română le auzisem pe aeroport. Mi se mai întâmplase să cred că aud cuvinte româneşti la ideea că mă îndrept spre casă, dar ele erau româneşti numai în închipuirea mea. În realitate au fost în engleză, spaniolă şi chiar chineză (nu glumesc). Acum, în avion, aud chiar şi expresii riguros autohtone cum ar fi anunțul stewardesei că vom servi masa. Sper să facă totuşi ele acest lucru.

In România se folosesc din ce în ce mai mult, în special de către tineri, expresii englezeşti, auzite din filme. Majoritatea sunt culese din argou sau din limbajul copiilor. În Statele Unite, am posibilitatea să realizez mai exact nu numai valoarea lor semantică, ci şi încărcătura lor psihologică. Concluzia este că prea puține dintre ele intră în vocabularul unui american cât de cât educat. Engleza britanică cultă rămâne singura fără risc.

Cu toții am învățat la şcoală că structura clasică a oricărei propoziții este subiect, predicat, după care pot urma atribute, complemente directe, indirecte şi de alte feluri. Această structură este perfect valabilă în limba engleză, dar este mai puțin adevărată în limbile latine. Englezii spun: "I love you". Mai întâi subiectul. Pentru că ei sunt oameni de acțiune, urmează predicatul. Asupra cui se resfrânge acțiunea subiectului, ca şi alte detalii, se precizează, dacă e cazul, mai târziu. Pentru un latin, o exprimare de genul "eu iubesc la tine" ar suna cel puțin ciudat, dacă nu cumva ne-ar îndrepta gândul în direcții greşite. Noi spunem: "Eu te iubesc". Latinul indică mai întâi relația: eu şi tu. Care este natura acestei relații, de iubire, de ură, etc., se precizează ulterior. E clar că structura este diferită. Afirmația inițială se dovedeşte deci inexactă. Structura este diferită nu numai din punct de vedere gramatical, ci şi psihologic. Modul de gândire este diferit, psihologia este diferită. Noi gândim afectiv, ei gândesc rațional. Credeți? Do not! N-a fost decât o glumă. Avionul merge mai departe. Până acasă mai e!

Şi totuşi, se ştie că vorbirea caracterizează gândirea fiecăruia. Oamenii învață să gândească şi să vorbească în acelaşi timp. Nu e descoperirea mea. O susțin savanți importanți din toată lumea, iar eseistul român Henri Wald îi dedică cele mai frumoase şi convingătoare pagini ale sale. Nu întâmplător englezii au inventat majoritatea jocurilor de echipă: fotbal, rugby, etc. Ei pot forma uşor colective în care acționează conform unor reguli artificial create, fără să se implice afectiv. Noi nu numai că nu respectăm regulile jocului dar, chiar şi acolo unde ar trebui să fim uniți în interesul nostru, înlocuim rațiunea cu instinctele afective. Se pot da şi alte exemple. În limba germană, de pildă, verbul se pune la sfârşitul propoziției. Neamțul, ca un om organizat ce e, mai întâi adună toate materialele de care are nevoie şi numai după aceea trece la acțiune. La ce-i foloseşte? Până acum, germanii s-au dovedit cei mai buni în muzica simfonică.

Apropo, unele cuvinte spun mult mai mult decât semnificația lor imediată. Noi când ne gândim la spiritul englezesc asociem imediat ideea de club. Intr-adevăr, viața englezului este legată de club, iar clubul ni-l imaginăm elegant, aristocratic. De acord, dar uitați-vă cu atenție într-un

dicționar la cuvântul club. Veți găsi şi măciucă, a ciomăgi, şi altele. Club-law însemnă legea celui mai tare. Sensul actual vine de la "to club together" adică a se reuni pentru o acțiune comună, doar că scopul primelor acțiuni de acest gen nu era deloc nobil. Iar primele obiecte reunite au fost un băț şi o măciulie, rezultând o măciucă, pe englezeşte "club". Aristocrația a venit mult mai târziu, probabil după ce măciuca şi-a îndeplinit rolul.

¤

In politică, lumea judecă în general pe termen scurt, mai ales atunci când e vorba de nemulțumiri. Vinovat de ceea ce se întâmplă în prezent este întotdeauna guvernul actual, chiar dacă subiectul discutat îşi are cauzele în trecut. Nici cei cu pretenții de analişti nu merg întotdeauna prea departe, deşi prin natura ei explicarea fenomenelor obligă la trimiteri în trecut. Ca să nu fac referiri la prezent, voi lua un exemplu mai vechi, dar relativ cunoscut. Schimbarea atitudinii lui Ceauşescu de la pro-occidentală la ultra-comunistă este pusă de multe ori pe seama vizitelor lui în China şi Coreea de Nord, pentru că după ele a urmat "revoluția culturală". Dar înainte de a merge în extremul orient, el obişnuia să meargă în occident, iar orientarea lui era într-o cu totul altă direcție. Să ne amintim că, după îndoctrinarea sovietică din anii 50-60, a urmat o perioadă favorabilă cu încercări de revenire la istoria națională, în locul limbii ruse obligatorii, în şcoli, a reînceput predarea limbilor străine, în special engleza şi franceza, ba chiar şi latina. Momentul real al schimbării şi cauza ei n-a fost o vizită dintre nenumărate altele, ci una mai puțin obişnuită şi nici măcar a lui: a fost invazia ruşilor în Cehoslovacia. Eram în excursie la Voroneț când, de la un aparat de radio portativ aşezat pe un gard, vocea lui spărgea liniştea obişnuită a locului; se transmitea cuvântarea devenită celebră în scurt timp. Nu era glasul unui curajos, aşa cum uneori s-a spus, ci, dimpotrivă, era glasul unui disperat. Atunci, în acea săptămână de coşmar, nenumăratele încercări ale diplomației române de a solicita sprijinul, măcar moral, al occidentului, în cazul în care ruşii ar fi invadat şi România, s-au soldat cu tot atâtea eşecuri. Atunci, între Est şi Vest, Ceauşescu a înțeles că este singur. Atunci şi-a schimbat el atitudinea şi s-a orientat în direcția opusă. Bineînțeles că până când schimbarea să devină vizibilă a mai trecut ceva timp. (Fie chiar şi numai pentru organizarea unei vizite la nivel înalt e nevoie de timp.) Vizita în Orientul îndepărtat a fost nu cauza, ci unul dintre primele efecte. El era deja hotărât să schimbe direcția, iar vizita demonstrează că decizia fusese deja luată.

Cu privire la evoluția noastră de după război, eu invoc deseori o metaforă; am fost asemenea unui autovehicul care la 23 August 1944 a părăsit şoseaua prăbuşindu-se într-o prăpastie. O vreme, cât timp zburam prin aer, era bine. Abia mai târziu, treziți de şocurile pricinuite de contactul dur cu stâncile de pe fundul prăpăstiei constatăm dezastrul. Dar nici azi nu căutăm cauze şi nu încercăm soluții, ci acuzăm guvernele actuale, oricare ar fi ele, că nu se ocupă de amortizarea şocurilor, ca şi cum asta ar rezolva problema. Problema nu este prăpastia şi nici stâncile care stăteau acolo de mult şi acolo vor rămâne. Problema noastră este regăsirea şoselei, pentru care trebuie să avem tăria să părăsim maşina oricum distrusă, şi să urcăm pe jos povârnişul către lumea civilizată. Odată ajunşi pe şosea, poate avem noroc cu "ia-mă nene", dar din prăpastie nu ne ia nimeni.

Nici n-am ajuns acasă şi mă gândesc la politică.

Oameni buni şi răi există peste tot. Modul de manifestare e diferit. Cum şi de ce apar cei dispuşi să facă rău este o altă problemă. Ceea ce ştim este că ei se vor adapta întotdeauna la ceea ce le oferă societatea. Într-un oraş cu bănci, mai ales prost păzite, vor exista spărgători de bănci şi reciproc; nu există spărgători de bănci acolo unde nu exista bănci. În epoca socialistă erau putini hoți pentru că nu aveau ce fura. Răufăcătorii se făceau activişti de partid.

Într-o zi, o cunoştință îmi spunea că ar avea nevoie de serviciile unui tâmplar pentru unele lucrări casnice. Se întâmpla la începutul anilor 90, când serviciile publice de acest gen erau cvasi-inexistente. Cum un vecin de-al meu, proaspăt ieşit la pensie, se ocupa tocmai de aşa ceva, m-am oferit să le fac legătura. Mi-am informat deci vecinul, acesta şi-a notat bucuros adresa, iar eu am crezut că problema s-a rezolvat. Câteva luni mai târziu însă, vecinul îmi cere să-i dau din nou adresa pentru că pe cea veche o pierduse şi, cum nu mai avea altceva de lucru, era dispus să se ocupe de lucrarea despre care îi vorbisem. Am fost bineînțeles surprins, nu atât de faptul că nu se ocupase de lucrare, cât de mentalitatea lui. El nu înțelesese că într-o afacere, fie şi foarte mică ca aceasta, sunt implicate două părți, nu numai una. În concepția lui nu exista decât el şi oportunitățile ce i se ofereau, într-un total dispreț față de celălalt. Dar în societate există întotdeauna un celălalt, fără de care nici noi n-am exista. Respectul față de celălalt, care are şi el planurile lui, este o condiție a economiei de piață şi, de aceea, face parte din normele de comportare în societate. Ea este deci o chestiune de educație civică. El nu era obligat să rezolve lucrarea imediat, dar era obligat să dea un răspuns imediat, pentru ca cel în cauză să ştie ce

are de făcut. Din nefericire, mentalitatea vecinului nu este singulară în România. Înseamnă asta că occidentalii sunt mai educați decât noi? Se pare că da, pentru că educația civică nu înseamnă că toți tâmplarii îl citesc pe Shakespeare, dar toată lumea ştie să coopereze. Celălalt nu este în mod necesar cel ce trebuie păcălit. El este semenul nostru. Mă tem însă că semen a devenit un cuvânt cam desuet, perimat, dacă nu uitat. Poate că românii ar trebui sfătuiți să apeleze mai puțin la guvern pentru ca acesta să le rezolve problemele pe care tot ei le-au creat, şi să-i ceară guvernului să se ocupe de educația civică a copiilor. Măcar ei, copiii, ar avea astfel o şansă. Ministerul învățământului se ocupă însă doar de modul în care se dau examenele şi prea puțin de corpul profesoral, care ar trebui primul re-educat.

¤

Pe cel mai înalt tron al lumii, nu stăm decât tot pe şezut, ar fi zis Montaigne. Şi în avion e la fel şi vă asigur că statul îndelungat în această poziție devine foarte obositor.

¤

Înainte de a pleca, aveam mai multe întrebări la care speram să primesc răspuns. La unele am primit, la altele nu. În schimb acum, am alte întrebări, parcă mai multe şi mai grele. E drept că drumul cunoaşterii e marcat de întrebări şi e tot atât de adevărat că există mai multe întrebări greşit puse decât răspunsuri greşite. Nu-mi amintesc cine a zis asta, dar pot trage de aici concluzia că trebuie să fac curățenie printre întrebări înainte de a căuta răspunsurile. Dar şi mai urgent e să dorm. Acum sunt mult prea obosit. Gândesc eu, că tot şed şi nu am altceva de făcut, dar cred că mai mult plutesc peste gânduri, fără să le pătrund adâncimile. Şi mâine e o zi şi după ea multe altele.

E bine întotdeauna când există soluții alternative. Chiar şi apa e bună ca soluție alternativă la vin, dar nu în fiecare zi.

Până să nu adorm, iată o primă concluzie: civilizația americană este comună cu cea europeană; aspectele necivilizate sunt diferite.

Acasă

Întors acasă, sunt nerăbdător pe de o parte să-mi pun la punct notițele din timpul călătoriei şi să le dau o formă publicabilă, dar - pe de altă parte - sunt izbit de contactul cu realitățile de aici şi tentat să notez ceea ce văd, aud şi gândesc acum.

Vrând-nevrând, a trebuit să-i laud pe americani mai mult decât aş fi dorit, dar trebuie să le recunoaştem calitățile pentru că simpla bârfă nu ne ajută la nimic. Nu sunt mai deştepți şi nici mai culți decât noi, dimpotrivă, pot furniza numeroase contra-argumente. Iată unul, pentru amuzament: o societate comercială face asigurări pentru cazuri de răpiri şi violuri efectuate de către extraterestri. Partea nostimă este că au clienți. Nu cred că în România ar fi găsit prea mulți. Şi atunci, dacă nu sunt mai deştepți, cum se face că ei reuşesc şi noi nu? Ei, asta e o altă poveste, mult mai lungă şi probabil plicticoasă pentru unii şi enervantă pentru alții. Revin deci la lucruri mai concrete, nu înainte de a mai observa un paradox: românii sunt maeştri la glume; americanilor, în schimb, le plângi de milă când vor să

glumească. Românii sunt renumiți însă şi pentru abilitatea cu care abandonează cele mai serioase probleme printr-o glumă. Ştiu să râdă, deşi nu ştiu să zâmbească.

¤

O primă observație, nesemnificativă la prima vedere, a fost prilejuită de contactul cu şoseaua. Este totuşi primul şi cel mai concret contact cu solul României, nu? Nu vorbesc despre asfaltul de proastă calitate şi cu gropi, fiindcă asta o ştim cu toții. Circulația ca atare însă are un alt ritm. Se circulă mult mai agitat în România. Există un permanent freamăt, o nelinişte, o grabă care face ca mişcarea automobilelor pe şosea să semene mai mult cu o mişcare browniană decât cu deplasarea unor oameni raționali, într-o anume direcție. O cauză posibilă ar putea fi şi faptul că maşinile au viteze foarte diferite, din cauza stării lor tehnice diferite, ceea ce le obligă pe cele mai rapide să le depăşească pe cele mai lente. Încerc să le găsesc scuze. Evident că se depăşeşte şi în Statele Unite dar mult mai rar. Acolo se merge cu viteză mai uniformă, la limita celei legale şi mult mai calm. Tocmai lipsa acestui calm trădează o caracteristică psihologică a românilor, dar şi educația rutiera precară. Iată un exemplu. Aşteptam pe cineva pe o stradă laterală puțin circulată din Braşov. O maşină încearcă să parcheze. Din întâmplare, tocmai atunci o Dacie vrea s-o ocolească dar este obligată să frâneze brusc pentru că, din spate, un Cielo triplează, în timp ce, din sens opus, o alta Dacie oprise deja în fața avântului celorlalți doi. În final ies cu toții nevătămați, exact în ordinea inversă a priorităților stabilite de regulamentul de circulație. Doar un trecător are probleme cu hainele stropite de apa bălții prin care Cielo trecuse în trombă. În următoarele trei minute n-a mai trecut nici o maşină. În Statele Unite, ar fi oprit cu toții până când prima maşină ar fi terminat manevra de parcare. Măcar din politețe dacă nu din alte motive. Mi-am amintit atunci de vecinul meu de scaun din avionul cu care am plecat, un român fugit mai demult, şi care venise pentru câteva zile să-şi vadă familia. Doar câteva zile, dar suficiente pentru ca să producă un groaznic accident de circulație. El, cel care în State obişnuia să conducă zilnic zeci şi chiar sute de kilometri dar care, între timp, uitase particularitățile circulației de acasă.

¤

Alt aspect şocant este dezordinea. Casele din România, chiar şi cele mai modeste, dacă ar fi îngrijite, ar părea în Statele Unite reşedințe de lux.

Dar nu sunt (îngrijite). Casele obişnuite din Statele Unite par barăci la prima vedere. Dar numai la prima vedere. Marea majoritate nici nu au garduri. Noi avem garduri chiar mari, dar case mici. (Se pare că valorile americane sunt mai autentice, în timp ce noi doar simulăm valoarea.) În ceea ce priveşte gunoaiele, nu găsesc un cuvânt care să dea o imagine cât de cât adevărată fără ca ea să fie jignitoare. Nu e vorba doar de cele de care se fac vinovate primăriile pentru că nu le colectează la timp, ci de cele din fața fiecărei case sau bloc, dezordinea de pe stradă, dezordinea de pretutindeni şi de toate felurile, dezordinea din comportare. La țară, orice gospodar face curat în fața casei lui. Acelaşi fost gospodar, sau fiul lui, odată venit la oraş s-a lepădat de orice obligație civică. Prin asta nu a devenit mai orăşean, ci doar mai necivilizat, fiindcă există şi o civilizație a satului, pe care însă el a abandonat-o, fără să pună nimic în loc. Singura vină a primăriilor față de astfel de oameni este că nu-i amendează. Probabil pentru că mulți dintre primari au aceeaşi mentalitate cu cei pe care ar trebui să-i amendeze.

Străinii care ne vizitează țara nu acuză guvernul României şi nici nu cred că vinovăția pentru gunoaiele din fața caselor ar aparține vre-unei conspirații străine malefice; în mod cert, gândesc că acesta este gradul nostru de civilizație, adică unul foarte scăzut. Gunoaiele ne caracterizează pe noi, nu pe alții. Cât despre scena cu maşinile povestită mai sus, n-o puneți pe seama psihicului nostru mai deosebit; calificativul este unul singur: mitocănie.

Făceam cândva, în drum spre casă, afirmația aparent şocantă cum că americanii sunt țărani. Afirmația devine mai puțin şocantă dacă precizez că am în vedere calitățile țăranilor şi nu defectele lor, precum şi faptul că americanul obişnuit, adică unul din cei 200 de milioane de oameni care locuiesc între coasta de est şi cea de vest, nu are aproape nimic comun cu cei câțiva extrem de puțini magnați din downtown sau cu derbedeii de pe străzile aceluiaşi oraş. Este probabil vina prea numeroaselor filme care crează în România imaginea că toți americanii, săraci sau bogați, ar locui în Manhattan sau măcar în Los Angeles. Este total eronat. Faptul că derbedeii există, poate fi considerat un semn de democrație, dar o națiune atât de puternică nu s-ar putea limita la ei. Americanii cei mulți sunt oameni normali şi, atunci când spun american, la ei mă gândesc şi despre aceştia spuneam că sunt țărani, în sensul bun al cuvântului. Țărani, nu pentru că s-ar ocupa cu agricultura, ci pentru că au o mentalitate asemănătoare cu cea a locuitorilor satelor tradiționale.

Nu am făcut această afirmație întâmplător, ci pentru că mie mi se pare a fi una dintre cheile succesului lor. În mod sigur ea este responsabilă de seriozitatea lor. Ne este ea, această cheie, accesibilă şi nouă? Este mentalitatea noastră mult diferită de a lor? Prin ce? Suntem noi mai puțin "țărani" decât ei? Se pare că da. Comunismul a transformat în orăşeni o mare parte a populației României. Dar ce fel de orăşeni? Iarăşi trebuie să precizez că nu-i consider țărani, pentru că ar întina acest cuvânt, pe cei care, născuți la țară, ei sau părinții lor, nu s-au integrat la oraş şi - nici țărani, nici orăşeni - au drept singură caracteristică faptul că au uitat buna cuviință. Buna cuviință. Ce vorbă mare! Nu mare, imensă. M-a luat gura pe dinainte şi mi-a scăpat un porumbel. Mă gândesc acum că expresia este aproape definitorie pentru o civilizație, oricare ar fi ea, rurală, urbană, modernă sau antică. A fi civilizat nu înseamnă că foloseşti o anume tehnologie; înseamnă să-i respecți pe ceilalți, să respecți regulile satului sau oraşului în care trăieşti, adică să te porți cuviincios. Strămoşii noştri se purtau cuviincios, nu de frica legii, aproape absentă, ci de frica opiniei publice, de teamă să nu se facă de ruşine în fața satului. Şi dacă a fi civilizat nu depinde de tehnologie, ci de buna cuviință, care mai este răspunsul la întrebarea; este occidentul mai civilizat decât noi? Din păcate, trebuie să recunosc că da. Ei se respectă unii pe alții mai mult decât o facem noi. Se respectă pe ei înşişi şi îşi respectă munca. Restul sunt consecințe. Chiar şi tehnologia, care nu le-a căzut din cer, şi-au construit-o prin muncă şi seriozitate. Consecințe sunt şi sărăcia din casele noastre ca şi faptul că aleşii lor sunt mai buni decât aleşii noştri. Orice popor îşi are conducătorii pe care îi merită, a spus nu mai ştiu cine. Nu e vinovat guvernul că "orăşeanul" român nu face curat în fața casei sau nu curăță iarna zăpada din fața blocului. Acesta este şi unul dintre răspunsurile la dilemele poporului român, pentru care mulți mă vor bodogăni: ce-i de făcut? Trebuie să începem prin a face curat în fața casei. Restul va veni, din aproape în aproape. Un lucru e sigur: civilizația începe cu măturatul din fața casei. Ce-i drept, ea nu se termină aici, dar orice drum începe cu un prim pas.

¤

În Statele Unite, ca peste tot, oamenii sunt diferiți: şi buni şi răi, şi educați şi mai puțin educați. Nu lipseşte nimic. Şi statele americane sunt diferite. Nu se poate compara spre exemplu Georgia cu New Mexico, deşi sunt la aceeaşi latitudine şi nu prea departe unul de celălalt. Diversitatea poate fi interesantă, uneori chiar amuzantă, dar pentru mine, ca turist

român, mai importantă mi s-a părut nu diversitatea cât unitatea. Oricât de diferite ar fi, peste tot există ceva comun, acel ceva ce le face pe fiecare să fie americane. Iar, în ultima instanță, ceea ce căutam era explicația succesului americanilor. Succesul este global, nu individual, de aceea el trebuie căutat în ceea ce este comun şi nu în ceea ce este particular. Sigur, orice acțiune globală se realizează ca sumă a acțiunilor individuale dar, pentru ca societatea să meargă pe o anume direcție, indivizii trebuie să acționeze convergent pentru ca, din eforturile lor individuale, rezultanta să aibă o direcție favorabilă.

USA este în prezent importatoare de forță de muncă. Pe de o parte, vin muncitori necalificați din Mexic, America de Sud şi Asia. Ei vin din dorința de a scăpa de sărăcia de acasă şi, pentru a se integra, acceptă muncile cele mai grele, respectă şi îşi însuşesc normele vieții americane. Evident, există şi eşecuri. Pe de altă parte, din Europa, în special după război, vin intelectualii care, pentru a se realiza profesional, fie că au nevoie de aparatură sofisticată, fie pentru că recunoaşterea internațională se realizează numai la nivelele superioare. De aici rezultă şi cele două tendințe majore ale Americii de azi. Pe de o parte încercarea de a ignora valorile culturale clasice, iar pe de altă parte tocmai recunoaşterea acestor valori, ca semn de cultură. Poate că tocmai această disjuncție dintre cele două tendințe crează premisele progresului pentru că ele se unesc în dorința comună de a funcționa într-un ansamblu ordonat. Unii crează norme, iar ceilalți le respectă.

Din punct de vedere tehnic există o puternică standardizare în mai toate domeniile importante. Recunoşti obiectul ca fiind american pentru că este la fel peste tot. Ceea ce este important este standardizat. Libertatea este în detalii. Un tehnician va realiza imediat avantajele economice colosale ale unei standardizări avansate. Ele au fost sesizate şi în plan comercial şi psihologic de către investitorii particulari care au înființat lanțuri de magazine, hoteluri, moteluri, restaurante, tec, identice pe tot cuprinsul Statelor Unite şi nu numai. Întreg personalul îşi face datoria conform normelor, astfel ca sistemul să funcționeze în ansamblul lui. Libertatea este în detalii. Ansamblul este ordonat.

Există norme foarte stricte în principalele activități publice. Igiena alimentară, spre exemplu, este precară la nivel individual, dar este impecabilă în orice unitate de alimentație publica. Rareori vezi un american spălându-se pe mâini înainte de masă, dar mediul în care se mişcă este curat, iar clasicul sandwich îi este întotdeauna servit într-un şervețel. Există

oriunde teancuri de şervețele la care nu face nimeni economie. Când am plecat într-o excursie în Mexic, toate cunoştințele ne avertizau să nu mâncăm şi să nu bem nimic de acolo pentru a ne proteja stomacurile. Toți erau deci conştienți că normele de igienă americane le conferă protecție.

În concluzie, una dintre explicațiile prosperității americane se află în elaborarea şi îmbunătățirea continuă a normelor de tot felul: sanitare, tehnice, dar şi comportamentale. Unii crează norme, iar ceilalți le respectă.

¤

La ideea de normă, orice român face alergie. Cum de la ei e altfel? Pentru că ei au încrederea că normele au fost elaborate de cine trebuie, ceea ce se şi întâmplă de cele mai multe ori. Pe noi comunismul ne-a învățat nu numai că, în democrație, prostimea îşi alege "deştepții", ci mai mult: clasa muncitoare conduce. Aici mitocănia atinge paroxismul.

¤

O concluzie aproape imediată este educația. Educația americană, desigur. Nu către valorile culturale clasice, ci către valorile americane. Dorința determină cele două straturi ale societății americane să funcționeze corelat, iar educația le arată cum. Cuvântul naționalism are conotații negative numai pentru națiunile mici. Într-un eventual top al țărilor naționaliste, SUA ar fi de departe pe primul loc. Acest lucru însă nu deranjează pe nimeni pentru ca oamenii îşi doresc să fie americani. Există şi în Statele Unite oameni săraci, chiar foarte mulți. Dar ei sunt mândri în sărăcia lor pentru că sunt săraci în cea mai bogată țară din lume. Eroul american iese victorios în orice film. Educația americană este surprinzător de asemănătoare cu propaganda sovietica din anii 50. Piticul american, ca şi cel sovietic, este cel mai mare pitic din lume. Spre deosebire de ruşi însă, americanii ştiu să păstreze echilibrul. În timp ce în România nimeni nu credea în propaganda comunistă tocmai din cauza exagerărilor, în Statele Unite ea este încă eficientă. Steagul american este prezent aproape peste tot, chiar şi pe chiloții prostituatelor (aşa am auzit).

Îmi dau seama acum mai mult ca oricând, cât de delicată este educația unei națiuni şi cât de perseverentă ar trebui să fie ea pentru ca să dea roade. Poate fi nevoie de secole. Orice s-ar spune, noi, românii, chiar dacă nu eram perfecți, eram pe un asemenea drum când el a fost frânt la 23 august 1944 şi, din nefericire, nu suntem capabili încă să-l reluăm. Acum românii înşişi îşi denigrează țara şi istoria ei.

Şi mai e ceva. În aparență, ceva ce ține de firea noastră dar, în realitate, tot o problemă de educație, sau mai exact de lipsa ei. Am de mult timp în minte exemplul lui Albert Einstein. Acesta, după un început de carieră modest, se prezintă la fostul său profesor de matematică cu versiunea inițială a teoriei relativității pe care tocmai o inventase, cu rugămintea ca acesta să-şi spună părerea şi, dacă acceptă, să-l ajute să îmbunătățească redactarea textului din punct de vedere matematic. În România n-ar mai fi auzit nimeni de Einstein nici până în zilele noastre. Acest profesor însă, nu numai că l-a ajutat, dar nu a încetat niciodată să-şi manifeste public, oral şi în scris, uimirea față de geniul neaşteptat al lui Einstein. Modestia şi, mai ales, corectitudinea lui au fost exemplare.

Când e vorba de educație, Ministerul Învățământului se gândeşte în fiecare an cum să modifice modul de examinare a cunoştințelor elevilor, când, de fapt, cunoştințele ar trebui îmbunătățite, iar acest lucru este realizabil numai prin îmbunătățirea calității cadrelor didactice. Nu elevii sunt de vină pentru precaritatea învățământului românesc, ci cadrele didactice, prost retribuite şi, din acest motiv, recrutate din rândul intelectualilor de categoria a doua.

Suntem obişnuiți să stăm pe scaun. Ați încercat să stați pe jos, turceşte? Veți constata că, în lipsa acestei deprinderi practicată încă din fragedă tinerețe, este foarte greu să stai timp îndelungat în această poziție. Iată o situație simplă în care, pentru un european norma de comportare îi cere să stea pe scaun, în timp ce arabului să stea, cum spunem noi, turceşte. Pentru fiecare, este mai uşor să stea aşa cum a fost învățat. Şi atunci, de ce să nu adoptăm de la început norma cea bună, de moment ce tot trebuie să adoptăm una? Acesta este rolul educației şi de aceea, plecând de la norme, am ajuns aproape obligatoriu la educație. Doar lipsa educației corespunzătoare ne face să fim refractari față de ideea de normă, pentru că avem senzația că ni se impune să ne comportăm altfel de cum am fost învățați. Observați? "Am fost învățați". E clar că e vorba despre educație. O expresie care îmi repugnă este scuza unor părinți în fața actelor reprobabile ale copiilor lor: "e doar un copil". Este nu doar un copil, ci un copil ne-educat. Ce-i drept, vina nu este a copilului, ci a celor care nu l-au educat cum trebuie. Americanii nu sunt mai educați decât noi, dar au deprins norme mai bune.

¤

Noi credem că americanii sunt bogaţi. În realitate, balanţa lor financiară este foarte strânsă; abaterile ce şi le pot permite de la cheltuielile uzuale sunt foarte mici, cu alte cuvinte, tocmai libertatea de care fac ei atâta caz este limitată din motive financiare. În schimb, dacă un american află preţurile în dolari ale produselor din România crede că aici e Raiul pe pământ. Dacă i se spune însă care este venitul nostru mediu, exprimat tot în dolari, discuţia se întrerupe pentru că nu poate crede că cineva ar putea trăi cu un venit atât de mic şi trage concluzia că interlocutorul este un tip dubios. Oricum, nu vă faceţi iluzii că ei înţeleg ceva din explicaţiile noastre. Chiar intelectualii de clasă nu au cunoştinţele economice şi politice necesare. După primele fraze, renunţă să urmărească argumentaţia şi abandonează subiectul. Diferenţa între ei şi noi este că ei nu înţeleg şi nici nu-şi propun să înţeleagă sistemul, dar lucrează bine pentru că aşa i-a învăţat sistemul lor, în timp ce noi credem că înţelegem sistemul dar lucrăm prost, tot pentru că aşa ne-a învăţat sistemul, sistemul nostru.

¤

În prima duminică dimineaţa după revenirea în ţară, erau prezenţi în direct la televizor, simultan pe trei canale diferite, trei politicieni de la cele mai înalte nivele, începând cu primul ministru însuşi. În decurs de o oră au mai apărut încă şase dintre primii oameni ai ţării, cu excepţia preşedintelui. Către seară a apărut şi el. Nimic din ceea ce discutau ei nu era esenţial, şi nu discutau nimic din ceea ce orice om cu o oarecare cultură economică ştie că ar trebui făcut pentru o ţară în situaţia de azi a României. Nu trebuie să fii foarte deştept pentru asta. E suficient să observi ce au făcut toate ţările dezvoltate atunci când au trecut prin situaţii similare. Ciudat, dar nimeni nu pare interesat s-o facă. Toţi sunt preocupaţi de lupte intestine şi, mai ales, de agoniseala personală, acum cât sunt în miezul marilor afaceri, cât mai mult şi mai repede, să le rămână ceva şi după.

Politicienii sunt asemenea materiilor prime în arta culinară. Se ia un cartof, care este departe de a fi perfect, dar se curăţă, se înlătură părţile defecte, se spală şi se aruncă în oală. Se mai ia un morcov, poate şi mai puţin perfect, o ceapă, şi aşa mai departe. Depinde numai de priceperea gospodinei dacă va ieşi sau nu o supă gustoasă. Politicienii perfecţi sunt rarisimi, dacă nu inexistenţi. Mulţi sunt chiar sub nivelul cetăţeanului comun. Ansamblul lor însă poate da rezultate favorabile pentru naţiune. Depinde de gospodină. În unele ţări se întâmplă chiar frecvent. Din păcate nu şi la noi. Gospodina în politica unei naţiuni este societatea, iar ştiinţa ei

în arta culinară este educația politică a populației. Spune această comparație ceva?

Se invocă des trecutul comunist al României şi suntem judecați după acelaşi tipar cu fostul URSS. Noi înşine facem acest gen de aprecieri. Se strecoară însă o eroare. După război, România a fost transformată într-o colonie a URSS. Noi am fost o țară tot atât de comunistă pe cât de capitaliste erau coloniile țărilor capitaliste.

Regimul rusesc a fost diferit în țările ocupate față de propria lor țară. La noi au distrus, în timp ce la ei au construit. La ei era încă bine. Piramida valorilor a fost inversată la noi, nu şi la ruşi. La ei acasă, profesioniştii de valoare, ingineri, militari, medici, etc., erau bine valorificați. Doar corupția a fost comună, dar şi ea, la noi a funcționat din prima clipă, în timp ce la ei doar în ultima parte a declinului.

Noi se pare că nu am depăşit încă epoca fanariotă. Aşa cum boierii de atunci căutau sprijinul turcilor în disputa lor cu alți boieri autohtoni, politicienii de azi îşi caută prin vecini sprijinul pentru dobândirea puterii în țară. Visul multora dintre ei este să redevenim colonie rusească, iar ei să fie reprezentanții lor printre noi. Prea puțini dintre ei îşi propun să convingă electoratul românesc de valoarea faptele lor bune. Puținătatea acestor fapte nici nu le-ar da mari speranțe.

Pe la sfârşitul deceniului şase şi începutul celui de al şaptelea, începuse să ne meargă bine. Care să fie explicația? Evident, filo-ruşii vor spune că era un succes al comunismului. Petre Țuțea spunea că poți fi comunist până la 30 de ani; s-o faci mai târziu, înseamnă să fii idiot. Adevărata explicație este faptul că adulții acelor timpuri erau oameni educați înainte de război. Ei, cu spiritul lor "învechit", atunci când presiunea sovietică a slăbit un pic, au ştiut şi au dorit să lucreze serios. Ei sunt adevărații patrioți, pentru că, în condițiile date, când nici un "ajutor american" nu mai era de aşteptat, în schimb apartenența la zona de influență sovietică era o realitate mult prea dură, ei au făcut ca România să prospere. Dezastrul a venit atunci când noua generație de tineri "educați" de sistemul sovietic au ajuns la maturitate. Această generație este primul produs al sistemului comunist, iar cauza sărăciei noastre de azi este mentalitatea lor şi rezultatul muncii lor. Politica are efecte pe termen lung.

De aici decurge şi soluția ieşirii din marasmul național actual: educația. Soarta noastră, ca națiune nu ca persoane, este în mâinile copiilor de azi. Nu a tineretului, ei sunt încă dezorientați şi prea grăbiți să nege orice, fără să priceapă prea bine nici măcar ce neagă. Următoarea generație,

nemarcată de idei preconcepute, poate că va încerca măcar să caute un drum mai bun. Poate!

¤

N-am apucat să mă odihnesc bine, nici să transcriu toate notele de călătorie, şi a trebuit să pregătesc o expoziţie de pictură, deoarece fusese programată cu mult timp înainte. Să fi renunţat la ea, ar fi însemnat să par neserios faţă de direcţiunea Muzeului de Artă Braşov. Un mai vechi prieten spunea că în viaţă trebuie să-ţi construieşti un astfel de cadru care să-ţi dea bice atunci când lenea e pe cale să pună stăpânire pe tine. Eu tocmai am primit un asemenea bici. Dar acum expoziţia este gata şi pot sta să mă uit la vizitatori.

Ca autor, adevărata valoare a unei expoziţii rezidă tocmai în posibilitatea ce o crază de a urmări discret un mare număr de vizitatori. Atitudinea lor se modifică de la un tablou la altul, ceea ce dă o idee despre sentimentele ce-i animă în acel moment şi atunci obţin o evaluare indirectă, dar sinceră, a propriilor mele lucrări.

Modul în care vizitatorii de toate categoriile privesc lucrările îmi confirmă o dată în plus că, în pictură, singurul lucru care contează este sentimentul pe care orice lucrare îl induce în sufletul privitorului. Nu există artă fără sentiment, fie el şi numai estetic (mă gândesc la arta abstractă.) Dintr-un tablou, privitorul se lasă pătruns de un sentiment. Ca autor însă, pentru ca să redai un sentiment printr-o lucrare concretă, trebuie mai întâi să ai acest sentiment, iar pentru ca să-l ai, ceva trebuie să ţi-l producă. Pentru mine, este necesar să privesc un peisaj sau un chip omenesc. Acesta îmi produce sentimentul pe care apoi îl redau pe pânză, dacă pot. Dacă privitorul reface sentimentul, însemnă că am reuşit. Dacă nu, nu! Asta-i tot! Fără peisajul sau chipul iniţial, nimic nu s-ar fi produs. Cât despre pictura fără sentiment, ea nu există în zonele cu adevărat spirituale.

Un ziarist cu înclinaţii spre poezie a insistat pe poezia ce i-o inspiră unele dintre peisajele mele. Îi mulţumesc pentru gândurile lui frumoase, ca şi pentru confirmarea indirectă a ideii că arta însăşi este transpunerea prin mijloace specifice a unor sentimente.

Pentru că sentimentele sunt veşnice, rezultă că arta va fi veşnică. Starea prin care trece ea la un anumit moment este mai puţin importantă. Ceea ce contează este ideea că arta va rezista în ciuda oricăror violări (îl parafrazez acum pe Ortega y Gasset), dar va reţine numai ceea ce s-a creat

din şi pentru sentiment. Acesta poate fi un răspuns la una dintre întrebările mele.

¤

Într-un eseu despre moarte, Thomas Nagel discuta despre timpul de dinaintea naşterii şi cel de după moarte, în dorința de a stabili dacă moartea este un eveniment bun sau rău. Modul original în care este abordat subiectul face discuția nu numai interesantă ci şi incitantă, dar analiza ar putea urma şi o altă cale dacă însă mai întâi am defini conceptul de timp cu care operăm. Discuțiile despre timp sunt întotdeauna ciudate şi aparent fără rost pentru că ne-am obişnuit să-l folosim înainte de a-l defini. În orice discuție serioasă însă este necesar să precizăm termenii, pentru ca utilizarea lor ulterioară să fie suficient de clară. E nevoie deci de o mică paranteză, pentru care îmi cer scuze.

Pentru analiza unui eveniment trebuie discutat ce s-a întâmplat înaintea lui şi ce se va întâmpla după el. Numai atunci vom cunoaşte rolul evenimentului care separă cei doi timpi şi vom putea face aprecieri consistente asupra lui.

Dacă între doua evenimente succesive nu ar fi existat un al treilea, nu am avea nici un motiv să nu considerăm evenimentele inițiale ca fiind contigue. Cu cât numărul evenimentelor intermediare ce separă cele doua evenimente inițiale este mai mare, cu atât spunem că durata dintre ele este mai mare. Putem deci defini timpul ca o succesiune, o istorie, a evenimentelor ce au avut loc între două evenimente limită. Durata este tocmai contorizarea evenimentelor petrecute într-un interval. Durata poate părea deci diferită de către doi observatori diferiți, în funcție de numărul evenimentelor pe care fiecare dintre cei doi le are în vedere. Şi aşa şi este. Timpul este o noțiune individuală. Timpul comun este o înfăşurătoare a tuturor timpilor individuali, o aducere la acelaşi numitor, o scală valorică comună, utilă în comunicarea dintre noi. Pe scurt, concepem timpul în esența lui ca pe o succesiune de evenimente şi nu ca pe o matrice în care evenimentele ar putea avea loc sau nu.

Moartea nu este un fapt în sensul unei activități. Viața este un fapt, o activitate; moartea nu este decât sfârşitul vieții. Ea este un eveniment numai în sensul că poate fi înregistrat într-o istorie, dar nu este o acțiune propriu zisă. Putem compara viața cu un lichid care se scurge dintr-un rezervor. Moartea este momentul în care s-a terminat lichidul şi nu mai e nimic de scurs. Nu are nici o importanță dacă moartea a intervenit brusc, printr-un

accident sau lent, la adânci bătrâneți. Este o apreciere subiectiva a noastră că primul caz este tragic, regretabil, iar cel de al doilea este firesc. Noi nu am ştiut de fapt niciodată cât lichid era în rezervor. Numai în imaginația noastră gândim rezervoarele de viață ca fiind egale pentru toată lumea. Putem continua comparația cu lichidul ce se scurge din rezervor mai repede sau mai încet, dar ar fi pueril. Putem conchide deci ca moartea este doar sfârşitul vieții şi nu e cazul să-i atribuim un rol exagerat de mare şi nici să dramatizăm.

Dacă moartea nu este un eveniment de luat în seamă, viața în schimb este şi atunci revine problema inițială: este sau nu o diferență semnificativă dintre timpul de dinainte de naştere şi cel de după moarte? În ambele situații, ființa a cărei moarte o discutăm nu există, deci cei doi timpi par a fi echivalenți: timpi în care el nu există. Aşa crede şi Nagel. Vedem însă acum, după ce am definit mai clar noțiunea de timp, că răspunsul este categoric nu, pentru că primul timp, privit ca depozit al evenimentelor anterioare, nu conține viața individului ca eveniment, dar timpul de după moartea lui îl conține. Istoria s-a îmbogățit cu încă un fapt: cu viața lui.

Şi poate că tocmai conştientizarea ideii că viața noastră devine istorie face ca moartea să devină importantă pentru fiecare dintre noi, pentru că devenim responsabili de urma care am lăsat-o în timp ca istorie. Gândim atunci că, dacă viața ar mai dura puțin, am reuşi poate să-i dăm urmei noastre prin istorie mai multă consistență, sau s-o facem măcar să pară cel puțin onorabilă. De aici şi spaima de moarte, ca de judecata de apoi, ca şi cum moartea ne-ar lăsa dezbrăcați de ceea ce uneori ne străduim să îmbrăcăm pentru a părea mai frumoşi.

Nagel este un şmecher şi uite că m-a păcălit şi pe mine: cu verbul lui atrăgător dar şi înşelător, m-a făcut să vorbesc despre moarte, în timp ce eu sunt preocupat de viață. Pentru mine, ca persoană, ceea ce contează este viața, adică evenimentele cu care umpli intervalul dintre a nu fi fost încă şi a fi fost deja. Printre multe altele, eu l-am umplut şi cu această experiență americană, aşa cum a fost ea.

In loc de concluzii

Une victoire racontée en detail, on ne sait plus ce qui la distingue d'une défaite. (Jean-Paul Sartre) Reciproca e valabilă?

Când câştigi nu ştii niciodată ce-ai pierdut; când pierzi, nu ştii niciodată ce-ai câştigat. O experiență în plus este un câştig.

Gata!